

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

**KİTAPIN İNTERAKTİF
İÇERİĞİNE ULAŞMAK İÇİN
KAREKODU OKUTUNUZ.**

Delilleriyle İMAN ESASLARI

“Ey iman edenler!
Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği
Kitab’a ve daha önce indirdiği
kitaplara iman edin!

Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını,
peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse
o tam mânasıyla sapıtmıştır.”

(Nisa, 136)

İdris Tüzün

Delilleriyle İMAN ESASLARI

İdris Tüzün

idris.tuzun@gmail.com

SÜEDA Yayınları: 21

ISBN: 978-605-8681-989

**SÜEDA Basım Yayın
San. ve Tic. A.Ş.**

Cumhuriyet Mahallesi

Aşık Veysel Caddesi

No: 72/A

Küçükçekmece

İSTANBUL

Tel: 0 212 671 51 80

www.e-sueda.com

Bu kitabın tüm hakları
SÜEDA Basım Yayın San. ve Tic.
A.Ş.'ne aittir. Kaynak gösterilerek
iktibas edilebilir.

Editör

Metin Uçar

Kapak Hat

Prof. Dr. Mehmet Memiş

Grafik & Tasarım

Erdem Köymen

Baskı yılı

1. Baskı: 2014

9. Baskı: 2022

Baskı ve Cilt

**Hayrat Neşriyat San. ve Tic. A.Ş.
Isparta Matbaa Tesisleri**

Kuleönü / ISPARTA

Telefon: 0 (246) 259 46 20

www.hayratnesriyat.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz	13
Birinci Kısım	17
1. Ehl-i Sünnet - Selef-i Sâlihîn	17
Mezheplerin Ortaya Çıkışı	18
Ehl-i Sünnet Nedir?.....	19
Ehl-i Sünnete İşaret Eden Hadisler	20
2. Bid'at ve Ehl-i Bid'a.....	21
Bid'at Nedir?.....	21
Bid'atın Çeşitleri.....	21
Ehl-i Bid'a	22
İkinci Kısım	
Kelâm İlmi	23
1. Cibrîl Hadisi.....	23
2. Kelâm İlminin Tarifi	25
3. Kelâm İlminin Gâyesi ve Faydaları.....	25
4. Kelâm İlminin Tarihi Seyri.....	26
5. Modern Zamanlar ve Kelâm İlmi.....	26
Üçüncü Kısım	
İman ve İmanla İlgili Meseleler	27
1. İmanın Tarifi ve Kapsamı.....	27
2. İmanın Artması ve Eksilmesi.....	27
3. Taklidî İman ve Tahkikî İman.....	28
4. Tahkikî İmanın Mertebeleri	28
5. İman İle Amel Arasındaki İlişki.....	29
6. Büyük Günah Kavramı.....	30
6.1. Büyük Günah.....	30

6.2. Büyük Günah ve İman	31
6.3. Büyük Günah İşleyenin Akıbeti	31
7. Günahlarda Israr Etmemek Gerekir	31
8. İmanda Lezzet, Küfürde Elem Vardır.....	32

Dördüncü Kısım

İman Esasları.....	39
---------------------------	-----------

Birinci Mukaddime	39
Her İnsan Aklını Meşgul Eden Sorular ve Cevapları	39
İkinci Mukaddime	41
Her Cemal ve Kemal Sahibi, Kendi Cemal ve Kemalini Görmek ve Göstermek İster.....	41

Birinci Esas: Allah'a İman.....	43
--	-----------

I. Allah'ın Varlığı	43
----------------------------------	-----------

1. Allah'ın Varlığını İspat Etmenin Ehemmiyeti	43
2. İsbat Delilleri.....	44
3. Allah'ın Varlığını İspat Etme Yolları	45
3.1. Hudûs Delili.....	45
3.2. Nizam ve Gaye Delili.....	46

II. Allah'ın Varlığının Bazı Delilleri.....	48
--	-----------

1. Eczahane Misali	48
2. Dünya Fabrikası	48
3. Canlılar Ordusu.....	49
4. Gıda Ambarı.....	50
5. Elektrik Lambaları ve Yıldızlar	50

III. Allah'ın Sıfatları	52
--------------------------------------	-----------

A. Zâtî Sıfatlar	52
-------------------------------	-----------

a. Tenzihî (Selbî) Sıfatlar	52
--	-----------

1. Vücut	52
2. Kıdem.....	53
3. Bekâ.....	54
4. Vahdaniyet	54
5. Muhalefetün li'l-havadis.....	55

6. Kıyam bi-Nefsihî	55
b. Sübûtî Sıfatlar	56
1. İlim	56
2. İrade.....	57
3. Kudret	58
4-5. Sem' ve Basar (İşitme ve Görme)	59
6. Kelâm	60
7. Hayat	60
8. Tekvin.....	62
B. Fiilî Sıfatlar.....	62
IV. Allah'ın Güzel İsimleri (Esmâ-i Hüsnâ)	63
1. Allah.....	64
2. İsm-i A'zam	64
3. Celalî ve Cemalî İsimler	65
İkinci Esas: Peygamberlere İman	67
Birinci Kısım: Peygamberlik Hakikati	67
1. Nübüvvet.....	67
2. Peygamberlerin Sayısı ve Kur'ân-ı Kerim'de İsmi Geçen Peygamberler.....	68
3. Peygamberliğin İspatı ve Peygamberliğin Lüzumu.....	69
4. Vahiy Nedir?	73
5. Mûcize Nedir?.....	74
6. Peygamberlerin Üç Özelliği.....	75
7. Peygamberlerin Beşerden Seçilmesi.....	76
8. Peygamberlerin Sıfatları	77
9. Peygamberlerin Dereceleri ve Ulü'l-Azm Peygamberler.....	78
10. Hz. Muhammed (sav) Peygamberlerin En Büyüğüdür	79
İkinci Kısım: Risalet-i Muhammediye (sav)	80
A. Peygamberimiz (sav)'in Risalet Ciheti	80
B. Peygamberimiz (sav)'in Peygamberlik Delilleri.....	81
1. Peygamberimiz (sav)'in Şahsı.....	82
2. Asr-ı Saadet	83
3. Kur'ân.....	83
4. Şeriat.....	84

5. Âlimler ve Evliyalar	84
6. Önceki Peygamberler.....	85
7. Kutsal Kitaplar	85
8. Peygamberimiz (sav)'in Mûcizeleri.....	86
Üçüncü Esas: Kitaplara İman	89
A. Suhuf.....	89
B. Kitaplar.....	90
1. Tevrat.....	90
2. Zebur.....	91
3. İncil.....	91
4. Kur'ân.....	94
Kur'ân-ı Kerîm'in Günümüze Kadar Tahrif Edilmeden Gelmesi	94
Kur'ân Mûcizedir	95
Dördüncü Esas: Meleklerle İman	101
1. Melek Nedir?.....	101
2. Meleklerin Yaratılış Sebebi	103
3. Meleklerin Varlığının İsbatı.....	104
4. İnsanlar ve Melekler	105
5. Meleklerin Kısımları	106
5.1. Dört Büyük Melek.....	106
5.2. Müdebbirât Melekleri	107
5.3. İnsanlara Görevlendirilmiş Olan Melekler	108
5.4. İnsanın Şekillenmesine Görevlendirilmiş Melek.....	109
5.5. Kirâmen Kâtibîn.....	109
5.6. Hafaza Melekleri	110
5.7. Münker ve Nekir	110
5.8. Cennet Melekleri.....	111
5.9. Cehennem Melekleri	111
6. Melekler mi, Yoksa İnsanlar mı Üstündür?.....	111
7. Cinler ve Şeytanlar	112
7.1. Cinler.....	112
7.2. Şeytanlar.....	112
7.3. İblis-Şeytan.....	113
7.4. Şeytanların Yaratılış Sebebi.....	114

Beşinci Esas: Ahirete İman	119
A. Kıyamet Alâmetleri.....	119
a. Kıyametin Küçük Alâmetleri.....	120
b. Kıyametin Büyük Alâmetleri.....	120
B. Kabir Hayatı.....	122
C. Öldükten Sonra Dirilmenin İsbatı.....	123
D. Âhiret İnancının Faydaları.....	128
E. Öldükten Sonra Dirilme ve Âhiret Halleri.....	130
1. Öldükten Sonra Dirilme.....	130
2. Haşir ve Mahşer.....	131
3. Mahşer Yerinin Dehşeti.....	132
4. Amel Defterleri.....	133
5. Hesap.....	133
6. Mîzan.....	134
7. Şefâat.....	135
8. Havz-ı Kevser.....	136
9. Sırat.....	136
10. Fetret Ehli.....	137
11. A'râf.....	138
12. Cennet.....	139
13. Cehennem.....	141
Altıncı Esas: Kadere İman	143
1. Kader ve Kazanın Tarifleri.....	143
2. Kader ve Kazanın Delilleri.....	144
a. Kadere Dair Naklî Deliller.....	144
b. Kadere Dair Aklî Deliller.....	146
3. Kader ve İrade-i Cüz'iyeye.....	146
a. İnsanın Bir İradesi Vardır.....	147
b. İnsan Fiilleri Allah Tarafından Yaratılır.....	150
c. Şerrin Yaratılması Şer Değil, Kesb Edilmesi Şerdir.....	151
4. Kader ve Ecel.....	153
5. Tevekkül ve Kader.....	154
6. Hayırlar Allah'a, Şerler Nefse Nisbet Edilir.....	157

ÖNSÖZ

İnanç, (iman) İslâm dininin temelini oluşturur. Bu yüzden inanç esasları üzerinde duran Kelâm ilminin diğer bir adı da “Dinin asılları, kökleri, temelleri” mânasına gelen “Usûlü’-Din”dir.

Bitkiler, köklerinden beslenirler. Eğer bitkinin kökü sağlam-
sa, bitkinin diğer unsurları da sağlam, değilse diğer unsurlar da
sağlam değildir. Kök topraktan yeteri kadar gıdasını alamazsa, o
bitki kurur ve ölür.

İnsan hayatında da inançlar kök vazifesini görürler.

İnsanın kişiliği, karakteri, inançları üzerine inşa edilir. İnanç
sağlam ise, insan kişiliği, karakteri de sağlamdır. İnanç sağlam
değilse, o insanın kişilik ve karakteri de sağlam olmaz.

İnancı sağlam insanlar zorluklara karşı dirençlidirler. Onlar
pek çok zorluğun üstesinden gelirler. İnancı zayıf olanların ira-
deleri ise, çok zayıftır. Zorluklar karşısında dayanamaz, çabuk
mağlup olurlar.

İnancı sağlam insanları manen yıkmak mümkün değilken,
inancı sağlam olmayan insanları yıkmak çok kolaydır.

Tarihte inançları sağlam insanlara en güzel örnek Peygamber
Efendimiz (sav) ve sahabelerdir.

1400 sene önce Peygamberimiz (sav), şartlar tamamen aley-
hinde olduğu halde, tarihin hiçbir devrinde görülmemiş ve hiç-
bir beşerin de gerçekleştirememiş olduğu bir inkılâbı, çok kısa

bir zamanda gerçekleştirdi. Câhiliye Dönemi'ni tamamen ortadan kaldırıp Kur'ân ve sünnete göre şekillenmiş, bütün insanlık âlemine örnek, yepyeni bir toplum, (bir ümmet) oluşturdu.

Peygamberimiz (sav) sayesinde putlara tapan insanlar, gece namaz kılan, gündüz oruç tutan dindarlara; çocuklarını bile acımadan öldüren insanlar, karıncaya bile ayak basamayacak kadar şefkatli bir hale geldiler. Üstelik onlar Peygamberimiz (sav)'den aldıkları terbiyeyle, daha önce bilgisiz, görgüsüz, cahiller iken bütün insanlık âlemine ilim öğreten, örnek, rehber insanlar haline geldiler, medeni kabul edilen milletlere hakiki medeniyeti öğrettiler.

Onların bu güzel hasletlerinin temelinde güçlü, kuvvetli olan imanları vardı. Onların imanı her şeyin üzerindeydi.

Sahabeleri örnek alan Ümmet-i Muhammed de, onların izinden gitti. Onlar da güçlü kuvvetli imanlarıyla, yüzyıllar boyunca, düşmanlarına galip geldiler, İslâm'ı dünyanın büyük bir kısmına hâkim kıldılar ve dünyanın en büyük kültür ve medeniyetlerini kurdular.

Fakat on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, Batının ekonomik alanda güçlenmesiyle birlikte birtakım bozuk felsefeleri de İslam âlemine girdi. Bu felsefeler, ümmetin imanını tahrip etti. Pek çokları, imanını kaybetti, bu felsefelere taraftar oldu. Pek çokları şüphelere, vesveselere dûçar oldu. Toplumda İslamî yaşantı azaldı, ahlak bozuldu. İmandaki tahrip, diğer felaketlerin de başlangıcı oldu. Toplumda birlik kalmadı, insanlar arası bölünmeler, mücadeleler başladı. Siyasî, sosyal ve ekonomik pek çok sıkıntılara maruz kalındı.

İslâm âlemine baktığımız zaman, her tarafta bu problemleri çoklukla görürüz.

İçinde olduğumuz felaketlerden kurtulmak için, yeni bir iman hamlesine ihtiyaç vardır. Çünkü iman, bünyesinde po-

tansiyel muazzam bir gücü barındırmaktadır. Bu yüzden Üstad Bediüzzaman “Hakiki imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir” der. Bu potansiyel güç, bizim bütün problemlerimizi çözebilecek özelliklere sahiptir.

Toplumun imanını güçlendirebilirsek, geçmişteki parlak dönemlere benzer hallere kavuşabiliriz. Ümmeti yeniden canlandırabilir, insanlık âlemine örnek yeni bir toplum inşa edebiliriz.

Bugün huzur ve saadetini kaybetmiş bütün dünya, böyle bir toplumun özlemini çekmektedir.

Elinizdeki kitap yukarıdaki arzulara katkıda bulunabilmek amacıyla hazırlanmış, mütevazı bir çalışmadır. Kitap, başta Kur’ân ve Sünnetten, geçmiş âlimlerin kitaplarından istifade edilerek hazırlandı. Konular aklî, ilmî delillerle desteklendi.

Kitap hazırlanırken, imanî konuları yeni öğrenenler, bilhassa gençler göz önünde bulunduruldu. Dilin oldukça sade ve anlaşılır olmasına gayret edildi. Sıkıcı olmaması için konular mümkün mertebe kısa tutuldu. (Konuları daha tafsilatlı öğrenmek isteyenler için, başka bir kitabımız şu an hazırlık aşamasında.)

Kitapta, daha önceki kelâm âlimlerinin üzerinde durduğu, fakat günümüzde faydası olmayan bazı kelâmî konulara girilmedi.

Kitabımızın okurlarımıza faydalı olmasını Cenab-ı Hak’dan ümit ediyoruz.

Gayret bizden, Tevfik Cenab-ı Hak’tandır.

BİRİNCİ KISIM

1. EHL-İ SÜNNET - SELEF-İ SÂLİHİN

Peygamberimiz (sav) 40 yaşında peygamber olmuş, 23 yıl içerisinde Ceziretü'l-Arap ahalisini ıslah etmiş, bütün insanlık âlemine örnek olacak sahabe neslini yetiştirmiştir.

Sahâbelerine ve onlardan sonra gelecek bütün ümmetine da-ima Kur'ân ve sünnetine tabi olmalarını emretmiş, bid'atlardan da sakındırmıştır. Sahabeler, onun bu emirlerine tamamıyla sadık kalmışlar, hayatları boyunca inanç ve amelde Kur'ân ve sünnete göre hareket etmişler, kendilerinden sonra gelen ve tâbiin denilen nesle bu iki mirası aktarmışlardır. Keza tâbiin de aynı şekilde bu mirası “Tebeü Tâbiin” dediğimiz üçüncü nesle aynı titizlikle aktarmıştır. Tâbiin ve tebeü tâbiinde yaşantılarında sahabeler gibi, Kur'ân ve sünneti esas yapmışlardır.

Peygamberimiz (sav) bu üç nesli şöyle övmüştür: “İnsanların en hayırlısı benim asrımdakiler (benim sahabelerim), sonra onların arkasından gelenler, sonra onların arkasından gelenlerdir.”¹

İslâm âlimleri bu hayırlı üç nesli “Selef-i Sâlihîn” yani geçmişteki sâlih insanlar olarak isimlendirmişler ve onları dinde önderler olarak kabul etmişlerdir.

1. Buharî, Şehadet, Bab, 9, Fedailü's-Sahâbe, Bab, 1 / Müslim, Fedailü's-Sahâbe, Bab, 52.

Mezheplerin Ortaya Çıkışı

Peygamberimiz (sav) döneminde toplum hayatını, Kur'ân ve sünnet şekillendiriyordu. Peygamberimiz (sav) kendi zamanında meydana gelen olaylara Allah'ın kendisine olan vahiy veya ilhamına dayanarak veya kendi içtihadıyla hükmediyordu. Sahabeler, Peygamberimiz (sav)'in vefatını müteakip, toplumda meydana gelen olaylara Kur'ân ve sünnete göre hüküm verdiler. Şayet olayların açık hükmü Kur'ân ve sünnette yoksa kendi içtihadlarıyla hükmettiler.² Başta dört halife olmak üzere sahabelerin önde gelenleri gelişen yeni olaylara hep içtihatla çözüm bulma yoluna gittiler.

Sahâbe döneminden sonra gelen tâbiin de; Kur'ân, sünnet, sahabe fetvaları ve kendi içtihatlarınca hüküm verdiler. O dönemde denilebilir ki, her şehirde müçtehid veya müçtehid derecesinde âlimler vardı. Müçtehitler İslâm'ın ilk döneminde dört müçtehid imamla sınırlı değildi. Her müçtehid kendi anlayışıyla Kur'ân ve sünnetten hüküm çıkarıyor ve Kur'ân ve sünnete göre

2. İctihad; müçtehid olan âlimin, "Kur'ân ve sünnette açık hükmü olmayan bir meselenin hükmünü, Kur'ân ve sünnetten çıkarmak için bütün gücünü sarf etmesi" demektir. Çoğu zaman icthad deyince kıyas akla gelir. Kıyas da şöyle tarif edilmiştir: Hakkında nass [âyet veya hadis] bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak illet [sebe] dolayısıyla, hakkında nass [âyet veya hadis] bulunan meselenin hükmüne bağlamaktır.

İctihadın İslâm dinince makbul olduğuna dair, Kur'ân ve sünnetten pek çok delil vardır. En meşhurlarından bir rivayet şöyledir: Resûlullah (sav) sahâbelerinden Muaz'ı Yemen'e göndermek istediği zaman ona şöyle sordu: "Önüne bir dava gelirse nasıl hüküm vereceksin?" Muaz, "Allah'ın Kitabıyla hüküm vereceğim." dedi. Peygamberimiz (sav) "Allah'ın kitabında (bir hüküm) bulamazsan?" diye sordu. Muaz, "Resûlullah'ın sünnetiyle" dedi. Peygamberimiz (sav) yine "Ya Resûlullah'ın sünnetinde ve Allah'ın Kitabında da (bir hüküm) bulamazsan (ne yapacaksın)?" buyurdu. Muaz, "Kendi görüşümle içtihat ederim, (hüküm vermekten) geri dönmem." dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) (Muaz'ın) göğsüne vurarak, "Allah Rasûlünün elçisini Allah Rasûlü'nün arzusuna (uygun hareket etmeye) muvaffak kılan Allah'a hamdolsun." dedi. (Ebu Davud, Tirmizi)

fetva veriyordu. Fakat ilerleyen zaman içinde, ümmetin ekseriyeti diğer müçtehidlerin fetvalarını bırakarak, dört mezhep imamının etrafında toplandı.

Tâbiîn döneminden itibaren İmam-ı A'zam'ın fetvalarıyla amel edenlere Hanefî, İmam Malik'in fetvalarıyla amel edenlere Mâlikî denmeye başlandı. Bu fetvalar etrafında insanların toplanması fitri (doğal) bir şekilde tezahür ediyordu ve sun'î, zorlama bir durum da değildi. Hiçbir müçtehid "Ben mezhep kuruyorum, bana uyunuz." dememişti. Onlar yalnızca kendilerine müracaat edenlere Kur'ân ve sünnetten yola çıkarak fetva veriyorlardı. Neticede onların fetvalarıyla amel eden insanların çoğalmasıyla mezhep dediğimiz hadise ortaya çıktı. Tâbiin veya Tebeü Tâbiin dönemindeki diğer müçtehidlerin içtihatları zamanla unutuldu ve terkedildi.

Ehl-i Sünnet Nedir?

Sünnet bilindiği gibi, Peygamberimiz (sav)'in söz, fiil ve takrirleridir. Ehl-i Sünnet terkibi ise, "Sünnete taraftar olanlar" manasına gelir. Günümüzde Ehl-i Sünnet denilince, amelde Hanefî, Şafii, Mâlikî, Hanbelî, itikatta ise Eş'arî ve Maturudi mezhebine taraftar olanlar akla gelmektedir. Amelde dört, itikatta iki mezhep, Peygamberimizin (sav) ve sahabenin inanç ve yaşantılarını devam ettirdikleri için, İslâm'ın ilk yüzyılından bu güne kadar daima bu sıfatla anılmışlardır.

İslâm'ın ilk döneminden bu güne gelinceye kadar, yüzyıllar boyunca ümmetin ekseriyetini Ehl-i Sünnet teşkil etmiştir. Yapılan araştırmalara göre Ehl-i Sünnet günümüzde dünya Müslümanlarının % 90 veya 93'ünü teşkil etmektedir.³

3. Bkz. Bekir Topaloğlu, Kelam ilmi, Damla Yay. 1985, s. 149. Prof. Topaloğlu, Sünnilerin kendi aralarındaki oranı hakkında da şu bilgileri aktarır; Hanefiler % 53, Şafiiler % 33, Malikiler % 13, Hanbeliler % 1.

Buraya kadar anlattıklarımızın neticesinde şöyle diyebiliriz: Ehl-i Sünnet; itikatta ve amelde Peygamberimizin (sav), sahabe-nin, tâbiinin ve tebeü tâbiinin çizgisini, bu zamana kadar devam ettiren, ümmetin en kalabalık ana koludur.

Ehl-i Sünnete İşaret Eden Hadisler

Enes b. Malik, Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Ümmetim dalalet üzere ictima etmez (toplanmaz) Eğer ümmetimin ihtilaf ettiğini görürseniz, siz sevad-ı a'zama (büyük çoğunluğa) uyunuz.”⁴

Bu hadis, bugün ümmet-i Muhammed'in % 90'ını teşkil eden Ehl-i Sünnetin hak üzere olduğunun delilidir. Çünkü onlar üm-metin en kalabalık olanıdır.

Peygamberimiz (sav)'in başta Buhari, Müslim olmak üzere pek çok hadis kitabında nakledilen bir başka meşhur hadisi de şöyledir:

Sevban (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etmiştir: “Üm-metimden bir taife Allah'ın emri (kıyamet) gelinceye kadar hak üzerinde, daima galip olacak, onlardan ayrılanlar onlara zarar veremeyecekler, onlar bu haldeyken kıyamet kopacak.”⁵

4. İbn Mace, Kitabu'l-Fiten, Bab 8, hn: 3950.

5. Müslim, Kitabü'l-İmare, Bab, 53.

2. BİD'AT VE EHL-İ BİD'A

Bid'at nedir?

Bid'at; dinin aslında olmayan ve sonradan dine ilave olunan, inanç ve amel yönünden şer'i delillere dayanmayan, Kur'ân ve sünnete aykırı şeylerdir.

Kur'ân'da: "Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım" (Maide, 3) buyrulmuştur. Bu ayet-ten yola çıkarak bid'at: "Dini emirlerin tamamlanmasından sonra Kur'ân'ın açık ayetlerine, Peygamberimiz (sav)'in sünnetine; sahabe ve tâbiinin, müçtehid imamların umumi görüşlerine aykırı olarak ortaya atılan; inanç, davranış veya tutumlardır" diye de tarif edilmiştir.

Peygamberimiz Aleyhissalâtu Vesselâm: "Bütün bid'atler dalalettir, bütün dalaletler de ateştedir"⁶ buyurarak ümmetini bid'atlerden sakındırmıştır.

Bid'atın Çeşitleri

Peygamberimiz (sav) "Kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, kendisinden sonra onunla amel edildiği takdirde, o ameli işleyenlerin sevabı kadar ona sevap yazılır. Onunla amel edenlerin sevabından da eksiltilmez. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, kendisinden sonra onunla amel edildiği takdirde, o ameli işleyenlerin günahı kadar, ona günah yazılır. Onunla amel edenlerin günahından da eksiltilmez"⁷ buyurmuştur.

İslâm âlimleri Peygamberimiz (sav)'in bu ve benzeri hadislerden yola çıkarak, bid'atı "bid'at-ı hasene" (güzel bid'at) ve "bid'at-ı seyyie" (kötü bid'at) olmak üzere iki kısma ayırmışlardır.

6. Sünen-i Nesei, Salatu'l-Ideyn, Bab, 22, hn: 1576.

7. Sahih-i Müslim, Kitabü'l-İlm, Bab, 6, hn: (1017) 15 / Tirmizi, Kitabü'l- İlm, Bab, 15, hn: 2675.

Bid'at-ı hasene; Kur'ân ve sünnete muhalif olmayan, hatta Kur'ân ve sünnetten delilleri olan bid'atlerdir. Mesela, Peygamberimiz (sav) döneminde Kur'ân yazılmıştı, fakat bir kitap haline getirilmemişti. Onun bir kitap haline getirilmesi güzel bir bid'at sayılabilir. Yine ilk dönemlerde Kur'ân harflerinde noktalar, harekeler, ayet numaraları yoktu. Sonradan bunlar eklendi. Keza teravih namazının cemaatle kılınması, camilere minareler yapılması da böyledir. Bunlara daha pek çok şeyi ekleyebiliriz.

Bid'at-ı seyyie ise; Kur'ân ve sünnete muhalif olarak ortaya çıkan şeylerdir. Bid'at denildiğinde daha çok bu tür bid'atler akla gelir. Günümüzde bid'atler aşırı derecede çoğalmıştır. Ezcümle: Hadisleri inkâr etmek, sahabeleri tenkit etmek, mezhepleri inkâr etmek, batı felsefesinden etkilenerek İslâm'ı bu anlayışa göre yorumlamak, Batı'ya imrenmek, Avrupaî âdetlere taraftar olmak, kadınların tesettürünün farz olduğunu inkâr etmek, Hristiyanların ve Yahudilerin cennetlik olduğunu söylemek günümüzdeki bid'atlerin bir kısmıdır.

Ehl-i Bid'a

İnançla veya amelle ilgili bid'atlara taraftar olanlara “Ehl-i Bid'a” (Bid'at ehli, bid'at taraftarı) denilir.

İslâm âlimleri, ehl-i bid'anın dalalete düştüklerini, İslâm'ın doğru yolundan ayrıldıklarını söyleseler de, onların kâfir olmadıklarını söylemişlerdir. Ancak bu fırkalardan İslâm'ın temel esaslarını inkâr edenlerin kâfir oldukları kabul edilmiştir. Mesela, İmam Gazalî, öldükten sonra dirilmenin –haşrin- ruh ve cesetle beraber olacağını inkâr eden filozofların kâfir olduklarını söylemiştir.

İKİNCİ KISIM

KELÂM İLMİ

1. Cibrîl Hadisi

Cibril hadisi, Cebrâîl (as)'in insan suretinde gelip Peygamberimiz (sav)'e "İman, İslâm ve ihsan" kelimelerini sorması ve Peygamberimiz (sav)'in verdiği cevaplardan bahseder. Bu hadis, dinimizin en temel üç esasını açıkladığı için ondan başlamamız uygundur.

Hiz. Ömer (ra) şöyle demiştir:

Bir gün biz Resûlüllah (sav)'in yanında bulunduğumuz sırada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir zat çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görünmüyor, içimizden de kimse kendisini tanımıyordu. Doğruca Peygamber (sav)'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Ve:

"Yâ Muhammed! Bana İslâm'ın ne olduğunu haber ver!" dedi.

Resûlüllah (sav), "İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve gitmeye gücün yeterse Kâbe'yi haccetmendir." buyurdu.

O şahıs, "Doğru söyledin." dedi.

Biz buna hayret ettik. Çünkü hem soruyor hem de tasdik ediyordu.

Adam “Bana imandan haber ver!” dedi.

Resûlüllah (sav): “Allah’a, Allah’ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanman, bir de kadere; hayrına şerrine inanmandır.” buyurdu.

O zat (yine): “Doğru söyledin.” dedi. Sonra: “Bana ihsandan haber ver!” dedi.

Resûlüllah (sav): “Allah’ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Çünkü her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da, O, seni mutlaka görüyor.” buyurdu.

O zat: “Bana kıyametten haber ver!” dedi.

Resulûllah (sav): “Bu meselede kendisine sorulan, sorandan daha bilgili değildir.” buyurdu.

Adam “O halde bana onun alâmetlerinden haber ver!” dedi.

Peygamber (sav): “Cariyenin kendi sahibini doğurması,⁸ yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir.” buyurdu.

Bundan sonra o şahıs gitti. Ben bir müddet (bekledim) durdum. Nihayet Resûlüllah (sav) bana: “Ey Ömer! O soru soran şahsın kim olduğunu biliyor musun?” dedi.

Ben “Allah ve Resulü bilir.” dedim.

“O, Cibril’di. Size dininizi öğretmek için gelmişti” buyurdular.⁹

8. Peygamberimiz (sav) “Câriyenin kendi sahibini doğurması” ifadesiyle, âhîrzaman-da çocukların, annelerine saygılı olmayacağını, onlara köleymiş gibi davranacaklarını kastetmiş olması mümkündür.

9. Müslim, Kitabu’l-İman, Bab, 1, hn: 102.

2. Kelâm İlminin Tarifi

Kelâm ilmi;-yukarıda Cibril hadisinde geçen- imanın altı esası üzerinde duran, onları izah ve ispat eden bir ilimdir.

Kelâm ilmi şöyle de tarif edilmiştir: Kesin deliller kullanmak ve ortaya çıkabilecek şüpheleri izale etmek suretiyle dini akideleri, inançları ispat eden bir ilimdir.

Kelâm ilmine; Akaid, Usulî'd-Din, Tevhid İlmi, Fıkh-ı Ekber isimleri de verilmiştir.

3. Kelâm İlminin Gâyesi ve Faydaları

Kelâm ilminin gâyesi -bütün İslâmî ilimlerde olduğu gibi - insana dünya ve âhiret saadetini kazandırmaktır. Bununla beraber âlimler kelâm ilminin ikinci derecede bazı gâye ve faydalarından da bahsetmişlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir:

- a. Kelâm ilmi, insanın zayıf olan taklidi imanını, delillerle kuvvetli olan tahkiki iman derecesine çıkarır. Böylelikle kişi sarsılmaz bir imana sahip olur.
- b. Kelâm ilmi ortaya koyduğu delillerle dinsizleri ve bid'at taraftarlarını susturur.
- c. Kelâm ilmi, insanın itikadını sağlamlaştırarak, günahlardan kaçınmasına, salih amelleri işlemesine vesile olur. Kişinin niyetini saflaştırır, ihlası elde etmesine vesile olur. Eğer niyetin sağlamlığı ve ihlas olmazsa kişi yaptığı amellerinde riya, kendini beğenmişlik gibi çirkin duygulara düşebilir ve bu yüzden işlediği ameller boşa gidebilir.¹⁰

Bu ve benzeri özelliklerinden dolayı âlimler Kelâm İlmi için “Eşrefü'l-Ulûm” yani ilimlerin en şerefli demişlerdir.

10. Bkz; Bekir Topaloğlu, Kelâm İlmi, Damla yayınları, 1985, s. 51/ Seyyid Şerif Cürçani, Şerhü'l-Mevakif, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998, c. 1, s. 57.

4. Kelâm İlminin Tarihî Seyri

Hız. Ali (ra), dönemi ve sonrasında ortaya çıkan fitnelerden sonra, ihtilaflar ve gruplaşmalar ortaya çıktı. O dönemde Hari-ciler, ilk itikadî ayrılığı çıkardılar. Onların ardından Cebriyye, Kaderiyye, Mürcie, Cehmiyye ve Mu'tezile gibi diğer bid'at gu-rupları da ortaya çıktı.

Hicrî dördüncü asrın başlarına kadar ehl-i sünnet itikadı, fı-kıh ve hadis âlimlerinin inancı şeklinde varlığını sürdürdü. Daha sonra İmam Maturidî (v. 333/ 944) ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî, (v. 324/936) Ehl-i Sünnet'in Kelâm İlmini sistematik bir hale ge-tirdiler. Toplumdaki sapık fırkalarla mücadele etmeye başladılar. Bu iki zattan sonra onların usulünü devam ettiren İmam Bakil-lani, İmam Gazali, Fahrettin Razi gibi âlimler sayesinde İslâm toplumlarında ehl-i sünnet itikadı yerleşti, bozuk fırkaların İslâm toplumlarındaki tesirleri yavaş yavaş kayboldu.

5. Modern Zamanlar ve Kelâm İlmi

19. yüzyılda materyalizm, pozitivizm ve evrim felsefeleri Avrupa'da yayıldı. Kilise ateistlere karşı, dini müdafaada yetersiz kalarak toplum üzerindeki eski tesir ve otoritesini büyük ölçüde kaybetti.

19. yüzyıldan itibaren Batı'nın tesirine girmeye başlayan İslâm âleminde de yavaş yavaş materyalizm, pozitivizm, evrim gibi Batı'nın ateist felsefeleri yaygınlaşmaya başladı.

20. yüzyılın başlarında İslâm âlimleri eski kelâm kitaplarının, yeni felsefi meselelere karşı yetersiz olduğunu görerek yeni bir kelâm ilmi oluşturdular. Bu eserleriyle imani konuları akli delil-lerle ispat ederek inkarcı akımları susturdular.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İMAN VE İMANLA İLGİLİ MESELELER

1. İmanın Tarifi ve Kapsamı

İman; inanmak, tasdik etmek, itimat etmek, şüphe ve korkulardan emin olmak, manalarına gelir.¹¹ Mesela bize haber getiren birinin sözünü inkâr etmeyip kabul etmemiz bir inanma ve tasdiktir.

İman, kısaca: “Kalp ile tasdik dil ile ikrardır.” diye de tarif edilmiştir.

İstilahi olarak iman; Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’in Allah katından getirdiği kesin olarak bilinen hükümleri –zarurât-ı diniyyeyi– tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip bunların gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir.

2. İmanın Artması ve Eksilmesi

İmanın altı esası vardır. Bunlar artmaz ve eksilmez. Fakat iman zayıflık ve kuvvetlilik yönünden artar veya azalır.

İman; salih amellerle, ilmi çalışmalarla ve tefekkürle artabilir veya günahlarla meşguliyet neticesinde azalabilir.

Bir ayette şöyle buyrulur “Gerçek müminler öyle kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, Allah’ın ayetleri onlara okunduğunda bu onların imanlarını artırır.” (Enfal, 2)¹²

11. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’ân Dili, Azim Dağıtım, c. 1, s. 168.

12. Ayrıca Bkz. Âl-i İmran, 173, Tevbe, 124, Ahzab, 22, Fetih, 4, Müddessir, 31.

Sahâbelerden ibn Ömer, şöyle der: Biz “Ya Resûlallah! İman artar veya eksilir mi?” diye sorduk, O da “Evet, artar, hatta sahibini cennete girdirinceye kadar. Noksanlaşır, hatta sahibini cehenneme sokuncaya kadar” buyurdu.¹³

3. Taklidî İman ve Tahkikî İman

İman zayıflık ve kuvvetliliğine göre taklidi ve tahkiki olmak üzere iki kısma ayrılır.

Taklidî İman: Kişinin anne ve babasının veya çevresinin telkinleri neticesinde, delilsiz olarak iman esaslarını benimsemesine taklidi iman denilmiştir.

Tahkikî İman: Kişinin, araştırarak aklî ve naklî delillerle imanını kuvvetlendirerek iman etmesine tahkiki iman denilmiştir.

İslâm âlimleri, taklidî imanın sahih olduğunu, geçerli olduğunu, fakat delillerle bu tür imanı tahkiki hale dönüştürmeyen kimselerin günahkâr olacağında, her müminin imanını tahkiki hale getirmesinin farz-ı ayn (her kesin yapması gereken farz) olduğunda ittifak etmişlerdir.¹⁴

4. Tahkikî İmanın Mertebeleri

Zayıf olan taklidi imanın tahkiki hale gelmesi ya ibadetlerle, ya da delil ve isbata dayalı ilmi çalışmalarla olur. İslâm tarihinde mutasavvıflar ibadetlerle; kelâm âlimleri de delil ve ispatla imanı tahkiki hale getirmeye çalışmışlardır.

13. Beyzavi Tefsiri, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999, c. 1, s. 190. Taftazani, Şerhu'l-Makasid, Alemü'l-Kütüb, 1998, c. 5, s. 213.

14. Bkz. Aliyyü'l-Kari, Fıkhı Ekber Şerhi, Çağrı Yayınları, s. 383; Ebu Yüsr Muhammed Pezdevî, Usûlü'd-Dîn, trc. Şerafeddin GÖLCÜK, s. 219; Nüreddin es-Sâbûnî, Maturidiye Akaidi (el-Bidâye fî Usûlü'd-Dîn), s. 173.

Tahkikî iman; delillerle kuvvetlendirilmiş iman demektir. Buna yakîne dayalı iman da denilir. Yakîn ise, içinde şüphe olmayan bilgi, gerçeğe uygun kesin bilgi, kalbin bir şeyin hakikatine dair mutmain oluşu diye tarif edilmiştir. Yakînin üç mertebesi vardır: İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn.

İlme'l-yakîn; aklî ve naklî delillerin neticesinde kalpte oluşan kesin bilgidir. Bir dağın arkasından dumanların çıktığını gördüğümüzde, orada bir ateşin olduğunu anlamamız ilme'l-yakîndir.

Ayne'l-yakîn; müşahede (gözlem, görme) yoluyla elde edilen ve doğruluğu apaçık olan bilgi diye tarif edilir. Dağın arkasına gidip, ateşi gözümüzle görmemiz ayne'l-yakîndir.

Hakka'l-yakîn; delil ve müşahedenin pek çok neticesinden sonra, kalpte oluşan, sarsılmaz inançtır. Bu hal yakînin en üst mertebesidir. Ateşin, odunu yakması, suyu buharlaştırması gibi, pek çok özelliklerini tecrübe neticesinde, ateşle ilgili kalbimize yerleşen bilgi de hakka'l-yakîne örnektir.

5. İman İle Amel Arasındaki İlişki

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre iman ile amel birbirinden farklı şeylerdir. Amel, imanın bir cüz'ü, bir parçası değildir. Fakat her ikisi arasında çok sıkı bir bağ ve ilişki bulunmaktadır.

Amelin imandan bir cüz olmayışı, imanla amel arasında hiçbir ilişki yoktur manasına gelmez. İslâm âlimleri dinî hayatın bütünlüğü açısından imanla amel arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğu ittifak halindedir. "İbadetler, itikadî ve imanî hükümleri kuvvetli ve sabit hale getirerek, onları meleke haline getirirler." Allah katında amelsiz iman, iman olarak kabul edilmekle beraber, ameli olmadığından pek de razı olunan bir iman değildir. İman ettiği şeylerin zıddına amel etmeyi alışkanlık haline getirenlerin, bu imanlarını kaybetmelerinden korkulur.

İman, amel etmeyi netice verir ve ameli gerektirir. Ameli netice vermeyen iman, zayıftır. İnsan, sadece inanılması gerekli şeyleri tasdik eder, ameli umursamayan bir tavır sergileyip yasakları çiğner, günahlara girerse, dine, Allah'a ve Peygamberine olan bağlılığı yavaş yavaş azalır, günün birinde kalbindeki iman nuru sönüp gidebilir.

6. Büyük Günah Kavramı

6.1. Büyük Günah

Günahlar, büyük (kebîre) ve küçük (sagîre) olmak üzere iki kısma ayrılır. Nisa Suresi'nde şöyle buyrulur:

“Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız diğer kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz.” (Nisa, 31. Ayrıca bkz. Necm, 32)

Sahabelerden Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir:

Peygamber (sav) “Helak edici olan yedi şeyden çekininiz!” buyurdu. Sahâbîler: “Yâ Resûlallah! Bu yedi şey nedir?” diye sordular. Resûlullah: “Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla savaşırken harpten kaçmak, mümin, evli kadınlara zina iftirası atmak” buyurdu.¹⁵

İbn Abbas (ra)'ın dediği şu hakikati unutmayalım: “İstiğfar neticesinde büyük günah, büyük olmaktan çıkar; küçük günah da, ısrar edildiğinde küçük olmaktan çıkar.¹⁶

15. Buhârî, Vesâyâ, Bab, 23 / Sahih-i Müslim, İmân, Bab, 38, hn : 89.

16. İmam Suyuti, age. c. 3, s. 91, Taftazani, Şerhu'l- Akaid, Dergâh y, s. 262

6.2. Büyük Günah ve İman

Büyük günah işleyenler günahkâr olurlar. Kâfir olmaz ve imandan da çıkmazlar. Çünkü bu günahları işleyenler Allah'ı veya âhireti inkâr ettikleri için değil, nefislerine mağlup oldukları için bu günahları işlemektedirler. Mesela sigara içenler sigaranın sağlığa zararlı olduğunu bildikleri halde içerler. Bu onların sigaranın zararına inanmadıklarından değil, nefislerine mağlup olduklarından dolayıdır.

6.3. Büyük Günah İşleyenin Akıbeti

Büyük günah işleyen kimse şayet tevbe ederse Allah, onun tevbesini kabul edip affedebilir, tevbe etmeden ölürse Allah-u Teâlâ, ya bir şefâatçinin şefâati sayesinde veya kendi lütf-u keremiyle onu affedebilir veya işlediği suçlar miktarınca onu cehennemde cezalandırır, cezası bitince cennetine koyar. Bu tür insanlar küfre girmedikçe cehennemde ebedî olarak kalmazlar.¹⁷ Peygamberimiz (sav) “Kalbinde zerre kadar iman olan cehennemden çıkar.”¹⁸ buyurmakla buna işaret etmiştir.

7. Günahlarda Israr Etmemek Gerekir

Ehl-i Sünnet âlimleri “Büyük günah işleyen kâfir olmaz.” demişlerdir. Fakat bu ifade bu günahların işlenebileceği, önemli olmadığı anlamına gelmediği gibi büyük günahların imana hiç zararı olmaz anlamına da gelmez. Bazen büyük günahları işleyenlerin işledikleri günahlar yüzünden küfre gitmesinden korkulur.

17. Nüreddin es-Sâbûnî, Maturidiye Akaidi (el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn), s. 161; Ebu Yûsuf Muhammed Pezdevî, Usûlü'd-Dîn, trc. Şerafeddin Gölcük, s. 187.

18. Kenzü'l-Ummal, c. 1, s. 72, hn: 284.

8. İmanda Lezzet, Küfürde Elem Vardır

İman, hem dünya saadetini, hem de âhiret saadetini netice verir. Küfür ve inkâr ise, insanın dünyada sıkıntı ve elemeler içinde kalmasına sebep olduğu gibi, âhirette de ebedî cehennemlik olmasına sebep olur.

Burada imanın dünyadaki faydaları ve küfrün zararları üzerinde duralım.

Hayatın ve Ölümün Anlamı

İnsanoğlu en çok “Hayat niçin var, hayatın gayesi nedir, niçin ölüm var?” sorularının cevabını merak eder. Bu önemli sorulara bilim ve felsefe cevap verememiştir.

Rus yazar Tolstoy, “İtirafımlarım” adlı eserinde küçükken dini bir eğitim aldığını, fakat kolej eğitiminden sonra ateist olduğunu, çok sonraları “Niçin varım, hayatın anlamı ne, ölüm niçin var?” soruları üzerinde durduğunu ve bu sorulara cevap bulamadığı için depresyona girdiğini anlatır. Yazar bu halden ancak Allah’a inanmakla kurtulabilmiştir.

Hayatın bir gayesinin olmadığını, hayatın saçma olduğunu iddia eden ateizmin, insanlık âlemine müsbet, doyurucu, insanı mutlu edecek bir şey veremeyeceği aşikârdır.

İman, bize “Niçin varım, hayatın anlamı ne, ölüm niçin var?” sorularının cevabını verir. Bu cevapları öğrenmek hayatımıza bir anlam katar ve hayatımızı zenginleştirir.

Hayatın Düzenlenmesi

Kur'ân ve sünnet, hayatımızı nasıl düzene sokacağımıza dair bize yol gösterir. Bu yüzden mümin kimse, şahsî hayatında, aile hayatında, toplum hayatında nasıl hareket edeceğini bilir. Bu onun hayatını kolaylaştırır.

İmansız bir kimse ise, özel hayatında, aile hayatında, toplum hayatında nasıl hareket edeceğini bilmez. Ne yapacağını bilememek onu tereddütlere, çatışmalara götürür. Bazen yanlış hareketleri, onun diğer insanlarla arasının bozulmasına sebep olur.

Kıymet

Her insan fitraten kıymetli olmayı, kendisine değer verilmesini, sevilmeyi arzu eder. Kıymetsiz, değersiz olmak, insanı aşağılık kompleksine götürebilir. Veya diğer insanların kişiye değer vermeyişi, onun, diğer insanlardan nefret etmesine, düşman olmasına sebep olabilir. Değerli olmak, insanlar tarafından sevilme de kişinin, şımarmasına, kibirlenmesine, kendini beğenmesine sebep olabilir. Bu tür haller, kişi için de, toplum için de sorunlar çıkmasına sebep olur.

Allah'a iman, kişinin fitratındaki kıymetli olma hissini tatmin eder. Çünkü insan Allah'ın en kıymetli eseridir. Kur'ân, insanın ahsen-i takvim üzere (en güzel kıvamda) yaratılmış olduğunu, onun eşref-i mahlûkat yani yaratılmış varlıkların en şerefli olduğunu bildirmektedir. Kişi dünyevî yönden insanlar arasında parasıyla, makamıyla şöhret kazanabilirken, Allah katında imanıyla, ibadetiyle duasıyla kıymet kazanır. Bu şekilde kıymet kazanma, hem şahıs için, hem de toplum için hayırlara vesile olur.

Acz

İnsan fitraten acizdir. Acz, insanın bela ve musibetlerden kurtulmaya gücünün yetmemesi demektir.

Allah'a inanmayan biri, musibetlerle karşılaştığında, bu musibetlere gücünün yetmediğini görür. Kendini kurtaracak birini arar, onu da bulamaz. Her gün karşılaştığı küçük, büyük bütün musibetler, onun ruhunda bunalımlara, depresyonlara sebep olur.

Allah'a inanan biri, her musibeti, bir imtihan olarak görür. Onlara sabır eder. Aynı zamanda Allah'a yönelir dua eder. Onun yardım edeceğini bilir. Allah'a olan inancı, zorluklara karşı, ona büyük bir dayanma gücü verir.

Fakr

Fakr, insanın istek ve arzularını, ihtiyaçlarını temin edememesi demektir. İnsanoğlu, elindeki imkânlarla istek ve arzularının çok az bir kısmını temin etse de, çoğunu elde edememektedir. Çünkü istek ve arzularımız, sınırsızdır.

Allah'a inanmayan biri, bu istek ve arzularını temin edemekten dolayı büyük bir ızdırap duyar. Hâlbuki Allah'a inanan kimse, istek ve arzularını temin etmek için çalışır, bu konuda yardım etmesi için Allah'a müracaat eder, yalvarır. Eğer isteği kabul edilmese bile, eline geçen şeylere kanaat eder. İstek ve arzuları bu dünyada yerine getirilmese bile, âhirette Allah'ın onları kendisine ihsan edeceğini düşünerek rahatlar.

Geçmiş ve Gelecek

İnsanoğlu hayvanlardan farklı olarak geçmiş ve gelecekle irtibatlıdır. Geçmiş zamanda yaşadığımız bazı olaylar, hatırladıkça bizi rahatsız eder. Gelecek zaman da bizim için korkutucudur. Çünkü ilerde başımıza ne geleceğini bilemiyoruz. Bir takım beklentilerimiz var. Fakat onlara kavuşamayabiliriz. Bazı korkularımız, endişelerimiz de var ki, başımıza gelebilir. Beklenti ve korkularımızdan kaynaklanan gelecek endişesi bizi daima rahatsız eder.

Allah'a imanı olmayan biri, bu korkuları, endişeleri derinden hisseder.

Hâlbuki Allah'a iman eden biri, geçmişte kendisini üzen rahatsız eden şeylerden dolayı Allah'a yönelip, dua eder, günah işlediyse tevbe ve istiğfar ederek, Allah'ın bağışlamasını ister. Gelecek konusunda ise, sebeplere müracaat eder, neticeyi Allah'a bırakır. Çünkü o, her şeyin Allah'ın kontrolünde olduğuna inanır. Allah'ın kendisine takdir edeceği şeye razı olur, rahat eder. Bu yüzden "Kadere iman eden, kederden emin olur" denilmiştir.

Zeval ve Firak

Zeval bir şeyin son bulması, bitmesi demektir. Örneğin, paranın tükenmesi, gençliğin bitmesi böyledir. Firak ise, sevdiğimizden ayrılık demektir.

Bütün üzüntülerin temelinde zeval ve firak vardır. İnsan hayatı boyunca sevdiği ve alâka peyda ettiği varlıklara kavuşamamanın ızdırabını, kavuştuğu varlıkların ise kendisinden ayrılmasının elemi çekerek. Nihayette, kendisi de bütün ahabından ayrılarak, kabrin karanlıklarına yalnız olarak girer.

Allah'a ve âhirete iman eden biri, zeval ve firakın geçici olduğuna inanır. Gençliğimiz gitse de, ebedî âlemde ebedî bir gençliğimiz var. Dostlardan ayrılırsak da, ebedî âlemde, ebedî olarak dostlara kavuşma olacaktır. Zeval ve firaka maruz kaldığımız şeylerin geçici olması, onlara tekrar kavuşacağımız hissi bizim elemelerimizi dindirir.

Diğer Varlıklar

İnsanoğlu, çevresiyle, hatta bütün insanlık âlemiyle, diğer canlılarla, kâinatla irtibatlıdır. Eğer iman etmezse, meydana gelen olayları tesadüfe ve tabiata havale eder. Dünyanın ve insanlık âleminin halleri onu daima rahatsız eder. Kendi elemiyle beraber diğer insanların elemi de çeker. Dünyanın zelzelesi, taunu, tufanı, kıtlığı, pahalılığı, fena ve zevali, gayet sıkıcı, karanlıklı bir musibet suretinde onu azap içinde bırakır. Koca dünya yükünü sırtına yüklenir. Daha cehenneme gitmeden cehennem azabını dünyada çeker.

İman eden kimse ise, canlı cansız, büyük, küçük bütün varlıkların, Allah'ın birer memuru, askeri olduğunu düşünür. Bütün bu varlıkların Hakîm, Alîm, Kadîr, Rahîm, Kerim bir zatın idare ve tasarrufunda olduğunu bilir. Her hadisenin arkasında bir hikmet tarafı olduğunu düşünür. Bu düşünce ile alâkadar olduğu dünyada meydana gelen olaylardan dehşet almaz, bilakis olaylara ibret gözüyle bakar, rahat eder.

Ölüm

İnsanın en büyük korkusu ölümdür. İmanı olmayan biri, ölme, kendisinin ve bütün sevdiklerinin yok oluşu nazarıyla bakar. Bu ise onu ızdırap içinde bırakır.

Mümin kimse ise, ölümün dünyadan daha iyi bir âleme gitme ve sevdiklerine kavuşma olduğuna inanır. Kabir onun için cennet bahçelerinden bir bahçe, ebedî cennet ise, sıkıntı ve kederlerin olmadığı, dünya hayatından daha lezzetli, daha güzel ebedî bir âlemdir. Bu yüzden ölüm düşüncesi onu rahatsız etmez, belki memnun eder.

İptal-i His

İnsan, karşılaştığı problemleri çözemediğinde, bu problemlerin ezici baskısından kurtulmak ister. Çektiği sıkıntıları, elemeleri hissetmemek için, bir takım meşguliyetlerle, eğlencelerle hislerini iptal etmeye, düşünmemeye, unutmaya çalışır. Fakat eğlencelerle sıkıntılarını unutmaya çalışmak, geçici bir haldir. Hisleri iptal etmek hiçbir zaman hayatta karşılaştığı problemleri çözmez, musibetleri halletmez.

Çare

Günümüz medeniyeti insanın yalnızca bedenî, nefsanî hazlarına hitap etmiş, manevi yönünü ihmal etmiştir. Manevi yönün ihmal edilmesi de insanı stresli, depresyonlu hale getirmiştir. İnsanların bu manevi sıkıntılarına hiçbir fen, hiçbir teknoloji de çare bulamamıştır.¹⁹

Acaba ruhen, vicdanen, aklen ve kalben sıkıntı çeken ve azaba düşmüş bir adamın sadece cisminin rahat etmesiyle saadeti mümkün olabilir mi, ona mesud denilebilir mi? Bir şahsın cesedi, geçici, yalancı bir cennette olsa, kalbi, ruhu cehennemde olsa o şahıs mesud olur mu?” Elbette ki olmaz. Bu sıkıntılı hallerden kurtulmanın yegâne çaresi, imandır.

19. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Sözlür, s. 296 vd.

Toplum Hayatı ve İman

Buraya kadar imanın fert hayatına olan tesirleri üzerinde durduk. İmanın toplum hayatına tesiri de çok önemlidir.

İmandan kaynaklanan Allah korkusu; kişinin kul hakkına tecavüz etme, adam öldürme, hırsızlık ve zulmetme gibi yanlış hareketlerinin önüne geçer. Yine iman, insanın kalbine Allah rızasını kazanma isteğini yerleştirir. Kişi Allah'ın rızasını kazanmak için, diğer insanlara iyi davranması gerektiğini bilir. Bu duygu insanların birbiriyle iyi geçinmesine, merhamete, yardımlaşmaya, insanların birbirlerine yakınlaşmalarına vesile olur. Böylelikle toplumda huzur ve asayiş sağlanır.

İmanı olmayan birisi, diğer insanların hukukuna gözardı eder. Çünkü küfür, insanı egoist ve menfaatperest yapar. Her şeyi kendi çıkarlarına göre değerlendirir. Menfaati için hırsızlık yapar, adam öldürür, zulüm eder. Hatta menfaati için yüz binlerce insanın ölümüne aldırış etmez.

Cahiliye dönemine baktığımız zaman, küfrün, inkârın toplum hayatına zararını, Asr-ı Saadete baktığımızda da, imanın toplum hayatına olan faydalarını görürüz. Keza, günümüzde de imansız batı toplumlarına veya imanı zayıflamış kendi toplumumuza baktığımız zaman, imansızlıktan kaynaklanan pek çok sorunları görebileceğimiz gibi, İslâm'ın yaşandığı dönemlere baktığımızda da, imandan kaynaklanan güzellikleri çoklukla görürüz.

Hulasa; toplum huzuru ancak, toplumun imanının kuvvetli olmasıyla mümkündür.

DÖRDÜNCÜ KISIM

İMAN ESASLARI

Bu bölümde imanın altı esası incelenecektir. Fakat konuya giriş niteliğinde bazı konularla başlamak daha uygun olacaktır.

Birinci Mukaddime

Her İnsan Aklını Meşgul Eden Sorular ve Cevapları

Dine yönelik duygular insan fitratının en güçlü ve en mühim duygularıdır. Şöyle ki:

Gece evinizde yatıp uyuduğunuz halde, sabah gözünüzü açtığınızda kendinizi havada uçup gitmekte olan bir uçakta bulursanız aklınıza hangi sorular gelir?

Böyle bir durumda her insanın aklına istisnasız 4 soru gelir:

- Beni buraya **KİM** getirdi?
- Beni buraya getiren **NİÇİN** getirdi?
- Bu uçak **NEREYE** gidiyor?
- Bu soruların cevabını **KİMDEN** öğrenebilirim?

Üzerinde yaşadığımız dünya da bir uçaktan farklı değildir. Bu dünya uçağında gözünü açan -istisnasız- her insan, şuurlu veya şuursuz olarak, kendine yukarıdaki 4 soruyu sorar: “Bizi buraya **KİM** getirdi, **NİÇİN** getirdi, **NEREYE** gidiyoruz ve bu soruların cevabını **KİMDEN** öğreneceğiz?”

Bu dört soruyu cevaplandırmadıkça hayatın anlamını kavramamız mümkün olmaz. Biz ve etrafımızdaki varlıkların ne olduklarını, neye hizmet ettiklerini, niçin var olup, niçin yok olduklarını bilemeyiz. Yaşarız ama niçin yaşadığımızı bilemeden; ölürüz, ama niçin öldüğümüzü bilmeden.

Bu soruları felsefe ve bilim cevaplayamamıştır. Bu sorulara doyurucu cevabı ancak Kur'ân vermiştir.

Kur'ân'ın dört temel esası vardır. Bu dört esas -yalnızca Müslümanların değil- bütün insanların aklını meşgul eden ve onların bilinmesiyle hayatın anlam kazanacağı dört sorunun cevabıyla ilgilidir. Bu dört esas: Tevhid, ibadet-adalet, haşir ve risâlettir.

Kur'ân'ın birinci esası, **tevhiddir**. Kur'ân baştan sona, bizi yokluk âleminden, bu varlık âlemine getiren Allah'ın fiillerinden, isimlerinden, sıfatlarından ve zatından bahsederek “Bizi bu dünya uçağına getiren kim?” sorusunu cevaplandırır, Allah'ı bize tanıtır.

Kur'ân'ın ikinci esası, **ibadet ve adalettir**. Adalet, her hak sahibine hakkını vermek demektir. İnsan üzerinde Allah'ın hakları ve insanların hakları olmak üzere iki kısım hak vardır. Allah'ın bizim üzerimizdeki hakları, ona iman ve ibadet etmektir. İnsanların –nefsimizin, ailemizin ve diğer insanların- bizim üzerimizdeki hakları ise, güzel ahlakla onlara muamele etmek, onların haklarını yerine getirmek ve tecavüz etmemektir. Kur'ân, baştan sona kadar, dünyada Allah'a ve diğer insanlara karşı vazifelerimizi öğreterek, hayatımızı nasıl düzene koyacağımızı gösterir. Böylelikle, “Bizi buraya getiren, niçin getirdi? Burada ne yapacağız?” Sorularının cevabını tafsilatıyla öğreniriz.

Kur'ân'ın üçüncü esası **haşirdir**. “Ölen insanlar nereye gidiyor?” sorusunun cevabını Kur'ân, ölen insanların yok olmayıp Allah'ın başka bir memleketi olan kabir âlemine intikal ettiklerini, kıyamet kopmasından sonra bütün insanların tekrar diriltileceği, mahşer yerinde hesaba çekileceği, bu hesap sonunda inanç ve ibadetlerine göre cennete veya cehenneme gideceklerini tafsilatla anlatır.

Kur'ân'ın dördüncü esası ise **risalettir**. Kur'ân, her insanın aklını meşgul eden bu üç sorunun cevabını, bizlere ancak Allah'ın görevlendirdiği peygamberlerin öğreteceğini anlatır.

İnsan aklına takılan sorulara Kur'ân'ın verdiği bu cevaplar, onun evrenselliğini gösteren en mühim unsurlardır. Zira zama-

nın, mekânın, milletlerin değişmesi ne bu soruları değiştirir ne de Kur'ân'ın akla uygun bu cevaplarını çürütebilir.

Bu kitabımızda bu dört esastan üçü, yani Allah'a, peygambere ve âhirete iman konuları üzerinde durulacaktır.

İkinci Mukaddime

Her Cemal ve Kemal Sahibi, Kendi Cemal ve Kemalini Görmek ve Göstermek İster

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, insan fitraten kendisini yokluk âleminden varlık âlemine getiren zatı merak eder, tanımak ister. Allah'ın insanı yaratmasındaki en büyük maksadı, hikmeti de zaten insanın Allah'ı tanınmasıdır. Şöyle ki:

Bir rivayette Allah'ın “Ben, gizli bir hazineydim. Bilinmek ve tanınmak için bu mahlûkatı yarattım.” dediğı nakledilir. İbn Abbas (ra) Cenab-ı Hakkın “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” (Zariyat, 56) ayetindeki, “İbadet etsinler” ifadesini “Beni tanısınlar” diye tefsir etmesi de bu rivayetin manasını kuvvetlendirmektedir.²⁰ Bu yönüyle Allah, insanları ve cinleri “Kendisini tanımaları ve bu tanımının yol göstericiliğı ile ibadet etmeleri” için yaratmıştır.

Bediüzzaman Hazretleri, bu ayet ve rivayetlerin ışığında Allah'ın varlıkları yaratma sebebini “Cemal ve kemal sahibi bir zat, cemal ve kemalini görmek ve göstermek ister” cümlesiyle izah eder. Mesela, bir ressam çok güzel bir resim yaptığında bu resmin karşısına geçip kendi eserini seyretmekten büyük lezzet alır. Aynı zamanda bu resmi diğeri insanların da görmesini, kendinin maharetini, ustalığını anlamalarını ister. Cenab-ı Hak da yarattığı canlı, cansız bütün mahlûkatıyla had ve hesaba gelmez sanatını, cemal ve kemalini; hem kendi zatına hem de şuur sahibi varlıklara (insanlara, cinlere ve meleklerle) göstermek için bu mevcudatı yaratmıştır.

20. Bkz. Acluni, Keşfü'l-Hafa, Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, 1988, Beyrut, c. 2, s. 132.

BİRİNCİ ESAS

ALLAH'A İMAN

İslâm dini bütün hakikatleriyle iman esaslarına, iman esasları ise en birinci ve en mühim olan Allah'a iman esasına dayanır. Allah'a iman bütün dini konuların temelini oluşturur.

Bu bölümde Allah'ın varlığının ispatı, Allah'ın sıfatları ve isimleri üzerinde durulacaktır.

I. ALLAH'IN VARLIĞI

1. Allah'ın Varlığını İspat Etmenin Ehemmiyeti

İnsanlık tarihinde, insanların yıldızlara, Güneş'e, taşlara, putlara taptıkları çoklukla görülse de Allah'ı inkâr ettikleri fazlaca görülmez. Âdem (as)'dan Peygamberimiz (sav)'e kadar bütün peygamberler müşrik kavimlerle –yani Allah'a inanan, fakat putları ona eş koşan kimselerle- mücadele etmişlerdir. Keza İslâm'ın ilk döneminden günümüze kadar da İslâm toplumlarında -bir kısım filozofun haricinde- ateist insanlar görülmemiştir. İslâm âlimleri toplumda ateistlerle değil, Mu'tezile, gibi bid'at fırkalarıyla mücadele etmişlerdir. Yeniçağa gelinceye kadar Hristiyan Avrupa'da da ateizm görülmez.

Ortaçağ Avrupa'sında kilisenin akla aykırı ve bilimsel çalışmalarla çatışan inançları, kilisenin halk ve bilim adamları üzerindeki aşırı baskıları, filozofların kiliseden nefret etmesine ve bilimsel çalışmaların ateizme kaymasına sebep oldu. İlk defa filozoflar arasında ortaya çıkan ateizm, daha sonra halkı da tesiri altına alarak –bilhassa 19. yüzyılda- Batı toplumlarını ateist top-

lumlara dönüştürdü. Batı kültürünün bütün dünya milletlerini etkilemesiyle ateizm bir veba gibi her tarafa yayıldı.

19. Yüzyıldan itibaren Batı'nın tesirine girmeye başlayan İslâm âleminde de yavaş yavaş ateist felsefeler yaygınlaşmaya başladı. İslâm âlimleri, bu ateist felsefeler üzerinde durdular. Onu tanıma, tahlil etme ve çürütme yönünde çalışmalar yaptılar. Bu çalışmalar içerisinde Bediüzzaman Hazretleri'nin çok önemli bir yeri vardır. Çünkü telif ettiği Risale-i Nur Külliyyatıyla, ateist felsefeleri güçlü delillerle tenkide tabi tutmuş, onları çürütmüş ve iman esaslarını da isbat etmiştir.

2. İsbat Delilleri

Allah'ın varlığını ispat etmeden önce, ispat esnasında kullanılan deliller üzerinde durmalıyız. Şöyle ki:

Kelâm ilminde ekseriyetle üç çeşit delil kullanılır. Bu deliller burhan-ı innî, burhan-ı limmî ve temsildir.

Burhan-ı innî: Neticelerden sebeplere intikal etmek demektir. Mesela, bir eserden o eseri meydana getiren müessire; bir sanattan, o sanatı yapan sanatkâra; dumandan ateşe intikal etmek gibi. Biz bir dağın arkasından dumanların çıktığını gördüğümüz zaman, ateşi görmediğimiz halde “Orada ateş vardır.” deriz. Çünkü duman, ateşin bir neticesidir.

Kelâm ilminde Allah'ın varlığı ispat edilirken burhan-ı innî kullanılır. Biz Allah'ı gözümüzle görmüyoruz, fakat âlemdeki eserlerini gözümüz ile görüyoruz. Bu gördüğümüz varlıklar, onları icad eden Allah'ın varlığına delildir.

Burhan-ı limmî: Sebeplerden sonuçlara intikal etmek demektir. Müessirden yaptığı esere, sanatkârdan icra ettiği sanata, ateşten dumana intikal etmek gibi. Gece karanlığında bir yerde

ateş yandığını gördüğümüz zaman “Orada ateş var, öyleyse -biz görmesek bile- duman da vardır” deriz.

Burhan-ı limmî, Allah’a iman haricindeki bütün iman esaslarının isbatında kullanılır. Diğer iman esasları, Allah’a imana dayanılarak isbat edilir. Bu yönüyle Allah’a iman bütün iman esaslarına temel vazifesini görür.

Temsil: Misal verme, konuyu örneklerle izah ve isbat etme, bir şeyi benzeri bir şeyle karşılaştırma yöntemi demektir. Misaller anlaşılması güç olan konuların kolaylıkla anlaşılmasına vesile olur, hakikatlerin ispatını kolaylaştırır.

3. Allah’ın Varlığını İspat Etme Yolları

Allah’ın varlığını ispat etmek için değişik deliller söylenmiştir. Bunlar içinde en mühimleri “Hudûs delili” ile “Nizam ve Gaye delili”dir. Bunları kısaca ele alalım:

3.1. Hudûs Delili

Hudûs delili kısaca;

- a. Sonradan meydana gelen her şeyin bir muhdisi, yani icad edicisi vardır.
- b. Kâinat da sonradan yaratılmıştır.
- c. Öyleyse onu da bir yaratan vardır. O da Allah’tır, şeklindedir.

Günümüzde büyük patlama (Big bang) olarak bilinen kâinatın yaratılışı bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bu da dolayısıyla hudûs delilinin doğruluğunu ortaya koymaktadır. Şöyle ki:

1920’li yıllarda astronomi alanında yapılan çalışmalar, yıldızların birbirinden uzaklaştığını ortaya koydu. Bilim adamları bu uzaklaşmadan yola çıkarak kâinatın genişlemekte olduğunu ve dolayısıyla kâinatın da bir zamanlar olmadığını (*sıfır hacim*), bü-

yük bir patlamayla ortaya çıktığını ispat ettiler. Ateistler, başlan-
gıçta bu görüşe karşı çıktılar ise de, daha sonra yapılan pek çok
araştırma ve deney, Big bang'ın gerçek olduğunu ortaya koydu.

Kâinatın yoktan yaratılması açıkça Allah'ın varlığını ortaya
koymaktadır. Çünkü daha önce olmayan kâinatın kendi ken-
disini yaratması mümkün değildir. Öyleyse harici bir güç yani
ilim, irade, kudret sahibi Allah tarafından kâinat yaratılmıştır.

Dolayısıyla, büyük patlama Allah'ın varlığını bilimsel olarak
göstermektedir.

3.2. Nizam ve Gaye Delili

Nizam ve Gaye delili kısaca şöyledir;

- a. Kâinatta büyük bir nizam/düzen vardır. Bu nizam/düzen
belli bir plan ve gaye doğrultusunda faaliyet göstermektedir.
- b. Akılsız, şuursuz varlıkların kendi kendilerine bir düzeni icad
etmeleri ve bir plan ve gayeyi takip etmeleri mümkün değil-
dir. Bilhassa küçük parçaların birleşmesiyle ortaya çıkan bü-
tündeki irtibat, birlik, düzen bu varlıklar tarafından oluşturu-
lamaz.
- c. Bu âleme bir gaye (veya gayeler) doğrultusunda düzen (ni-
zam) veren ve bu nizam ve gayeyi devam ettiren ilim, irade,
kudret sahibi birisi olması gerekir.
- d. Bu ilim, irade, kudret sahibi zat Allah'tır.

Nizam ve Gaye deliline örnek olarak çok veciz olan şu cüm-
lelere bakalım:

“Bir kitap, kâtipsiz; bir ev, ustasız; bir köy, muhtarsız olmaz.”
Kitabın yazılması, evin inşası ve köyün idaresi ister istemez ilim,
irade ve kudret sahibi kimseleri iktiza eder.

Kâinat kitabı, kendisini yazan; dünya sarayı ise, onu inşa eden ilim, irade ve kudret sahibi bir zatı iktiza eder, gerektirir. Aksi halde bu kadar mükemmel olan kâinat ve dünya ortaya çıkmazdı. Keza bir idareci olmasaydı canlılar ordusundaki harika düzen de karmaşaya dönerdi.

“Evet, bir kitap hatta bir harf kâtipsiz olmaz.” Bu iddianın doğruluğunu bilim adamlarının bir deneyiyle ortaya koyalım. Şöyle ki:

Bazı dinsizler, dünyanın tesadüfen meydana geldiğini iddia ediyorlar ve “Bir maymun rastgele bilgisayar tuşlarına basarak, tesadüfen Şekspir’in edebî eserlerinden birisi gibi bir şaheseri yazabilir” diyorlardı. Bilim adamları bu iddianın doğru olup olmadığını test etmek için İngiliz Ulusal Sanat Konseyi’nde altı maymunun olduğu bir kafese, bilgisayar koydular. Bir ay boyunca maymunlar bilgisayar tuşlarına rastgele vurdu. Bir ay sonra maymunların rastgele yazdığı elli sayfa çıkarıldı. Yazılar kontrol edildi. Elli sayfa içinde anlamlı tek bir kelime bile yoktu. İngilizcede “I” tek bir harftir ve “Ben” anlamına gelir. Fakat bu harften önce ve sonra boşluk varsa, bu bir anlama gelmektedir. Maymunların elli sayfalık yazılarında bu bile yoktu.²¹

Elli sayfalık yazıda tesadüfen bir kelime bile olmazsa, bir kitap gibi düzenli, intizamlı, anlamlı olan bitkiler, hayvanlar nasıl tesadüfen meydana gelebilir?

Bilim adamları, bitki ve hayvan hücrelerinin, hatta hücredeki proteinlerin bile tesadüfen oluşamayacağını söylemişlerdir. Bilimsel olarak hücredeki bir protein molekülünün tesadüfen meydana gelebilmesinin ancak 1×10^{160} ihtimal olduğu ortaya konulmuştur. Bu ihtimaller hücrenin içindeki sayısız protein

21. Antony Flew, Yanılmışım Tanrı Varmış, Profil y, İstanbul, 2008, s. 80.

moleküllerinden biriyle ilgili ihtimallerdir. Hücre ve hücrelerin birleşmesiyle oluşan organlar için durum daha farklıdır.²²

Bütün bunlar varlıkların tesadüfen değil, ilim, irade, kudret sahibi bir zatın yani Allah'ın yaratmasıyla ortaya çıktıklarını göstermektedir.

II. ALLAH'IN VARLIĞININ BAZI DELİLLERİ

Burada nizam ve gaye delilinden yola çıkarak, Allah'ın varlığını gösteren bazı misaller üzerinde duralım.

1. Eczahane misali

Bir eczahanedeki harika ve hassas ölçülerle alınmış yüzlerce ilaç, şüphesiz gayet maharetli, kimyager; hastalıkları ve tedavi yollarını bilen bir eczacıyı gösterir.

Dünya da büyük bir eczahaneye benzemektedir. Bu eczahanede bulunan dört yüz binden fazla bitki ve hayvan çeşidi âdeta ilaç kavanozları gibidir. Çünkü onlar da çok hassas ölçülerle değişik maddelerden alınarak meydana getirilmişlerdir.

Bu dünya, bir eczahaneden ne kadar mükemmel ve büyük ise, büyüklüğü nispetinde kendisini inşa eden, kuran Cenab-ı Hakk'ı gösterir, tanıttırır.

2. Dünya Fabrikası

Binlerce kumaşları, basit bir maddeden dokuyan bir fabrika; o fabrikayı kuran fabrikatörü, fabrikayı çalıştıran ustabaşılarını ve ustaları gösterir.

Üzerinde yaşadığımız dünya da, milyonlarca üretim yapan bir fabrika olarak inşa edilmiştir. Hatta bu fabrika, fabrika üre-

22. Bkz. John Clover Monsma, Niçin Allah'a İnanıyoruz, Hikmet Yay., c. 2, s. 20-22.

ten bir fabrikadır. Bu dünyada havadan, sudan, topraktan zerrelere (atomlar) bir araya getirilerek, had ve hesaba gelmez bitkiler, hayvanlar ve insanlar üretilir, yani yaratılır.

Kumaş fabrikasında nasıl kumaş üretiliyorsa, bu dünya fabrikasında da, insanların derisi, kuşların tüyleri, kanatları, diğer hayvanların postları üretilir.

Bu üretilen varlıklar da başlı başına bir fabrika gibi çalışırlar. Mesela; bitkiler, yaprak, çiçek ve meyve; hayvanlar ise süt, et üretirler. Kendi vücudumuz, dışarıdan aldığı gıdaları hücreye, kan, kemik ve organa dönüştürür, yani üretir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Her fabrika kendisini inşa eden fabrikatörü gösterdiği gibi, elbette dünya fabrikası da kendisini inşa eden ustayı, bitki, hayvan ve insanları yaratan zatı bildirir ve tanıttırır.

3. Canlılar Ordusu

Yeryüzü kışlasında bitki ve hayvanlardan 400 binden fazla ordu teşkil edilmiştir. Bu 400 binden fazla ordunun elbiseleri ayrı, yiyecekleri ayrı, eğitimleri ayrı, kullandıkları silahları ayrı, askere alınmaları (yani dünyaya gelme vakitleri) ve terhis edilmeleri (ölümleri) ayrı ayrıdır. Bu ordulardaki hiçbir asker, hiçbir ihtiyacı unutulmadan verilmekte, bütün ordular şaşırılmadan harikulade idare edilmektedir. Bu ordular bazen terhis edilmekte, -mesela kış mevsiminde- sonra tekrar yeni bir ordu baharda teşkil edilmektedir.

Elbette düzenli bir ordu, onları idare eden kumandanı gösterir. Dünya kışlasındaki bütün bitki ve hayvan ordularının teşkil edilmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi, harikulade bir şekilde idare edilmeleri de, şu kâinatın sultanı, idare edicisi, terbiye edicisi, bir olan Allah'ın azamet ve kudretini, yüceliğini, rububiyetini

gösterir. Kâinattaki bütün bu işleri azametli ilmiyle, iradesiyle, kudretiyle yapan Allah'tır.

4. Gıda Ambarı

İçinde binlerce gıda maddelerinin olduğu bir market, bir ambar, elbette gıda maddelerini etraftan temin ederek içine istif eden ve hazırlayan sahibini gösterir.

Üzerinde yaşadığımız dünya yüz binlerce canlıyı içine almış, feza âleminde seyahat etmektedir. (Eğer bir insan, dünyanın güneş etrafında bir senede kat ettiği mesafeyi, yürüyerek kat etmeye çalışsa, bunu ancak yirmi dört bin senede tamamlar.) Dünya üzerinde yaşayan yüz binlerce hayvanın ihtiyaçları farklı farklıdır. Karınca ile filin, sinek ile kartalın, tırnak kadar bir balıkla balinanın, aslan ile ceylanın yedikleri bir değildir. İşte gemimiz olan dünya, seyahati esnasında mevsimlere uğrar, âdeta bahar mevsiminden vagonlarla erzak alır, binlerce ayrı ayrı yiyecekleri deposuna doldurur, kışta erzakı tükenen canlılara gıdalarını takdim eder.

Bu yönüyle bu dünya, bin bir çeşit cihazlarla, mallarla, konserve paketleriyle dolu Rahmanî bir yiyecek ambarı, bir market, fezada seyahat eden oldukça güvenli, ilahi bir uzay gemisi durumundadır.

Nasıl bir gıda ambarı veya gıda maddelerini satan market, onları yapan, istif eden sahibini, kurucusunu gösteriyorsa, elbette bütün canlıların ihtiyaçlarını ihtiva eden ve hiç tükenmeyen dünya dediğimiz bu devasa gıda ambarı da, onu bu özelliklerine göre kuran, idare eden Allah'ı gösterir.

5. Elektrik Lambaları ve Yıldızlar

Bir şehirde milyonlarca elektrik lâmbası hareket ederek her yeri gezseler ve hiç tükenmeseler, bu elektrik lâmbaları ve fabrikası, şüphesiz elektriği idare eden, seyyar lâmbaları yapan, fabrikayı kuran ve yanıcı maddelerini getiren bir ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçiyi hayretler ve tebriklerle tanıttırır, yaşasınlar ile sevdirebilir.

Aynen öyle de, bu âlem şehirde dünya sarayının damındaki yıldızlar –lâmbalar-, bir kısmı –astronomi ilminin dediğine göre- yerküreden bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa süratli hareket ettikleri halde, intizamları bozulmuyor, birbirlerine çarpıyorlar. Yüzyıllarca yandıkları halde, sönmüyorlar, yakıtları tükenmiyor.

Astronomi ilmine göre, bizim lâmbamız ve sobamız olan güneş, dünyamızdan bir milyon defa büyüktür. Uzayda, ortalama saniyede 250 kilometrelik bir hızla seyahat etmektedir.²³(Jet uçakları saatte 2500 kilometre giderler. Yani güneşin on saniyede kat ettiği mesafeyi, jetler bir saatte alırlar. Otobüsler ise bu mesafeyi ancak bir günde alabilirler) Yaşının da bir milyon yıldan fazla olduğu söylenmektedir. Onun yanmasının devamı için, her gün dünyanın denizleri kadar gazyağı ve dağları kadar kömür veya bin dünya kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmessin.

Cenab-ı Hak, onu ve onun gibi milyonlarca yıldızları –ki yalnızca Samanyolu galaksisinde 100 milyar yıldız var- gazyağısız, odunsuz, kömürsüz yandırıyor ve söndürmüyor. Onları feza âleminde topluca ve çok süratli bir şekilde gezdiriyor ve birbirine çarptırmıyor.

23. Bkz. Taşkın Tuna, Hayat Kaynağımız Güneş, s. 20.

İşte bu feza âleminin elektrik lambaları büyüklükleri nisbetinde şu kâinatın hükümdarını, nurlandırıcısını, idare edicisini yani Allah'ı bizlere gösteriyor.²⁴

III. ALLAH'IN SIFATLARI

Allah'ın zatî ve fiilî olmak üzere iki kısım sıfatı vardır. zatî sıfatlar da kendi arasında tenzihî ve sübûtî olarak ikiye ayrılır.

Bunları sırayla ele alalım:

A. ZÂTÎ SIFATLAR

a. TENZİHÎ (SELBÎ) SIFATLAR

Tenzih; bir şeyin ayıplardan, noksanlardan, kusurlardan uzak olduğunu ifade etmek demektir. Allah'ın tenzihî sıfatları ise, O'nun eksiklerden, çirkinlikten, zulümden ve benzeri şeylerden uzak olduğunu ifade eden sıfatlardır.

Selbî sıfatlar, manevi sıfatlar da denilen bu sıfatlar, Allah'ın ne olduğunu değil, ne olmadığını anlatan sıfatlardır. Mesela, kıdem; başlangıcı olmamak, bekâ; sonu olmamak gibi.

Tenzihî sıfatlar sayılamayacak kadar çoktur. İslâm âlimleri bu sıfatlar içerisinde en mühimlerinin “vücut, kıdem, bekâ, vahdaniyet, muhalefetün lilhavadis, kıyam bizâtihi” olmak üzere altı tane olduğunu kabul etmişlerdir.

Bunları sırayla ele alalım:

1. Vücut

Var olmak, demektir. Bunun zıddı olan ademden yani yokluktan Allah münezzehtir.

24. Bu beş misal için Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Asâ-yı Musa, s. 16 (Meyve Risalesi, Altıncı Mesele).

İslâm âlimleri, Allah'ın varlığı için “Vacibü'l-Vücut” yani “yokluğu düşünülemeyen, varlığı zorunlu olan zat” demişlerdir. Vacibü'l-Vücut yalnızca Allah'tır. Diğer varlıklar için de “Mümkünü'l-vücut” yani “varlığı da yokluğu da mümkün olan varlıklar” denilmiştir. Mümkün varlıklar, Allah yaratırsa var olurlar, yaratmazsa olmazlar. Veya yarattığı mümkün bir varlığı Allah yok etmek istediğinde, onlar yok olurlar.

Bazı âlimler, vücut sıfatını müstakil bir sıfat olarak değerlendirmiş ve bu sığata “Sıfat-ı Nefsiye” demişlerdir.

2. Kıdem

Kıdem; başlangıcı olmamak demektir.

Allah zatı ve sıfatları itibarıyla kadimdir, ezelîdir, başlangıcı yoktur. O, sonradan meydana gelmiş değildir. Ezelî kelimesi de kadim manasına gelir.

Kur'ân'da “O, Evvel'dir, Ahir'dir” (Hadid, 3) buyrulur. Peygamberimiz (sav) de: “Allah var idi ve başka bir şey yok idi.”²⁵ buyurmuştur.

Allah, vacibü'l-vücut (varlığı zorunlu) olduğu için, onun varlığı kadimdir, yani başlangıçsızdır. Çünkü sonradan olan her varlık, onu var edecek birine muhtaç olur. Eğer Allah sonradan olmuş olsaydı, onu bir yaratanın olması, keza onu da bir yaratanın olması gerekirdi. Bunun zincirleme olarak sonsuza kadar gitmesi imkânsızdır. Bir yerde başlangıcı olmayan, varlığı zorunlu bir zatın kabul edilmesi aklen gerekir. Varlık âlemini izah için, varlığı vacib (zaruri) olan birinin kabul edilmesi aklen zorunludur.

25. Sahih-i Buharî, Bedü'l-Halk, Bab, 1.

3. Bekâ

Beka, sonu olmamak, ebedî olmak manasına gelir.

Bütün varlıklar fani; Allah ise bakidir. Bekâ, kadim olmanın bir neticesidir. Çünkü ezeli olan ebedî olur. Allah'ın vacibü'l-vücut oluşu da, onun bekâsını gösterir. Çünkü varlığı vacib (zarurî) olanın, yokluğu da imkânsızdır

Bu konuda iki ayet şöyledir: “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Ancak, celal ve ikram sahibi (yüce ve cömert olan) Rabbinin zatı bakidir.” (Rahman, 26, 27), “O'nun zatından başka her şey helak olucudur.” (Kasas, 88)

4. Vahdaniyet

Allah'ın bir olması demektir. Allah, şirkten, ortaktan münezzehtir.

Allah'ın birliğiyle ilgili ayetler sayılamayacak kadar çoktur. İhlâs suresinin ilk ayeti bilindiği gibi “De ki; O Allah, birdir.” şeklindedir. Bu konuda diğer bir ayet şöyledir:

“Sizin ilahınız tek bir ilahtır. O, Rahman ve Rahim olan Allah'tan başka ilah yoktur.” (Bakara, 163)

İslâm dininde Allah'ın varlığına imandan sonra, en mühim esas Allah'ın birliğine imandır. Atomlardan yıldızlara kadar, bütün her yerde görülen harikulade düzen, intizam, bu kâinatı idare eden Allah'ın birliğini ve ortağı olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Çünkü değişik eller bir işe karışsa, o iş karışır. Bir memlekette iki padişah, bir şehirde iki vali, bir köyde iki muhtar bulunsa o memleket, o şehir, o köyün her işinde bir karışıklık olur.

Bu konuda bir ayet şöyledir: “Eğer yerle gökte Allah’tan başka ilahlar olsaydı yer ve gökler bozulurdu (intizam kalmazdı)” (Enbiya, 22)

5. Muhalefetün li’l-Havadis

Sonradan yaratılmış olan varlıklara benzememek demektir.

Allah’tan başka her şey sonradan yaratılmıştır ve Allah, sonradan yaratılmış hiçbir varlığa benzemez. Bu konuda iki ayet şöyledir: “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.” (Şura, 11), “Hiçbir şey O’na denk değildir.” (İhlas, 4)

Allah’ın varlığını aklımızla bilebiliriz. Fakat Allah’ın zatının nasıl olduğunu, duyu organlarımızla algılayamayız, aklımızla, hayalimizle de kavrayamayız. Bir şeyin varlığını bilmek ayrı, mahiyetini (nasıl olduğunu) bilmek ayrıdır. Çünkü biz görmediğimiz bir şeyi tasavvur ederken daima bildiğimiz, gördüğümüz şeylerden yola çıkarız. Hâlbuki Allah, yaratılmış hiçbir şeye benzemediğinden, onun hakkında aklımıza, hayalimize ne gelirse gelsin O’na benzemeyecektir.

Allah’ı zatı itibarıyla değil de, isimleri, sıfatları itibarıyla tanıyabiliriz. İsim ve sıfatlarını ise onun yarattığı varlıklara, icraatlarına bakarak tanıyabiliriz. Bu konuda Peygamberimiz (sav) “Yaratılmış varlıklar üzerinde düşününüz. Yaratıcı(nın zatı) hakkında değil. Çünkü siz onu hakkıyla kavrayamazsınız.”²⁶ buyurmuştur.

6. Kıyam bi-Nefsihî

Allah’ın zatıyla kaim olup yani var olup, varlığında ve varlığını devam ettirmede başkalarına muhtaç olmaması demektir. Bu sıfata “kıyam bi-zâtihî” de denilmiştir. Bunun zıddına “kıyam bi-

26. Kenzü’l-Ummal, hn: 5706

gayrihi” yani başkasıyla kaim olma, varlığında başkasına muhtaç olma denilmiştir. Bütün varlıkların varlığı “kıyam bi-gayrihi”dir. Çünkü onlar, Allah’ın var etmesi ve onları ayakta -varlıkta- tutmasıyla varlıklarını devam ettirirler.

Bu konuda bir ayet şöyledir: “Ey insanlar! Sizler Allah’a (her konuda) muhtaçsınız. Allah ise gani (size muhtaç olmayan, zengin) olan ve Hamid (her yönüyle övülmeye lâyık) olandır.” (Fâtır, 15)

Mesela (teşbihte hata olmasın): Biz bir aynanın karşısına geçtiğimizde, aynada görüntümüz oluşur. Bu görüntü var olabilmek için bize muhtaçtır. Biz ise var olmak için ona muhtaç değiliz. Kâinat ve kâinat içindeki varlıklar da ayna gibidir. Allah, irade ve kudretiyle onları var eder ve varlıkta tutar. Allah, kâinat aynasına muhtaç değil, fakat kâinat var olabilmek için Allah’a muhtaçtır. Bazı mutasavvıflar bunu “Ayinedir bu âlem, her şey Hak ile kaim” cümlesiyle ifade etmişlerdir.

b. SÜBÛTÎ SIFATLAR

Subutî; müsbet, olumlu demektir. Sübûtî sıfatlar ise; Allah’ın zatına nisbet edilen ve tenzihî sıfatların aksine, O’nun, ne olmadığını değil, ne olduğunu anlatan sıfatlardır. Mesela, hayat; Allah’ın hayat sahibi olması, ilim; Allah’ın ilim sahibi olması gibi.

1. İlim

İlim “bilmek” demektir. Allah, geçmiş, şimdiki zamanı ve geleceği bildiği gibi, zerre gibi küçük olanı da, bütün kâinatı da bilir. Bir şeyi bilmesi, diğer şeyleri bilmesine mani olmaz. Gayb âleminde olup görünmeyenle, şهادet âleminde olup görünen her şey onun ilmi dahilindedir. İlmin zıddı olan cehalet (bilgisizlik) Allah için imkânsızdır. Allah’ın ilmi ezelidir, sonradan elde edilmiş değildir.

İnsan akli ve bilgisi Allah'ın ilmine nisbet edildiği zaman çok küçük kalır. Meleklerin “Senin bize öğrettiklerinden başka ilmimiz yok.” (Bakara, 32) dediği gibi, insanların ilmi Allah'ın öğrettiğinin ve izin verdiğinin ötesinde değildir.

Allah'ın ilmiyle ilgili bazı ayetler şöyledir:

“Muhakkak ki Allah ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.” (Talak, 12)

“Göklerde ve yerde zerre kadar olanlar bile O'nun ilminin dışında değildir. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de şüphesiz apaçık Kitap'ta (levh-i mahfuzda)dır.” (Sebe, 3)

“Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak O, bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan taneyi, yaşı kuruyu -ki apaçık Kitap'ta (levh-i mahfuzda)dır- ancak O, bilir.” (En'am, 59)

2. İrade

İrade; bir şeyi istemek, iki (veya daha fazla) şeyden birini tercih etmek, seçmek manalarına gelmektedir. İrade için meşiyet, ihtiyar tabirleri de kullanılmaktadır.

Bütün varlıklar, onları yoktan var eden Allah'ın varlığını gösterdikleri gibi, Allah'ın iradesini de gösterirler. Çünkü Allah'ın iradesi olmadan varlıkların var olmaları mümkün değildir. Bizim yaratılışımız, nerede ve ne zaman, hangi anne ve babadan doğacağımız, kız veya erkek olacağımız, özelliklerimiz, yüzümüzün şekli, parmak uçlarımıza varıncaya kadar her şey Allah'ın istemesiyle, iradesiyle, tercih etmesiyle şekillenmiş, vücut bulmuştur.

Bütün varlıkları, onların durumlarını, özelliklerini buna göre değerlendirebiliriz.

Bu konuda Kur'an'ın bazı ayetleri şöyledir.

“(Allah) bir şeyi dilediği zaman, ona “ol!” der, (o şey) hemen oluverir.” (Yasin, 82)

“Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.” (Şura, 49, 50)

Allahu Teâlâ’nın iki türlü iradesi vardır:

Tekvînî İrade: Allah’ın bir şeyi yaratmasına veya bir şeyin olmasına dair iradesidir. Kâinattaki tabiat kanunu dediğimiz kanunlar da bu tür iradeyle var olmuşlardır. Bu yüzden bu kanunlara “sünnetullah”, “adetullah” “evamir-i tekviniye” (yaratılışa dair işler, emirler) denildiği gibi, bütün kanunların mecmuuna, bütününe de “Şeriat-ı Fıtriye” denilmiştir. Yani bu kanunlar tabiatın değil, Allah’ın kanunlarıdır.

Teşrî-i İrade: Allah’ın insanlardan yapmalarını istediği emirlerle, kanun koymayla ilgili iradesidir. Allah, peygamberler ve kitaplar (mesela Kur’ân’ın) aracılığıyla insanlara emirlerini ve yasaklarını içeren kanunlarını bildirir.

3. Kudret

Kudret “Gücü yetmek” manasına gelir. Allah, mutlak kudret sahibidir. Onun bu kudreti zatî olup sonradan kazanılmış değildir. O bu kudretiyle atomları, canlıları, dünyayı, güneş sistemini, galaksileri, her şeyi yaratmıştır. Yarattığı bütün varlıklar onun sonsuz kudretine sayısız delillerdir.

Allah’ın kudreti zatî olduğundan, onun zıddı olan “acz” onun kudretine müdahale edemez. Dolayısıyla, Allah’ın kudretinde mertebeler olmaz. Bu yüzden onun kudreti mutlak, sınırsızdır. Bir çekirdekle ağacın, bir atomla yıldızın, bir yıldızla

kâinatın yaratılması aynı derecede kolaydır. Onun kudretine nisbetle kolay ve zor diye bir şey yoktur. Hepsi aynı kolaylıktadır.

Güneş bir damla suya ısı ve ışık verirken, aynı anda bir okyanusa da ısı ve ışık verir. Bu iki iş güneş için nasıl kolaysa, Allah'ın kudretine nisbetle de küçük ile büyük, az ile çok arasında fark yoktur.

Bir komutan “Arş!” emriyle bir askeri harekete geçirdiği gibi, büyük bir orduyu da harekete geçirir. Bu konuda bir askerle bir ordu arasında fark yoktur. Allah da “Kün” yani “Ol!” emriyle bir atomu da yaratır, bir yıldızı da. İkisi de Allah'ın kudretine nisbetle kolaydır. O, bir emirle atomu da harekete geçirir, bütün küreleri de harekete geçirir. Onun kudretine nisbetle her şey kolaydır.²⁷

Allah'ın kudretiyle ilgili iki ayet şöyledir:

“Sizin (yoktan) yaratılmanız ve haşırde tekrar diriltilmeniz, bir tek nefsin icadı gibi (onun kudretine) kolaydır.” (Lokman, 28)

“Muhakkak ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara faydalı şeylerle (dolu) gemi(ler)in denizde akıp gitmesinde, Allah'ın semadan bir su indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, yeryüzünde yürüyen her türlü hayvanı yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre hazır bekleyen bulutların yönlendirilmesinde, şüphesiz akleden (aklını çalıştıran, tefekkür eden) bir topluluk için elbette (Allah'a işaret eden) deliller vardır.” (Bakara, 164)

4-5. Sem' ve Basar (İşitme ve Görme)

Allah, her şeyi işitir ve görür. Onun görme ve işitmesinde bir sınır yoktur. Fısıltı halindeki en gizli sesleri de işitir. Zifiri

27. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Sözlere, Altınbaşak Neşriyat, s. 201. (29. Söz)

karanlık bir gecede, siyah bir taşın üzerinde yürüyen siyah bir karıncayı görür, onun ayağından çıkan sesi de işitir.

Görmemek ve işitmemek bir noksanlıktır. Yarattığı bütün canlılara görme ve işitme özelliklerini veren Allah'ın görmemesi ve işitmemesi mümkün değildir. Bu yüzden İbrahim (as) babasına şöyle söylemişti: 'İşitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda vermeyen bir nesneye nasıl ibadet edersin?' (Meryem, 42)

Rivayet edildiğine göre Hz. Musa (as), kendisine vahiy geldiği sırada, kalbi, ailesinin durumlarına takıldı [Ben onları bırakıp gidersem onların geçimi nasıl olur diye düşündü]. Bunun üzerine Allahu Teâlâ, ona asâsıyla, bir kaya parçasına vurmasını emretti. O da vurunca kaya parçası yarıldı, içinden ikinci bir kaya çıktı. Sonra, asâsıyla ona da vurunca o da yarıldı, içinden üçüncü bir taş çıktı. Daha sonra da asâsıyla ona da vurunca o da yarıldı ve içinden, âdeta bir zerre gibi, ağzında da gıdası yerine geçecek bir şey olan bir kurtçuk çıktı. Musa (as)'ın kulağından perde kaldırıldı ve o, kurtçuğun "Tesbih ederim o zatı ki beni görür, sözümü işitir, benim yerimi bilir, beni unutmaz ve rızıklandırır." dediğini duydu.²⁸

6. Kelâm

Kelâm "konuşmak" demektir.

Allah, vahiy yoluyla meleklerle, peygamberlerle ve ilham yoluyla da seçkin veli kullarıyla, hatta diğer insanlarla ve hayvanlarla konuşur. Allah kelâm sıfatıyla emreder, yasaklar ve haber verir.

Kendini tanıttırmak için kâinatı, bu kadar hadsiz masraflarla, baştanbaşa hârikalar içinde yaratan ve binler dillerle kemalâtını, büyüklüğünü, yüceliğini söylettiren Allah, elbette kendi sözleriyle dahi kendini tanıttırır. Evet, yarattığı bütün ruh sahibi

28. Tefsiri Razi, daru ihyau't-turasi'l-Arabi, beyrut, 1420, c. 17. S. 318.

varlıkları konuşuran ve onların konuşmalarını bilen bir zatın, o konuşmalara konuşmasıyla müdahale etmesi, rububiyetin bir gereğidir.

Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

“Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur. Yahut da bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O çok yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Şura 51)

“Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah, onlardan bir kısmı ile (vasıtasız) konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir.” (Bakara, 253)

7. Hayat

“Diri olmak, canlı olmak” dediğimiz hayat, Allah’ın en mühim sıfatıdır. Onun hayatı, ezelî ve ebedîdir. Ölmek fani olmak onun hakkında muhaldir. Bütün canlıların hayatının kaynağı da O’nun hayatıdır.

Canlılardaki hayat, Allah’ın hayat sıfatını gösteren en açık bir delildir. Çünkü başkalarına hayat verenin hayat sahibi olması zaruridir.

Allah’ın bütün sıfatlarını isbat eden deliller, hayat sıfatını da isbat ederler. Çünkü ilim, hayatın alâmetidir; işitmek, dirilik emaresidir; görmek, dirilere mahsustur; irade, hayat ile olabilir; kudretle iş yapmak hayat sahiplerinde olur; konuşmak ise bilen dirilerin işidir. Bütün bu sıfatlar ve bu sıfatların delilleri, Allah’ın varlığını ve hayat sahibi olduğunu açıkça gösterir. Bu özelliklerinden dolayı, hayat sıfatı diğer bütün sıfatların esası, menbaıdır denilebilir. Çünkü hayat sıfatı olmadan diğer sıfatların olması mümkün değildir.²⁹

29. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Lemalar, Altınbaşak Neşriyat, s. 395.

8. Tekvin

Tekvin; yaratma, icad etme, yok olan bir şeyi var etme demektir.

Maturidî âlimleri, buraya kadar saydığımız sıfatlara ek olarak, Allah'ın bir de "tekvin" sıfatı olduğunu kabul etmişlerdir. Bu konuda onlar "(Allah) bir şey yaratmak istediği zaman, ona "Ol!" der, hemen o da olur." (Yasin, 82) gibi ayetleri delil olarak göstermişlerdir.

Tekvin sıfatının, Allah'ın kudret sıfatından farklı olduğunu, tekvinin, Allah'ın yoktan var etmesiyle ilgili bir sıfat; kudretin ise, eşyanın çekip, çevrilmesi, idare edilmesiyle ilgili bir sıfat olduğunu söylemişlerdir. Mesela, dünyayı yoktan var etme tekvin sıfatıyla, dünyanın kendi etrafında ve güneş etrafında dönmesi kudret sıfatıdır.

Eş'arîler ise, Allah'ın kudret sıfatından başka, ayrıca bir tekvin sıfatı kabul etmemişlerdir. Onlara göre, bir şeyin yoktan var edilmesi de, var edilen varlıkların çekip çevrilmesi de Allah'ın kudret sıfatıyla olmaktadır.

B. FİİLÎ SIFATLAR

Allah'ın kâinatla olan münasebetini ifade eden ve O'nun kâinatı yaratış ve idare edişini oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatan sıfatlardır. El-Esmaü'l-Hüsna tabir edilen Allah'ın isimlerinin çoğu, bu fiilî sıfatlardandır.

Allah'ın yaratması, hayat vermesi, şekillendirmesi, suretlendirmesi, rızık vermesi, nimet vermesi, şifa vermesi, öldürmesi gibi bütün fiiller, fiilî sıfatlardır.

IV. ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİ (ESMÂ-İ HÜSNÂ)

Allah'ın sıfatları olduğu gibi, pek çok isimleri de vardır.

Bir sultan kendi hükûmetinin her bir dairesinde değişik unvanlarla, isimlerle anılır. Meselâ, ona idari yönden **sultan** denilirken ordunun başında olduğunda **başkomutan** denilir. Keza dini, ilmi işlere başkanlık etmesi yönünden **halife**, adliye dairesinde ise **hâkim** denilir. Buna kıyasen, bir tek padişah, saltanatının dairelerinde, hükûmetin değişik mertebelerinde bin isim ve unvana sahip olabilir.

Bu misalden yola çıkarak nasıl bir padişah yaptığı icraatlara göre değişik isimler alıyorsa ondan daha haşmetli, daha yüce bir şekilde Allah'ın da yaptığı icraatlara göre değişik isimleri vardır. Mesela, Allah, kâinatın sahibi olduğu için "Malikü'l-mülk" ve "Melik"tir. Varlıkları yarattığı için "Halık"tır. Onları terbiye ettiği için "Rab" ve "Rabbü'l-âlemin"dir. Canlılara hayat verdiği için "Muhyi", suretlendirdiği için "Musavvir", nimet verdiği için "Mün'im", rızık verdiği için "Rezzak", öldürdüğü için "Mümit" isimlerini alır. Misalleri çoğaltmak mümkündür.³⁰

Allah'ın bu isimlerine "Esmâü'l-Hüsna" yani "En güzel isimler" denilir. Bu konuda bir ayet şöyledir: "En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua ediniz!" (A'râf, 180)³¹

Âlimlerden Fahrettin Razi şöyle der:" Âlimler arasında Kur'ân ve sünnette Allah'ın mukaddes ve mutahhar bin bir isminin olduğu meşhurdur. Bazı vaaz kitaplarında gördüğüme göre; Allah-u Teâlâ'nın dört bin ismi vardır. Onların bini Kur'ân'da ve sahih hadislerde, bin tanesi Tevrat'ta, bin tanesi İncil'de, bin

30. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Sözlere, Altınbaşak Neşriyat, s. 119, (24. Söz).

31. Kur'ân'da "En güzel isimler Allah'ındır" ifadesi 4 yerde geçer. Araf, 180, İsrâ 110, Taha 8, Haşir 24.

tanesi de Zebur'dadır. Bin adedinin de Levh-i Mahfuz'da olup beşer âlemine ulaşmadığı söylenir. Ben derim ki bu kitaplarda söylenenler akıldan uzak değildir.”³²

Allah'ın bu pek çok olan isimleri içinde 99 tanesinin büyük ehemmiyeti vardır. Bu yüzden Peygamberimiz (sav) “Allah'ın 99 ismi vardır, kim onları sayarsa cennete girer.”³³ buyurarak bu isimlere dikkat çekmiştir.

1. Allah

Allah ismi, bu kâinatı yaratan Rabbimizin özel ismidir. Allah ismi, onun mükemmelliğini gösteren bütün sıfatlarını ve isimlerini de içerir. Çünkü bu isim, onun zatına delalet eder.

İslâm âlimleri “Allah” ismini tarif ederken “Kendisine ibadet edilen ve ibadete en layık olan Hak Mabud”, “Ulûhiyet ve rububiyet sıfatları olan zat”, “Vacibu'l-vücud, (varlığı zaruri), ezelî ve ebedî olan zat”, “kâinatın yaratıcısı” diyerek tarif etmişlerdir.

Bazı âlimler, “Allah ismi, ism-i a'zamdır (Rabbimizin en büyük ismidir)” demişlerdir.³⁴

2. İsm-i A'zam

İsm-i A'zam, Allah'ın en büyük ismi manasına gelir. Bazı hadislerde onunla dua edildiği zaman Allah'ın duaları kabul edeceği rivayet edilmiştir.

Âlimlerden bir kısmı “Allah'ın küçük ismi olmaz, O'nun bütün isimleri a'zamdır, büyüktür.” diyerek isimler içinde birisinin İsm-i a'zam olmasını reddetmişlerdir. Âlimlerin ekseriye-

32. Tefsir-i Kebir, Darü'l-Fıkr, Beyrut, 1993, c. 1, s. 13 ve 160 (Tercüme, Akçağ Yay., c. 1, s. 3 ve 216)

33. Buharî, Kitabu'd-Daavat, Bab, 68 / Müslim, Kitabu'z-Zıkr, Bab, 2, hn: 2677.

34. Bkz. Kurtubi, Tefsir, İhyau't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1995, c. 1, s. 102.

ti ise, pek çok hadislerden yola çıkarak İsm-i a'zam'ı kabul etmiş, fakat onlar da İsm-i a'zam'ın hangi isim olduğunda ihtilafa düşmüşlerdir.³⁵ Bediüzzaman Hazretleri, İsm-i A'zam hakkında yaptığı izahlar âlimlerin bütün görüşlerini uzlaştıracak, birleştirecek mahiyettedir. Şöyle der Üstad:

“İsm-i a'zam gizlidir. Ömürde ecelin, ramazanda kadir gecenin gizlenmesi gibi, isimler içinde de İsm-i a'zamın gizlenmesinin mühim hikmeti var. Kendi nokta-i nazarımda hakikî İsm-i a'zam gizlidir, havassa [yüksek tabakaya, velilerin büyüklerine] bildirilir. Fakat her ismin de a'zamî [yüksek] bir mertebesi var ki, o mertebe [o isim için] ism-i a'zam hükmüne geçiyor. Velilerin ism-i a'zamı ayrı ayrı bulması bu sırdandır. Hazret-i Ali (ra)'ın Ercuze namında bir kasidesi “Mecmuatü'l Ahzab” [adlı kitap]da var. İsm-i a'zamı altı isimde zikrediyor. İmam-ı Gazzalî onu “Cünnetü'l-Esma” namındaki risalesinde, Hazret-i Ali'nin zikrettiği ve İsm-i a'zamı kuşatmış olan o altı ismi şerh ederek, özelliklerini de beyan etmiştir. O altı isim de, “Ferd, Hayy, Kayyum, Hakem, Adl, Kuddüs” isimleridir.”³⁶

3. Celalî ve Cemalî İsimler

Âlimler, Allah'ın isimlerinin, “celalî” ve “cemalî” olmak üzere iki kısım olduğunu söylemişlerdir.

Azamet, yücelik, şiddet, kahır gibi manaları olan Aziz, Kahhar, Şedidü'l-İkab gibi isimler celalî isimlerdir. Lutuf, ihsan, güzellik, şefkat, bağışlama manasına gelen Latif, Muhsin, Cemil, Gafur, Gaffar, Rahman, Rahim gibi isimler de cemalî isimlerdir. Keza cennet Allah'ın cemaline; cehennem ise, Allah'ın celaline mazhar olmuştur.

35. Bkz. Celalettin Suyuti, El-Havi Li'l-Fetavi, Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1988, c. 1, s. 394.

36. Bediüzzaman Said Nursî, Barla Lahikası, Altınbaşak Neşriyat, s. 339.

İKİNCİ ESAS

PEYGAMBERLERE İMAN

Birinci Kısım

Peygamberlik Hakikati

Bu kısımda peygamberliğin ne olduğu; vahiy, mûcize, peygambere olan ihtiyaç konuları üzerinde duracağız.

İman esasları içerisinde Allah'a imandan sonra en mühim esas, peygamberlere imandır. Çünkü bize bütün iman esaslarını ve dinin bütün meselelerini öğreten peygamberlerdir. Bu ehemmiyetine binaen kelime-i şhadette, Allah'ın varlığına ve birliğine imandan sonra, Peygamberimiz (sav)'in risaletine iman şart koşulmuştur.

1. Nübüvvet

Nübüvvet, peygamberlik demektir. Peygamber kelimesi Farsça bir kelime olup "haber getiren, elçi ve aracı" anlamına gelir. Terim olarak; Allah'ın kulları arasından seçtiği, emirlerini, yasaklarını, insanların dünya ve âhiret saadetlerine vesile olacak şeyleri vahiy yoluyla kendisine bildirdiği ve bu vahiyleri insanlara ulaştırmakla görevlendirdiği elçiye peygamber, denir. Arapçada, peygamber kelimesinin karşılığı olarak resul ve nebi kelimeleri kullanılır.

Resul; bir kitap ve şeriatla gönderilen peygamber; Nebi ise, Allah'tan vahiy almakla beraber, toplum hayatındaki kurallar, kanunlar yönünden kendisinden önceki resulün şeriatı ile amel

eden peygamber demektir. Mesela Musa (as)'dan sonra İsrail oğulları içinden çıkan -Davud ve Süleyman (as) gibi- peygamberler, Musa (as)'ın şeriatıyla amel etmişlerdir. Bu konuda bir ayet şöyledir: “İçinde hidayet ve nur olan Tevrat’ı biz indirdik. Kendilerini (Allah’a) vermiş olan nebiler onunla Yahudilere hükmederlerdi.” (Maide, 44)

2. Peygamberlerin Sayısı ve Kur’ân-ı Kerim’de İsmi Geçen Peygamberler

Kur’ân-ı Kerim’de 25 peygamberin ismi geçer. Fakat peygamberlerin sayısı Kur’ân’da ismi geçen peygamberlerle sınırlı değildir. Bu konuda Kur’ân’da “Andolsun ki, senden önce de peygamberler gönderdik. Onların bir kısmının kıssalarını sana anlattık, bir kısmını ise anlatmadık.” (Mümin, 78) buyrulur. Yine “Hiçbir ümmet de yoktur ki içlerinde bir uyarıcı (peygamber) geçmiş olmasın.” (Fatır, 24), “Her kavim için bir yol gösterici vardır. (Ra’d, 7)³⁷ ayetleri bütün milletlere peygamber gönderildiğini ifade etmektedir.

Peygamberlerin sayısının 124 bin olduğu rivayet edilmiştir. Sahabelerden Ebû Zer (ra) şöyle der: (Ben Peygamberimize) “Ya Resûlallah! Peygamberlerin sayısı ne kadardır?” dedim. O da “124 bindir. Onlardan 315 adedi kalabalık bir cemaat, resuldür” buyurdu.³⁸

Bazı âlimler bu konuda daha başka rivayetler de olduğundan, bir sayı zikretmeden “Ben Âdem (as)’dan, Peygamberimiz (sav)’e kadar gelen bütün peygamberlere iman ettim.” demeyi daha uygun bulmuşlardır.

37. Mesela eski Türkçe’de peygamber manasında “yalvaç”, cennet manasında “uçmak”, cehennem manasında “tamu”, şeytan manasında “albız” kelimeleri vardır. Bu kelimeler Türklere de peygamber geldiğine işarettir.

38. Ahmed, c. 5, s. 266, İmam Suyuti, Ed-Dürü’l- Mensur, Darü’l-Fikr, Beyrut, 1993, c. 1, s. 126 (İbn Ebi Hatim, İbn Hibban, Taberani, Hakim, Beyhaki’den naklen)

3. Peygamberliğin İspatı ve Peygamberliğin Lüzumu

Allah'ın varlığına, sıfatlarına ve isimlerine dair ortaya konulan bütün deliller, aynı zamanda peygamberlik hakikatinin de delilleridir. Çünkü bu kâinattaki her varlık, kendisini yaratan zatın hikmet sahibi olduğunu -yaptığı her işte bir sebep, bir hikmet, bir fayda bulunduğunu- açıkça göstermektedir. Hikmet sahibi olan yaratıcının, bir peygamberi insanlara göndererek onları niçin yarattığını ve onlardan istediklerini bildirmesi de hikmeten zaruridir.

İnsanların peygamberlere olan ihtiyacı çok açık bir hakikattir. İnsanlar, kendilerine bilmedikleri şeyleri öğreten öğretmene muhtaç oldukları gibi, bilmedikleri iman, ibadet, ahlak gibi konuları öğreten bir peygambere de muhtaçtırlar. Doktora muhtaç oldukları gibi, manevi hastalıklarının tedavisini yapacak manevi doktorlara da muhtaçtırlar. Kur'ân'da şöyle buyrulur: "İçinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti öğreten ve daha önce bilmediğiniz şeyleri size öğreten bir peygamber gönderdik." (Bakara, 151)

Burada peygamberlik hakikatinin ispatına ve insanların peygamberlere olan ihtiyaçlarına dair bazı konulara değinelim:

a. Bize iman esaslarını doğru ve sağlıklı bir şekilde ancak Allah'ın vahyine muhatap olmuş ve Allah tarafından gönderilmiş peygamberler öğretir.

İnsanlar Allah'ı kendilerine tanıtacak, bildirecek, Allah tarafından gönderilmiş bir peygambere muhtaçtırlar. Tarih boyunca insanların çoğunluğu Allah'ı bulamamış, güneşe, aya, putlara tapmış; şirke düşmüş veya Allah'ı inkâr etmişlerdir. İbrahim (as) gibi bazı insanlar akıllarıyla Allah'ın varlığını bulabilmişlerdir. Fakat bunlar azınlıkta kalmışlardır. Üstelik bir insan akıyla Allah'ın varlığını bulabilse bile, onun sıfatlarını, isimlerini taf-

silatlı bir şekilde bilemez. Allah'ı sıfatlarıyla, isimleriyle bütün yönleriyle bize ancak peygamberler tanıtabilir.

Ayrıca iman yalnızca Allah'a inanmakla sınırlı da değildir. İmanın diğer beş esasını akılla kavramak mümkün değildir. Mesela öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, cennet ve cehennem gibi konuları bizlere ancak Allah tarafından vazifelendirilmiş bir peygamber bildirebilir.

b. Allah'a yapacağımız şükürü, ibadetleri ancak Allah'ın gönderdiği peygamberler öğretir.

İnsanlar, Allah'ın varlığını akıllarıyla bulsalar bile, “Bize had ve hesaba gelmez nimetleri veren Allah, bizi niçin yarattı, Allah'ın bizden istediği nedir?” sorularının cevabını akıllarıyla bulamazlar. İşte peygamberler “ibadet” dediğimiz yaratılışımızın sebeplerini, hikmetlerini insanlık âlemine Allah'ın izniyle öğretirler. Hangi ibadetleri, nasıl ve ne kadar yapacağımızı ancak onlardan öğrenebiliriz. Üstelik onlar yalnızca öğretmekle kalmaz bizzat bu ibadetleri yaparak insanlara fiilen örnek olurlar. Mesela Peygamberimiz (sav) “Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın!” buyurmuştur.

c. Şahsi, ailevi ve toplumsal hayatımızı nasıl düzene koyacağımızı; ahlaki, beşeri ilişkilerdeki kuralları bize ancak peygamberler öğretir.

Şahsi hayatımızda doğru ile yanlış, güzel ile çirkin, faydalı ve zararlı olan şeyler nelerdir? Aile hayatında karı ile koca, anne, baba ve çocuklar arası ilişkiler, akrabalar arası ilişkiler, toplum hayatında insanlar arası ilişkiler nasıl olacak? Bu konular çoğu zaman aklın boyutlarını aşar. İnsanlar, şahsi, ailevi ve toplumsal ilişkilerini nasıl düzenleyeceklerini ancak bir peygamberden öğrenebilirler. Aksi halde şahsî, ailevî, toplumsal sıkıntılara maruz

kalırlar. Hayat çekilmez olur. Günümüzde fert, aile ve toplum hayatında görülen bütün keşmekeşler, sıkıntılar bunu açıkça göstermektedir.³⁹

Doktorlar, maddi hastalıkların, peygamberlerse manevi hastalıkların teşhis ve tedavisini yaparlar.

d. İnsanlar, hayatlarını tanzim için bir peygambere muhtaçtırlar.

Allah, toplu halde yaşayan hayvanlarda onların düzenini, nizamını sağlayacak bir lider tayin ettiği gibi, insanlık âleminin düzenini, nizamını sağlamak için de peygamberler göndermiştir.

Toplu halde yaşayan insanların toplum hayatlarını düzene sokabilmeleri için kurallara, kanunlara ihtiyaçları vardır. Bu kanunlar sayesinde insanlar arası anlaşmazlıklar halledilir, evlilik, boşanma, miras, alış veriş gibi durumlar düzene girer. Hırsızlık, adam öldürme, yaralama gibi fiillerle insan haklarına tecavüz edenlere caydırıcı cezalar uygulanarak bunların önüne geçilir. Fakat her şeyden önce bu kuralları, kanunları adil ve makul bir şekilde tesbit edecek şahıs ve kurumlara ihtiyaç vardır.

İşte Allah tarafından gönderilen peygamberler ve onlara vahy edilen şeriatlar, toplum hayatındaki adil kuralları, kanunları belirler ve bu kuralları, kanunları çiğneyenlere caydırıcı müeyyideler uygulayarak toplum düzenini ve huzuru temin ederler.⁴⁰

39. Günümüz insanları şahsi veya ailevi hayatlarını düzene sokamadıkları için psikologlara gitmektedirler. Bir psikolog, şöyle der: “Bir sürü insan bana tanrıları olmamı rica ettiklerinden, ben de gerçek bir tanrının önemini takdir eder bir duruma geldim.” Henry C. Link, Dine Dönüş, Dergâh y, 1979. s. 57

40. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, İşaratü'l-İ'caz, Altınbaşak Neşriyat, s. 132, Taftazani, Şerhü'l-Makasid, Alemü'l-Kütüb, 1998, c. 5, s. 19.

e. Peygamberler bize dünya hayatının menfaatlerini de öğretirler.

Allah, peygamberleri insanlık âlemine gönderirken yalnızca âhiret hayatının saadetini kazanmaları için değil, aynı zamanda dünya hayatının saadetini kazanmaları için de gönderir. Pek çok peygamber insanlara birtakım sanatları, aletleri yapmayı öğretmiştir.

Mesela, peygamberlerden Âdem (as) çiftçiliği, Nuh (as) gemi yapma sanatını, İdris (as) ilk defa yazı yazmayı ve terziliği insanlık âlemine öğretmiştir. Davud (as)'a Cenab-ı Hak zırh yapmayı öğretmiştir. Bu konuda bir ayette şöyle buyrulur: “Ona, savaş sıkıntılarından sizi koruması için zırh yapma sanatını öğrettik. Siz şükrediyor musunuz?” (Enbiya, 80)

f. İlk peygamberden son peygambere kadar gelmiş olan bütün peygamberler peygamberlik hakikatinin de delilidirler.

Peygamberlik hakikati yalnızca aklen “mümkün” diyebileceğimiz bir olay değildir. Bu hadise bizzat vuku bulmuş, gerçekleşmiş bir hakikattir. Gerçekleşmiş, vuku bulmuş, fiili, tarihi durum peygamberliğin hak olduğuna en büyük delildir.

İnsanlık âleminde Âdem (as)'dan Peygamberimiz (sav)'e kadar pek çok peygamber gelmiştir. Onlar Allah'tan aldıkları emirleri insanlara tebliğ etmişler, aynı zamanda peygamberliklerini aklî delillerle ve mûcizelerle ispat etmişlerdir. Kendileri hayatları boyunca tebliğ ettikleri hakikatlere uygun bir hayat sürmüşler, ibadette, ahlakta, yaşantılarında insanlara örnek olmuşlardır. Yaptıkları işi hiçbir şahsi menfaat için yapmamışlar, yalnızca Allah'ın rızasını gözetmişlerdir. En mühimi farklı zaman ve mekânlardaki bütün peygamberler, daima aynı esaslara –Allah'a, âhirete, güzel ahlaka- insanları davet etmişlerdir. Bu bir vakıadır.

Filozofların hayatına baktığımız zaman, onların çoğu zaman insanlara öğrettikleri felsefeler kendilerinin riayet etmediklerini, yaşamadıklarını, üstelik her bir filozofun diğerine muhalefet ettiğini, birbirlerini çürüttüklerini çoklukla görürüz.

Peygamberlerin ittifakı onların hak bir dava üzerinde olduklarını gösterir.⁴¹

4. Vahiy nedir?

Vahiy, Allah'ın herhangi bir hakikati, hükmü, bilgiyi, emrini veya yasağını peygamberlerden birine doğrudan veya melek aracılığıyla bildirmesidir denilmiştir.

Vahiy, Allah'ın kelâm sıfatının bir neticesidir. Peygamberlere verilen bütün mukaddes kitaplar ve suhufar vahiy yoluyla insanlık âlemine iletilmiştir. Bir ayette şöyle buyrulur:

“Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir, hakîmdir.” (Şura, 51)⁴²

41. Peygamberlerin gönderilmesindeki hikmetler için Bkz. Taftazanî, age. c. 5, s. 6.

42. İslâm âlimleri vahyi; tilavet edilen, ibadet kastıyla okunan vahiy (vahy-i metlûv) ve tilavet edilmeyen, okunmayan vahiy (vahy-i gayr-i metlûv) olmak üzere iki kısma ayırmışlardır. Vahy-i metlûv; yalnızca Kur'ân'dır. Peygamberimiz (sav)'in bu tür vahiylerde hiçbir müdahalesi yoktur. O bu vahiyleri hemen yazdırmış, öğretmiş, ezber ettirmiştir. Bu vahiyleri gayr-i metlûv denilen diğer vahiyden hassasiyetle ayırmıştır. Vahyi gayri metlûv ise; Kur'ân haricinde Allah'ın Peygamberimiz (sav)'e ilhamen bildirdiği bazı hakikatlerdir. Vahy-i gayr-i metlûv dediğimiz kısma delil olarak âlimler şu ayetleri zikrederler: “O (nefsinin) arzusuna göre konuşmaz. (Onun) söyledikleri (kendisine) bildirilen vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 3-4), “Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir. Allah'ın senin üzerindeki lütfü çok büyüktür.” (Nisa, 113)

İkinci ayette Peygamberimiz (sav)'e kitabın ve hikmetin Allah tarafından indirildiği açıklanmaktadır. Kitaptan maksat Kur'ân'dır. Bunda bir ihtilaf yoktur. Hikmetin de Peygamberimiz (sav)'in sünneti olduğu aşikârdır. Âlimler, bu ve benzeri ayetlerden yola çıkarak sünnetin menşeinin de vahiy olduğunu kabul etmişlerdir.

Peygamberimiz (sav) de “Dikkat edin! Bana (Allah tarafından) kitap verildi ve onunla

Peygamberler, Allah'ın vahyine mazhar olmaları ve vahiylerin doğruluğunu ispat eden mûcizelerle teyit edilmekle diğer insanlardan ayrılırlar.

5. Mûcize nedir?

Mûcize; Allah'ın peygamber olarak gönderdiği şahsın, davasını ispat etmesi için onun elinde yarattığı ve başkalarının bir benzerini getirmekten aciz kaldıkları, olağanüstü iş, olay demektir.

Mûcize her ne kadar peygamber elinde ortaya çıksa da, hakikatte o Allah'ın fiilidir. Mûcizeyle ilgili bir ayet şöyledir “Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin mûcize getirmesi mümkün değildir.” (Ra'd, 38)

Kâinattaki kanunları koyan Allah'dır. Fakat Allah daimi olarak bu kanunlara göre icraat yapmak zorunda değildir. Dilediği zaman kanunlara aykırı -bu kanunların istisnaları diyebileceğimiz- icraatlar da yapar. İşte mûcizeler de Allah'ın, gönderdiği peygamberlerinin davasını ispat etmek için, kanunlara aykırı olarak yaptığı istisnaî icraatlardır.

Devlet nasıl memurlarına, memurluklarını –mesela, doktor veya polis olduklarını- ispat edecek belgeler veriyorsa, Allah da memurları hükmündeki peygamberlere, taklidi mümkün olmayan belgeler hükmündeki mûcizeleri vermiştir. Eğer peygamberlere mûcizeler verilmemiş olsaydı onlar davalarını ve peygamberliklerini ispat edemezlerdi. Veya peygamberlik davasında doğru ile yalancı olan birbirinden ayırt edilemezdi. Mûcize

beraber bir misli (sünnet) de verildi” buyurmuştur. (Tirmizi, Kitabu'l-İlm, Bab, 10, hn: 2663, 2664). Bununla beraber bütün hadisler/sünnetler vahye istinat etmez. Bir kısım hadisler/sünnetler Peygamberimiz (sav)'in içtihadına istinat eder. Fakat sahih olmak şartıyla bütün sünnetler dinimizce delildir.

zuhur edince, peygamberin doğru söylediği tabii bir şekilde ve kesinlikle anlaşılmış olur.

Salih (as)’dan kavmi bir kayanın yarılp içinden bir deve çıkmasını istemişti. O da Allah’a yalvardı, Allah onun duasını kabul etti ve kaya yarıldı, içinden dişi bir deve çıktı.

Kayanın yarılp içinden bir devenin çıkması bir mûcizedir. Fakat içinde sarı ve beyaz bir sıvı olan yumurtadan, mesela deve kuşu yumurtasından -ki âdeta taştan bir kabukla çevrelenmiştir- canlı bir varlığın çıkması da bir mûcize değil midir? Evet, aslında her iki olay da birer mûcizedir.

Üstad Bediüzzaman, yaratılmış her bir canlıyı “Mûcize-i kudret-i ilahi” (İlahi kudretin mûcizesi) olarak tarif eder. Birer mûcize olan her bir canlıyı Allah’ın yarattığını kabul eden insanın, Allah’ın başka bir mûcizesini de kabul etmesi zor olmamalıdır.

6. Peygamberlerin üç özelliği

Bütün peygamberlerin üç özelliği vardır. Risalet, beşeriyet ve ubudiyet. Peygamberlerin Allah’tan aldıkları mesajı insanlara iletmeleri, mûcize göstermeleri gibi haller onların Risâlet yönüdür. İnsanlara tebliğ ettikleri bütün ibadetleri onlardan daha iyi ve daha çok yapmaları ubudiyet yönleri; Ahlakları, yaşantıları, diğer insanlar gibi yeme, içme gibi özellikleri de onların beşeriyet yönüdür.

Onların risalet yönü tebliğle ilgilidir. Fakat ibadet ve beşer olma yönleri, yaşantılarıyla örnek olma yönleridir.

7. Peygamberlerin beşerden seçilmesi

Meleklerde acıkmak, hasta olmak, yorulmak, acı çekmek gibi beşeri haller bulunmadığından; onlar insanlara fiilleriyle örnek olamazlar. Hâlbuki insanlardan olan peygamberler kendilerine vahyedilen mesajı iletmekle beraber, o mesajlar doğrultusunda yaşayarak fiilleriyle de insanlara örnek olurlar. Bu yönüyle onların tebliğle beraber örnek olma özellikleri de vardır.

Tarih boyunca bütün peygamberler diğer insanlar gibi, Allah'ın yeryüzüne koyduğu bütün kanunlarına itaat etmiş, bir beşer olarak yaşamışlardır. Onlar da soğuktan, sıcaktan etkilenmiş, acıkmış, sevinmiş, üzülmüş ve elem çekmişlerdir. Onlar bütün bu beşeri halleriyle insanlara örnek olmuş, bütün hareketleriyle ders vermişlerdir. Eğer onların her hareketleri hârikulâde olsa idi veya beşer değil de melek bir peygamber olsalardı, her yönüyle insanlara önder, mürşit olamazlar, bütün halleriyle rahmet olamazlardı.

Evet, peygamberler mûcizeler de göstermişlerdir. Fakat bu daimi değildir. Üstad Bediüzzaman, bu konuda şöyle der:

“Resul-i Ekrem (sav), nev-i beşere imam ve rehber olarak gönderilmiştir. Ta ki, insanlar, şahsi ve toplum hayatındaki kuralları, kaideleri ondan öğrensin ve Cenab-ı Hakk'ın irade ve kudretiyle kâinata koyduğu kanunlarına itaate alışsınlar ve hikmetinin düsturlarına uygun hareket etsinler. Eğer Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü vesselâm, toplum hayatında ve şahsi hayatında daima hârikulâdelere ve mu'cizelere istinad etseydi o vakit insanlara her yönüyle imam ve rehber olamazdı.

İşte bu sır içindir ki yalnız davasını tasdik ettirmek için ihtiyaç anında, münkirlerin inkârını kırmak için mu'cizeler gösterirdi. Diğer vakitlerde nasıl ki herkesten ziyade ilahi emirlere itaat etmiştir. Öyle de, Allah'ın hikmet ve iradesiyle tesis edilen [tabiat kanunları da denilen] âdetullah kanunlarına herkesten ziyade riayet ve itaat ederdi. Düşmana karşı zırh giyer, “Sipere giriniz!”

diye emrederdi. Yara alırdı, zahmet çekerdi. Ta tamamıyla İlâhî hikmetin kanunlarına ve kâinattaki büyük fitri şeriata riayet ve itaati göstereyin.”⁴³

8. Peygamberlerin Sıfatları

İslâm âlimleri, Allah ile kulları arasında aracılık yapan peygamberlerde olması gereken bazı sıfatlar üzerinde durmuşlardır. Onlardan beş tanesi şöyledir:

1. **Fetanet:** Zeki olmak demektir. Peygamber Allah’ın mesajını insanlara ileticeği için, Allah’ın mesajını iyi anlaması ve insanların anlayacakları şekilde aktarması, inkâr edenlerle mücadele edebilmesi, onları ikna veya ilzam etmesi ancak onun zeki olmasıyla mümkündür.
2. **Emanet:** Güvenilir olmak demektir. Peygamberler, hem Allah’ın hem de insanların kendilerine güvendiği kimselerdir.
3. **Tebliğ:** Allah’ın vahyettiği hakikatleri, emirleri, nehiyleri gizlememek; olduğu gibi aktarmak demektir. Peygamberler, Allah’tan almış oldukları emirleri insanlara mutlaka ulaştırmışlardır. Hiçbir şey gizlememişler ve hiçbir şey de ilâve etmemişlerdir.
4. **Sıdk:** Doğru olmak demektir. Peygamberler, Allah’ın vahyini tebliğ konusunda olsun, beşeri münasebetler konusunda olsun asla yalan söylemezler.
5. **İsmet:** Peygamberlerin Allah tarafından günah işlemekten korunmasıdır. Peygamberler, örnek kişiler olarak gönderildikleri için günah ve kötülüklerden korunmuşlardır ehl-i sünnet âlimlerine göre ismet yalnızca peygamberlere has bir sıfattır.

43. Bediüzzaman Said Nursî, Lem’alar, Altınbaşak Neşriyat, s. 83. (İstiâze Risalesi, 9. İşaret.)

9. Peygamberlerin Dereceleri ve Ülü'l-Azm Peygamberler

Kur'ân-ı Kerim, hiçbir peygamberi ayırt etmeksizin bütün peygamberlere imanı farz kılmıştır. Bu konuda iki ayet şöyledir: “(Peygamber ve müminler) hepsi Allah’a, meleklerine, kitablarına ve peygamberlerine “Allah’ın peygamberlerinin hiçbirisinin arasında ayırım yapmayız.” diye iman ettiler.” (Bakara, 284)

“(Biz, peygamberlerden) bir kısmına iman eder, bir kısmını inkâr ederiz.” diyenler ve böylece bunun (iman ile küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir.” (Nisa, 150, 151)

Her ne kadar peygamberler, peygamber olma yönünden eşit iseler de, aralarında fazilet yönünden derece farkı vardır. Bu konuda iki ayet şöyledir:

“Gerçekten biz, peygamberlerin bir kısmını, diğerlerinden üstün kıldık.” (Isra, 55)

“O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah, onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir.” (Bakara, 253)

Peygamberler içinde ülü'l-azm peygamberler, peygamberlerin en üstünleridir.

Ülü'l-azm peygamberler, vazifelerini yerine getirirken karşılaştıkları zorluklara karşı yılgınlık göstermeden fevkalade bir direnç ve sabır gösteren peygamberlerdir. Ahkaf Suresi'nin 35. ayetinde “Resullerden ülü'l-azm sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de (karşılaştığın zorluklara) sabret!” buyrulur.

Âlimler başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere İbrahim, Nuh, Musa ve İsa Aleyhisselâmların ülü'l-azm ve en üstün peygamberler olduklarını söylemişler ve buna iki ayeti delil olarak zikretmişlerdir:

“O, dini doğru uygulayın, onda ayrılığa düşmeyin, diye hem Nuh’a tavsiye ettiğini hem sana vahyelediğimizi hem İbrahim’e, Musa’ya ve İsa’ya tavsiye ettiğimizi sizin için de şeriat kıldı.” (Şûra, 13)”Hatırla o zamanı ki biz peygamberlerden misaklarını almıştık. Senden de Nuh’tan da İbrahim’den de Musa ile Mer-yem oğlu İsa’dan da” (Ahzab, 7)⁴⁴

10. Hz. Muhammed (sav) Peygamberlerin En Büyüğüdür

Ülü’l-azm peygamberler bütün peygamberlerin en üstünleridir. Onlar içinde ise en büyük peygamber, Peygamberimiz (sav)’dir. Âlimler buna dair bazı deliller zikretmişlerdir. Onlardan bazıları şöyledir:

1. Kur’ân’da “Biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya, 107) buyrulur. O âlemlere rahmet olunca bütün âlemlerden üstün olması gerekir. Diğer peygamberler de bu âlemlere dahildirler.
2. Bütün peygamberler kendi kavimlerine, Peygamberimiz (sav) ise, bütün insanlık âlemine gönderilmiştir. Kur’ân’da “Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik.” (Sebe, 28), “De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim” (A’raf, 158) buyrulur. Onun risaleti umumi olduğu için mertebesi de daha yüksektir.
3. Bütün peygamberlerin peygamberliği belli bir zamanı kapsar. Peygamberimiz (sav)’in peygamberliği ise kıyamete kadar devam edecektir. Onun şeriatı kendisinden önceki bütün peygamberlerin şeriatlarını neshetmiş, hükümlerini kaldırmıştır.
4. Miraç mucizesi yalnızca ona ihsan edilmiş ve O, Mescid-i Aksa’da bütün peygamberlere imam olmuş, namaz kıldırılmış-

44. Bkz. Aliyyü'l-Kari, Fıkh-ı Ekber Şerhi, Çağrı yy, s. 296.

tır. Bütün peygamberlere imam olması, O'nun büyüklüğünü gösterir.

5. Sahih bir hadiste Peygamberimiz (sav) “Ben kıyamet gününde Âdemoğullarının efendisiyim (...) Bütün peygamberler benim sancağım altında olacaklar” buyurmuştur⁴⁵. Bu hadis açıkça onun bütün peygamberlerin üstünü olduğunu gösterir.
6. Ümmet-i Muhammed hakkında Kur’ân’da “Sizler insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.” (Âl-i İmran, 110) buyrulur. Ümmet-i Muhammed ümmetlerin en hayırlısı olursa bu ümmetin peygamberi de, bütün peygamberlerin en üstünü olur.

İkinci Kısım

Risalet-i Muhammediye (asm)

Risalet-i Muhammediye, Muhammed (as)’ın peygamberliği demektir. Bu bölümde yalnızca Peygamberimiz (sav)’in risaleti üzerinde durulacaktır.

A. Peygamberimiz (sav)’in Risalet Ciheti (Şahs-ı Manevisi)

Daha önce de açıkladığımız gibi başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere bütün peygamberlerin risalet, ubudiyet ve beşeriyet olmak üzere üç yönleri vardır. Bu üç özelliğinde kendilerine mahsus durumları vardır.

Bir padişah insan olma yönüyle, diğer insanlardan farklı değildir. Fakat o, padişahlık sıfatları yönünden diğer insanlardan ayrılır. Peygamberimiz (sav)’in peygamberlik yönü ile insan olma yönü de bundan farklı değildir.

Üstad Bediüzzaman, Peygamberimiz (sav)’in risalet yönünü şöyle tasvir eder:

45. Tirmizi, Tefsirü'l-Kur’ân, hn: 3073 / Müsned-i Ahmed, c. 1, s. 281, 295.

“O burhanın manevî şahsiyetine bak: Yeryüzü bir mescid, Mekke bir mihrap, Medine bir minber, o apaçık burhan [delil] olan Peygamberimiz aleyhissalâtü vesselâm bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyaya reis, bütün evliyâyâ seyyid, bütün enbiya ve evliyâdan mürekkep bir zikir halkasının başkanı (ser zakiri)dir.”⁴⁶

Bu tarifte “Yeryüzü bir mescid”, “bütün insanlara hatib” ifadesi Peygamberimiz (sav)’in bütün dünyaya gönderilmiş bir peygamber olduğuna, “Mekke, bir mihrap” Kâbe Mekke’de olduğundan ve namazda o tarafa yönelmeye, “bütün ehl-i imana imam” ifadesi Peygamberimiz (sav)’in hayatın her alanında ümmetine önder ve örnek olduğuna işarettir. “Medine, bir minber” ifadesi, İslâm’ın Medine’den bütün dünyaya yayıldığına işarettir. Çünkü minber, tebliğ makamıdır.

O’nun bütün peygamberlerin reisi olması, bütün insanlık âlemine gönderilmiş olmasındandır. Yukarıda Peygamberimiz (sav)’in bütün peygamberlerin üstünü ve başkanı olduğundan bahsetmiştik.

Evliyanın seyyidi olması, onları, getirmiş olduğu Kur’ân ve sünnetle terbiye etmiş, yetiştirmiş olmasından dolayıdır. Âlimler, velilerin gösterdiği kerametleri, o velinin bağlı olduğu Peygamberin mûcizesi olarak kabul ederler. Çünkü veli, velayet makamına bağlandığı peygamber sayesinde çıkabilmiştir.

B. Peygamberimiz (sav)’in Peygamberlik Delilleri

Peygamberimiz (sav), Allah’ın son peygamberidir. O da, kendisinden önceki peygamberler gibi, peygamberliğini isbat etmek için başta en büyük mûcize olan Kur’ân olmak üzere, sayısız mûcizeler göstererek peygamberliğini isbat etmiştir. Fakat

46. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Zülfikar, Altınbaşak Neşriyat, s. 321 (19. Söz, 1. Reşha)

Peygamberimiz (sav)'in, risalet delilleri, yalnızca mu'cizelerine münhasır değildir. Önyargısız olmak şartıyla araştırma yapan herkes, onun bütün hareketlerinden, fiillerinden, hallerinden, sözlerinden, ahlâkından, onun doğruluğunu ve ciddiyetini anlayabilir. Hatta meşhur Yahudi âlimlerinden Abdullah İbn-i Selâm gibi bazı zatlar, yalnızca onun simasını görmekle, “Şu simada yalan yok, şu yüzde hile olamaz!” diyerek imana gelmişlerdir.

Bazı âlimler, peygamberlik delillerinin ve mu'cizelerin bin kadar olduğunu söylemişlerse de binlerce peygamberlik delilleri vardır.

Burada Peygamberimiz (sav)'in peygamberlik delillerinden yalnızca sekiz tanesi üzerinde duralım.

1. Peygamberimiz (sav)'in Şahsı

Kur'ân-ı Kerim'de “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir burhan (delil) geldi. Ve size açık bir nur indirdik.” (Nisa, 174) buyrulur. Bu ayette “burhan” ile kastedilen Peygamberimiz (sav), nur ile de kastedilen Kur'ân'dır. Peygamberimiz (sav) hem Allah'ın varlığına birliğine hem de kendi risaletine en açık delildir.

Peygamberimiz (sav)'in hayatı boyunca hiçbir yalanı görmemiştir. Dost ve düşman herkes onun güzel ahlaklı olduğunda ittifak etmiştir. Ümmî olduğu halde insanlık âlemine yüksek ilmi hakikatler getirmiştir. Dinini tebliğ ederken kimseden korkmamış, tehditlere veya para, makam gibi tekliflere aldırış etmemiştir. Kendinden son derece emin bir şekilde vazifesini ifa etmiştir. O, Allah'ı herkesten daha çok tanımış, sevmiş ve korkmuş, ibadetlerde herkesten en ilerde olmuştur. Getirdiği dinin bütün kurallarına herkesten daha çok uymuştur. Yaptığı her şeyi Allah rızası için yapmış, dünyevi, şahsi hiçbir menfaat için hareket etmemiştir.

Bütün bu durumlar, onun hileye yalana tevessül etmediğini, davasında samimi ve doğru olduğunu gösteren delillerindendir.

2. Asr-ı Saadet

Bundan 1400 sene önce Peygamberimiz (sav), büyük bir inkılap gerçekleştirdi. O, Cahiliye Dönemi'ni bütünüyle ortadan kaldırıp, Kur'ân ve sünnete göre şekillenmiş, yepyeni bir toplum, (bir ümmet) oluşturdu. Ondan önce putlara tapan müşrik insanlar, gece namaz kılan, gündüz oruç tutan insanlara dönüştüler. Kızlarını diri diri toprağa gömen insanlar, karıncaya bile ayak basamaz hale geldiler. Cahil, okuma yazma bilmeyen bedevi insanlar, İslâm kültür ve medeniyetini oluşturdular. Bütün insanlık âlemine örnek insanlar oldular.

Peygamberimiz (sav)'in gerçekleştirdiği bu inkılap dünya tarihinde tektir. Eşi ve benzeri yoktur. O, bu inkılabı şahsî gücü ve kuvvetiyle değil, Allah'ın yönlendirmesiyle, yani risaletiyle gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle cahiliye döneminin, asr-ı saadete dönüşmesi, onun risaletine delildir.

3. Kur'ân

Kur'ân, Peygamberimiz (sav)'in en büyük mûcizesidir. Peygamberimiz (sav) bir hadisinde “Peygamberlerden her bir peygambere insanların iman etmesi için (Allah tarafından) mutlaka mûcizeler verilmiştir. Bana verilen mûcize ise Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır. Bu yüzden kıyamet gününde tabi'leri en çok olanın ben olacağımı umuyorum.”⁴⁷

Peygamberimiz (sav), Kur'ân'la etrafındaki insanlara meydan okumuş, onları Kur'ân'ın bir benzerini yapmaya davet etmiştir. Onlar edebiyatta (belagat ve fesahatte) en ileri seviyede oldukları halde, ümmî ve şiir bilmeyen Peygamberimiz (sav)'e muaraza edememişlerdir. Bu hal Kur'ân'ın mûcize olduğunu gösteren delillerden biridir.

“Kitaplara iman” kısmında Kur'ân'la ilgili izahlar ele alınacaktır.

47. Buharî, Kitabu'l-Fedailü'l-Kur'ân, Bab, 1 / Müslim, Kitabu'l-İman, Bab, 70, hn: 152.

4. Şeriat

Şeriat, toplumda uyulması gereken hukukî kurallar demektir.

Peygamberimiz (sav), ümmî olduğu halde fert, aile ve toplum hayatıyla ilgili hukuk kuralları ortaya koydu. Bu kurallar, Kur'ân'dan, onun sözlerinden, fiil ve hallerinden ortaya çıkıyordu. Bu hukukî kurallar, 14 asır boyunca milyonlarca insanı adilane bir şekilde idare etti.

İslâm hukukunun (şeriatın); şahsi hayatı, aile hayatını, toplum hayatını, millet hayatını bütünüyle kuşatan bir yapısı vardır. Bu yapıda yemek yeme adabından, milletlerarası hukuka varıncaya kadar her hükmün birbiriyle mükemmel bir uyum içinde olduğu görülür. İslâm şeriatının 14 asır öncesinden söylediği bazı konulara bugünkü medeni milletler ancak yüzyıllar sonra erişebilmişlerdir.

Ümmî bir zatın hukuk kuralları ortaya koyması ve asırlar boyunca insanları adilane idare etmesi mûcizevî bir olaydır ve Peygamberimiz (sav)'in risaletine delildir.

5. Âlimler ve Evliyalar

En büyük liderler, lider yetiştiren liderlerdir. Peygamberimiz (sav) ümmetinin lideri olmakla beraber, hem kendi zamanında hem de sonraki zamanlarda insanlık âlemine önderlik edecek liderler yetiştirmiştir. Onun ümmetinden çıkan, İmam-ı A'zam, İmam Şafi, İmam Malik, İmam Gazali, İmam Buhari, İmam Müslim, İmam Eş'arî gibi binlerce dahi âlimler ümmete ilmi alanda yol göstermişlerdir.

Yine onun ümmetinden, Abdulkadir Geylani, Şeyh Şazeli, Mevlâna, Şah-ı Nakşibend, İmam Rabbani gibi binlerce evliyalar da manevi alanda ümmete yol göstermişlerdir. Onlar hem Pey-

gamberimiz (sav)’i tasdik etmişler, hem de ümmete onun hak peygamber olduğunu delilleriyle ispat etmiş, göstermişlerdir.

Âlimler ve evliyaların, Peygamberimiz (sav) sayesinde ilimde ve maneviyatta yüksek mertebelere çıkmaları, Peygamberimiz (sav)’in risaletini tasdik etmeleri, etraflarındaki insanlara da ispat etmeleri, bu konularda ittifak etmeleri Peygamberimiz (sav)’in hak peygamber olduğunun delillerindendir.

6. Önceki Peygamberler

Âdem (as)’dan Peygamberimiz (sav)’e kadar binlerce peygamber gelmiştir. Onlar mûcizeleriyle, kitaplarıyla, ahlaklarıyla davalarını ispat ederek insanlara rehber olmuşlardır. Geçmişteki bütün peygamberler, lisan-ı halleriyle Peygamberimiz (sav)’in risaletine delildirler. Çünkü Musa ve İsa (as) gibi peygamberlere, peygamber dedikten bütün hasletler, mûcizeler, deliller, tarihin şهادetiyle en mükemmel şekliyle Peygamberimiz (sav)’de de vardır. Diğer peygamberleri inkâr etmeyen, Peygamberimiz (sav)’in risaletini de inkâr etmemelidir.

7. Kutsal Kitaplar

Peygamberimiz (sav)’in risaletinin en büyük delillerden biri de onun risaletini, daha önceki Tevrat, Zebur, İncil gibi kutsal kitapların haber vermiş olmasıdır. Bu hakikat Kur’ân’da da açıkça bildirilmiştir. Mesela bir ayet şöyledir: “Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (ahir zaman peygamberini), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizlerler.” (Bakara, 146)

Hüseyin Cîsrî, (rahmetullahi aleyh), “Risale-i Hamidiye” adlı kitabında Tevrat ve İncil’den Peygamberimiz (sav)’in risaletine dair yüz on delil çıkarmıştır. Muhtemelen bu kısımlar bu kutsal kitapların tahrif edilmesinden, bozulmasından önce

daha çoktu. İslâm âlimleri bu kutsal kitaplarda Peygamberimiz (sav)’e dair delilleri çıkararak ehli kitap insanlara Peygamberimiz (sav)’in risaletini ispat etmişlerdir.

8. Peygamberimiz (sav)’in Mûcizeleri

Mûcize Allah’ın peygamberlerine peygamberliklerini ispat etmeleri için verdiği olağanüstü şeylerdir. Peygamberimiz (sav)’e de pek çok mûcize ihsan edilmiştir.

İslâm âlimleri bu mûcizelerin bin kadar olduğunu söylemişlerdir. Onlardan bazıları geçmiş ve gelecekte verdiği haberlerle ilgilidir. Bazıları ağaçların, taşların dile gelerek onun risaletine şahadet etmeleriyle ilgilidir. Bazıları hayvanların onun risaletine şahadet etmesiyle ilgilidir. Bazıları yemeklerin, suların bereketlenmesiyle ilgilidir. Bazıları ölümlerin dirilmesi, hastaların şifa bulmasıyla ilgilidir. Bu mûcizelerin içinde en mühimi Kur’ân’ın da haber verdiği miraç ve şakk-ı kamer mûcizeleridir.

Peygamberimiz (sav)’in izhar ettiği bu mûcizeler meşhur ve sahih hadis kitaplarında nakledilmiştir. Bazı âlimler bu konuda müstakil eserler telif etmiştir.⁴⁸

Kadı İyaz, Şifa-i Şerif adlı kitabında, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer’den haber veriyor ki:

Bir seferde Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâmın yanına bir bedevî geldi. Ona ‘Nereye gidiyorsun?’ diye sordu. Bedevî ‘Aileme’ dedi. Peygamberimiz (sav), ‘Ondan daha hayırlı bir şey istemez misin?’ dedi. Bedevî de ‘O nedir?’ dedi. Peygamberimiz (sav), ‘Allah’tan başka ilah olmadığına, onun bir olup şeriki, ortağı olmadığına, Muhammed’in onun kulu ve resulü olduğuna şahadet getirmendir’ dedi. Bedevî ‘Bu şehâdete şâhid nedir?’

48. Üstad Bediüzzaman, “Mucizat-ı Ahmediye” 19. Mektup Risalesinde Peygamberimiz (sav)’in 300 mûcizesini izah eder.

diye sordu. Peygamberimiz (sav), ‘Vadi kenarındaki şu Semure ağacı şahid olacak’ buyurdu.

İbn-i Ömer der ki: ‘‘O ağaç yerinden sallanarak çıktı, yeri şak etti, yardı, ta Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın yanına kadar geldi. Üç defa, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o ağacı kendi risaletini şhadete davet etti. Ağaç da onun doğruluğuna şhadet etti. Sonra emretti ağaç yine yerine gidip yerleşti.’’

Bedevî bu mûcizeyi görünce ‘‘Ben kavmime döndüğümde eğer sana iman etme konusunda bana tabi olurlarsa, onların hepsini sana getiririm. Eğer itaat etmezlerse, ben senin yanına gelir ve seninle beraber olurum’’⁴⁹ dedi.

49. Bediüzzaman Said Nursî, Zülfikar, Altınbaşak Neşriyat, s. 259, (19. Mektup) / Kadı İyaz, Şifa-ı Şerif, Bedir y, s. 294, Sünen-i Darimi, Mukaddime, Bab, 4, hn: 16.

ÜÇÜNCÜ ESAS KİTAPLARA İMAN

Kitaplara imanın diğer iman esaslarıyla çok yakın bir irtibatı vardır. Şöyle ki:

Kitabı indiren Allah olduğu için bu esas Allah'a imanla, melek aracılığıyla peygamberlere indirildiği için meleklerle, peygamberler aracılığıyla insanlara tebliğ edildiği için peygamberlerle, âhireti haber verdiği için âhiretle irtibatlıdır.

İslâm âlimleri kitaplara imanı anlatırlarken konuyu suhuf ve kitaplar olarak iki kısma ayırmışlardır.

A. Suhuf

Suhuf, kitap manasına gelen “sahife”nin çoğulu olup Tevrat, Zebur, İncil, Kur’ân ismi verilen dört büyük kitabın dışında, peygamberlere indirilmiş olan kitapçıklara denilir.

Suhufların, 100 sayfa olduğu rivayet edilmiştir. Ebû Zer (ra), şöyle der:

Ben, Peygamber (sav)’e “Ya Resûlallah! Allah kaç kitap indirdi?” diye sordum. O da “104 kitap. Şit’e 50 sahife, İdris’e 30 sahife, İbrahim’e 10 sahife, Musa’ya da Tevrat’tan önce 10 sahife indirildi. Ve (ayrıca) Tevrat, İncil, Zebur ve Furkan (Hak ile batılı birbirinden ayıran Kur’ân) indirildi.” buyurdu.⁵⁰

50. İmam Suyuti, Ed-Dürrü'l-Mensur, Darü'l-Fikir, Beyrut, 1993, c. 8, s. 489. Fahreddin Râzî Tefsirinde Âdem (as)'a da 10 suhuf verildiğini zikreder. Bkz. Tefsir-i Kebir Tercümesi, Akçağ y, c. 23, s. 89.

Bu suhurların hiç biri günümüze kadar gelmemiştir. Bu yüzden onların muhtevası/içeriği hakkında bir şey bilmemekteyiz.

B. Kitaplar

1. Tevrat

“Kanun, Şeriat” manasına gelen Tevrat, Musa (as)’a indirilmiş kutsal kitaptır. Tevrat bu gün Eski Ahit denilen kitabın yalnızca bir bölümünü oluşturur. Tevrat, Musa (as) zamanında indiği gibi kalmamış, zamanla tahrif olmuştur. Şöyle ki:

Musa (as) zamanında Tevrat tek nüsha idi. Ezberleme geleneği yoktu. Çoğaltılmamıştı. Ancak 3 veya 7 senede bir ahit sandığından çıkarılıp halka okunması Hz. Musa tarafından vasiyet edilmiştir.⁵¹

İ.Ö. 605 yılında Buhtunnasır, Kudüs’ü işgal edince bütün Tevrat nüshalarını yaktırdı. Yüz yıl sonra Üzeyir (as) onları ezberlediğini söyledi ve tekrar yazdırdı. Sonra Romalılar, Filistin’i işgal ederek Tevrat’ın nüshalarını tekrar yok edip ortadan kaldırdılar. Bunun neticesinde Yahudiler onu yeniden ortaya koydular. Ancak onların bu işi hangi esasa göre yaptıkları bilinmemektedir. Bu itibarla Tevrat’ta, aslında olmayan şeylerin bulunması ve önceki şeklinde bulunan kısımların noksanlaştırılmış olması yadırganmamalıdır.⁵²

Tevrat’ın yakılması, yok edilmesi, kaybolması, sonra tekrar bulunması, o zamanlarda kitap çoğaltmanın zor oluşu, yazanların bilmeden yanlışlıkla veya kasten bazı ibareleri eklemeleri, çıkarmaları gibi durumlar Tevrat’ın bozulmasını netice vermiştir.

51. Prof. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak y, Ank. 1988, s. 127

52. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII (2007), sayı: 3, s. 159. (Kur’ân-ı Kerîm İle Diğer Semâvî Kitapların/Sayfaların Karşılaştırmalı Kısa Bir Tarihi. Muhammed Hamîdullah (Çev: Bahattin Dartma)

Tevrat'ın tahrif edildiği bazı Yahudi ve Hıristiyanlarca da itiraf edilmiştir. Tevrat'ın tahrif edildiğine dair pek çok örnek verilebilir. Mesela, Allah'ın 6 günde kâinatı yaratıp 7. gün istirahat ettiği, Hz. Yakub'un Allah'la güreştiği ve Allah'ı yendiği, Musa (as)'ın kardeşi ve bir peygamber olan Harun (as)'ın altından buzağıyı yapıp insanları buna ibadete davet ettiği, Lut (as)'ın kızlarının babalarını sarhoş ettikleri, Davud (as)'ın zina ettiği gibi çirkin olaylar açıkça Tevratın tahrif edildiğini gösterir. Bu konuda örnekleri çoğaltmamız mümkündür.

2. Zebur

Zebur, Allah tarafından Davud (as)'a indirilmiş bir kitaptır. Bir ayette “Davud'a da Zebur'u vermiştik.” (Nisa, 163) buyrulur. Zebur hakkında Kur'an ve sünnette fazlaca bir tafsilat verilmemiştir.

Bir kısım âlimler “Zebur, hep nasihatlerden ve ilahilerden ibaret olup, onda şer'i hükümler, kanunlar yoktu. Davud (as) da İsrailoğullarının daha önceki peygamberleri gibi, Musa (as)'ın şeriatıyla amel etmiştir” demişlerdir.⁵³

Zebur da, Tevrat gibi bu gün Eski Ahit denilen kitabın bir bölümünü oluşturur.

3. İncil

“Müjde” manasına gelen İncil, İsa (as)'a indirilmiş kutsal kitaptır.

İsa (as) kendisine vahyedilen İncil'i insanlara tebliğ etmiş, fakat onun tebligatı yazıya geçirilmemişti. Onun semaya kaldırılmasından sonraki dönemlerde Hıristiyanlar arasında ihtilaflar çıktı. O'na bir peygamber diyenler olduğu gibi, ifrat edip ilah

53. Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, Bedir Yay., İstanbul, c. 1, s. 36.

olduğunu, Allah'ın oğlu olduğunu savunanlar da oldu. (Önce-leri Hristiyan düşmanı bir Yahudi iken, sonra Hristiyan olup Hristiyanların içine giren Pavlos'un Hristiyanlığın bozulmasında büyük bir rolü vardır. Teslis inancını Hristiyanlığa Pavlos sokmuştur.) Çok sonraları şifahi olarak anlatılan şeyler yazıya geçirildi. Fakat şifahi olarak anlatılan bu rivayetler birbirinden çok farklıydı ve bu yüzden onlarca İncil nüshası ortaya çıktı.

Roma İmparatoru Konstantin putperest iken Hristiyanlığı kabul etti. Fakat o teslis -yani baba, oğul, Ruhü'l-Kudüs inancını savunuyordu. Hristiyanlar arasındaki ihtilafı kaldırmak amacıyla miladi 325 yılında İznik'te 2048 piskoposu topladı. Bu toplantı tarihlere İznik konsili olarak geçti. Bunlar içinde teslis inancını savunan Pavlos'un fikrinde olan 318 kişi vardı. Kral Konstantin, teslis inancını kabul ettiğinden, azınlık olan 318 kişiyi destekledi ve 40-50 İncil içinden teslis inancına uygun Matta, Markos, Luka ve Yuhanna isimlerini taşıyan 4 İncil seçildi. Bu 4 İncil'in seçilmesinden sonra diğer İnciller yasaklandı. İsa (as)'ın bir ilah olmadığını söyleyenler aforoz edildi veya cezalandırıldı.

Zamanla teslis anlayışı bütün Hristiyanlar arasında yaygınlaştı ve o zamana kadar pek çok Hristiyan'ın kabul ettiği Allah'ın birliği ve İsa (as)'ın peygamber olduğu anlayışı unutuldu. Böylelikle Hristiyanlık, bozulmuş oldu.⁵⁴

Barnaba İncili

Barnaba, Hz. İsa (as)'ın havarisi idi. Onun yazmış olduğu İncil de yasak kitaplar içine dahil edildi. Yüzyıllar boyunca yasak

54. Muhammed Ebu Zehra, Hristiyanlık Üzerine Konferanslar, Fikir y, 1978, İstanbul, s. 230. Bu 4 İncillerin hiçbiri İsa (as)'ın dili olan İbranice değil, Latince yazılmıştı ve dördü de İsa (as)'ın hayat hikâyesi (biyografisi) şeklindeydi.

olan bu kitap 20. yüzyılda ortaya çıkarılmış ve basılmıştır. Bu kitap Türkçeye de tercüme edilmiştir.

Barnaba İncilinde İsa (as)'ın bir peygamber olduğu anlatılır ve Allah'ın oğlu olduğu iddiası reddedilir. İsa (as)'ın haça gerilmediği, melekler tarafından göğe kaldırıldığı, ahir zamanda, ahir zaman peygamberinin bir ümmeti olarak geleceğinden bahsedilir. Peygamberimiz (sav)'in özelliklerinden de çoklukla haber verir.

Muharref Kitaplar Hakkında İslâmî Hüküm

Buraya kadar aktardığımız deliller açıkça bu kitapların tahrif edildiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber bu kitapların içinde hala Allah kelâmı olan bazı kısımlar da vardır. Bu durumda bu kitaplara yaklaşımımız ne olacak?

Bu muharref (tahrif edilmiş, bozulmuş) kitapları muhteva yönünden üç kısma ayırabiliriz:

- a. Bu kitaplarda Kur'ân'a ve sünnete uygun olan kısımları biz de tasdik eder, kabul ederiz.
- b. Bu kitaplarda Kur'ân'a ve sünnete muhalif olan kısımları –mesela İsa (as) ve Üzeyir (as)'a Allah'ın oğlu demeleri gibi kısımları– reddederiz.
- c. Kur'ân'a ve sünnete uygun mudur, değil midir, bilemediğimiz konularda onları tasdik de etmeyiz, red de etmeyiz.⁵⁵

Bu üçüncü kısım hakkında Peygamberimiz (sav) “Ehl-i kitap size bir şey anlattığında, onları tasdik etmeyiniz, tekzib de etmeyiniz. Siz onlara ‘Biz Allah’a, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik’ deyiniz!”⁵⁶ buyurmuştur.

55. Bkz. Mansur Ali Nasıf, Et-Tac, Pamuk y, c. 4, s. 49 / Mubarekfuri, Tuhfetü'l-Ahfezi, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, c. 8, s. 370.

56. Buharî, Kitabü't-Tefsir, Bab, 11.

Peygamberimiz (sav)'in bu tavsiyesi yanlışlıkla, doğru olan bir şeyi yalanlamamak, batıl olan bir şeyi de, tasdik etmemek için en doğru yoldur. Bir rivayette Peygamberimiz (sav) onlara şu ayeti okumayı tavsiye etmiştir: “Biz, Allah’a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya’kub ve onun torunlarına indirilene, Musa ve İsa’ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah’a teslim olduk.” deyin.” (Bakara, 136)

4. Kur’ân

Âlimler, Kur’ân’ı şöyle tarif etmişlerdir: Yüce Allah tarafından Cebrâîl vasıtasıyla son peygamber Hz. Muhammed’e, bütün insanlara tebliğ edilmek üzere Arapça olarak indirilmiş, bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş, mushaflarda yazılı, Fatiha suresi ile başlayıp Nâs suresi ile sona eren ilahi kelâmdır.

Kur’ân, 114 sure, yaygın görüşe göre 6666 ayetten ibarettir.

Kur’ân tahrif edilmemiş, edilememiş tek kutsal kitaptır. O nasıl inmiş ise bu zamana kadar o şekilde gelmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’in Günümüze Kadar Tahrif Edilmeden Gelmesi

Peygamberimiz (sav), kendisine gelen ilk vahiyden son vahye kadar bütün sure ve ayetleri yazdırıp, muhafaza altına aldırmıştır. Kendisine bir vahiy geldiğinde, hemen bir vahiy kâtibi çağırıyor ve yazdırıyordu. Yazma işi bitince onu tekrar okutturuyor, hata varsa düzeltiyordu. Her yeni gelen ayetin Kur’ân’ın bütünü içindeki –yazılacağı, yerleştirileceği- yeri kâtiplere söylüyor, diğerleri gibi onlar da kaydediliyordu. ayetlerin veya surelerin yazılmasından sonra, nüshalar çoğalttırılıyor ve Müslümanlar arasında yayılıyordu. Ayrıca, Peygamberimiz (sav) sahabelere,

Kur'ân'ı, namazda olsun namaz dışında olsun ezberlemeleri ve okumaları için pek çok teşvikte bulunuyordu.⁵⁷

Peygamberimiz, Medîne'ye hicret ettikten sonra, her yıl Ramazan ayında, Cebrâîl (as)'la karşılıklı Kur'ân'ı baştan sona okurdu. (Bu okumaya "arza" denilmiştir.) Vefat etmeden önceki Ramazan'da ise, Kur'ân'ı baştan sona iki defa okumuştur.⁵⁸

Peygamberimiz (sav), hayattayken bütün sure ve ayetleri yazdırmıştı, fakat onları bir kitap haline getirmemişti. Hz. Ebû Bekir (ra), Kur'ân'ın, Mushaf (bir kitap) halinde toplanmasını emretti. Bunun için vahiy kâtibi Zeyd b. Sâbit (ra) görevlendirildi. Zeyd, yazılı sure ve ayetleri sahabelerden topladı. Bu konuda çok titiz davranıyor, yazılı metni getiren şahıslardan bu metnin Peygamberimiz (sav)'in gözetiminde yazıldığına dair iki şahit istiyordu. Neticede bir yıl kadar titiz bir çalışma sonunda Kur'ân bir Mushaf haline getirildi. Bütün sahabeler de bu Mushaf'ta eksik veya fazla bir şey olmadığına ittifak ettiler.

Hız. Osman (ra)'ın hilâfeti zamanında bu Mushaf'tan çeşitli nüshalar kopya edilerek vilayetlerin merkezlerine gönderildi. Onlardan şu anda bir nüsha İstanbul'da (ki bu önceden Medine'de idi), bir adet Taşkent'te (bunu Timurlenk Şam'dan getirmiştir), bir tanesi de Londra İndia Offica Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ki onlar (İngilizler) bu nüshayı, 1857'de işgal ettikleri zaman Delhi'deki Moğol sultanlarının kütüphanesinden gasp etmişlerdir.⁵⁹

Hız. Osman döneminde çoğaltılan Kur'ânlar esas alınarak, Kur'ân nüshalarının sayısı çoğaltıldı ve bunlar bütün İslâm âlemine yayıldı. Bu yayılda Müslümanlar çok hassas ve titiz

57. Muhsin Demirci, Tefsir Usulü, İFAV, s. 70 vd.

58. Buharî, Fedailü'l-Kurân, Bab, 7.

59. Muhsin Demirci, age. s. 77 vd.

davranarak Kur'ân'a ne eksik ne de fazla bir şey yazmadılar. Bunun en büyük delili, dünyadaki bütün Kur'ânların harfi, harfine aynı olmasıdır.

Bütün bunların neticesinde, Kur'ân, Peygamberimiz (sav)'e nasıl inmişse aynı hal muhafaza edilerek bugüne kadar bozulmadan gelmiştir. Hâlbuki diğer kitapların orijinal halleri muhafaza edilememiştir.

Kur'ân Mûcizedir

Peygamberler Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ettiklerinde, kavimlerinin iman etmesi için mûcizeler göstermişlerdir. Daha önce bahsettiğimiz gibi, Peygamberimiz (sav) de pek çok mûcize göstermiştir. Bu mûcizeler içinde, Kur'ân en büyük mûcizedir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Peygamberlerden her bir peygambere insanların iman etmesi için (Allah tarafından) mutlaka mûcizeler verilmiştir. Bana verilen mûcize ise Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır. Bu yüzden kıyamet gününde tabileri en çok olanın ben olacağımı umuyorum.”⁶⁰

Geçmişteki peygamberlerin mûcizelerine, ancak o zaman diliminde yaşayanlar şahit olmuştur. O peygamberlerin vefat etmesiyle onların mûcizeleri de son bulmuştur. Hâlbuki Peygamberimiz (sav) vefat ettiği halde, Kur'ân'ın mûcizeleri, kıyamete kadar baki kalacaktır. Bu yüzden onun ümmeti, diğer peygamberlerin ümmetinden daha çok olacaktır.⁶¹

İslâm âlimleri Kur'ân'ın mûcize oluşunu değişik yönlerden ele almışlardır. Burada Kur'ân'ın mûcizevi birkaç yönüne işaret edelim:

60. Buharî, Kitabu'l-Fedailü'l-Kur'ân, Bab, 1 / Müslim, Kitabu'l-İman, Bab, 70, hn: 152.

61. Celaledin Suyuti, Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi. (El-İrkan Fi Ulumi'l-Kur'ân tercümesi), Madve Yay., c. 2, s. 307.

a. Kur'ân Edebî Yönden Mûcizedir

Peygamberimizin gönderildiği dönemde Ceziretü'l-Arap ahalisi arasında şiir çok yaygındı. Herkes şiirle meşgul oluyor, şairler milli kahraman gibi kabul ediliyordu. Belâgat o kadar tesirliydi ki, bazen bir şairin şiiriyle iki kabile savaşa tutuşuyor, bazen de bir şairin bir şiiriyle savaşı bırakıyor, barışıyorlardı. Araplar, her yıl panayırlarda şiir yarışmaları düzenliyorlardı. Bu yarışlarda yedi şairin, yedi şiiri seçilmiş, altınla yazılarak Kâbe'nin duvarına asmışlardı. Bu yedi şiir daha sonra "Muallakat-ı Seb'a" adıyla meşhur olmuştu.

İşte böyle bir zamanda, edebiyatın, belagatin en rağbette olduğu bir zamanda, Kur'ân, Allah tarafından Peygamberimiz (sav)'e indirildi. (Mûsâ Aleyhisselâm zamanında sihir ve İsâ Aleyhisselâm zamanında tıp revaçta idi; mûcizelerinin mühimmi o cinsten geldi. Peygamberimiz (sav) döneminde de edebiyat, belagat revaçta olduğundan, onun mûcizesi de belagat yönünden mûcize olarak geldi.)

Allah, Arap edebiyatçılarını, şairlerini, Kur'ân'ın en kısa bir suresine benzer veya daha üstün bir söz söylemeye davet etti. "Eğer kulumuza indirdiğimizden (Kur'ân'dan) bir şüpheniz varsa onun misli gibi bir sure getiriniz." (Bakara, 23) ayetiyle onlara meydan okudu.

Edebiyatta en ileri seviyede olan o zamanki Araplar, Kur'ân'ın bu meydan okumasına karşılık veremediler. Hatta "Muallakat-ı Seb'a" denilen şiirlerini, Kâbenin duvarından indirdiler. İşte Arap şairlerinin Kur'ân'a karşı çıkamayışları, benzerini yapamayı, Kur'ân'ın belagat yani edebiyat yönünden mûcize olduğunu, Peygamberimiz (sav)'in sözü olmayıp, Allah kelâmı olduğunu göstermektedir.

b. Kur'ân'ın Geçmiş ve Gelecekte Bahsetmesi Mûcizedir

Kur'ân'ın en büyük mûcizelerinden biri de, onun geçmiş ve gelecekte haber vermiş olmasıdır. Şöyle ki:

Peygamberimiz, okuma yazma bilmediğinden, onun, kitap okuyarak geçmiş öğrenmesi mümkün değildir. (Üstelik Arapların yazılı kitapları yoktu. O dönemde Tevrat ve İncil de, Arapçaya çevrilmemişti.) Hâlbuki Kur'ân, Âdem (as), Nuh (as), İbrahim (as) gibi pek çok peygamberden, pek çok kavimden, pek çok tarihi olaydan doğru olarak bahsetmiştir. Bugün yapılan bazı tarihi araştırmalar, Kur'ân'ın haber verdiği bilgilerin doğru olduğunu göstermiştir. Öyle ise, Kur'ân, Peygamberimiz (sav)'in değil, geçmiş bütün teferruatıyla bilen Allah'ın kelâmıdır.

Kur'ân, geçmişten bahsettiği gibi gelecekte de bahsetmiştir. Mesela, miladi 613 (nübüvvetin beşinci) yılında İranlılar ve Bizanslılar arasındaki bir savaş oldu. Savaşı İranlılar kazandı. Bizanslılar bu savaşta büyük bir bozgun yaşadılar. Mekke'de müşrikler "Bizans ehl-i kitap olduğu halde putperest İranlılara yenildiler, biz de bir gün sizi böyle tepeleyeceğiz" dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, indirdiği bir ayette "Rumlar en yakın bir yerde yenildiler. Onlar bu yenilgilerinden bir kaç yıl sonra galip geleceklerdir." (Rum, 2, 5) buyurdu. Gerçekten de daha sonra yapılan savaşta, Kur'ân'ın haber verdiği gibi Bizanslılar, İranlıları yendiler.⁶²

Mekke daha fethedilmeden önce indirilen "Mescidi Haram'a gireceksiniz" (Fetih, 27) ayetiyle, Mekke'nin fethedileceği önceden haber verilmiş, bu haber aynen çıkmıştır. Yine Nasr suresinde "Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke'nin fethi) geldiğinde, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını görsün" (Nasr, 1, 2) buyrulmuş, hakikaten de Mekke fethedildikten sonra, Arap yarımadasındaki insanlar bölük, bölük İslâm dinine girmişlerdir.

62. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, Azim Dağıtım, c. 6, s. 236.

Kur'ân'ın gelecekte verdiğİ haberler bunlarla da sınırlı değildir. Bu konuda pek çok örnek vardır. Peygamberimiz (sav), kendiliğinden geçmiş ve geleceğİ bilemeyeceğİne göre, Kur'ân'ın, geçmiş ve gelecekte verdiğİ haberler, onun, geçmiş ve geleceğİ bilen Allah'ın kelâmı olduğunu gösterir.

c. Kur'ân'ın Bugünkü İlmî Buluşlardan Bahsetmesi Mûcizedir

Bugün bilim ilerlemiş, geçmiş asırlarda bilinmeyen pek çok yeni şeyler bulunmuştur. Bilimin bulduğı bu yeni şeyleri, 1400 sene önce inmiş olan Kur'ân da haber vermiştir.

Mesela, bilim bugün kâinatın büyük bir patlamayla yaratıldığını ortaya koymuştur. Kur'ân, “İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden ayırdığımızı görüp düşünmediler mi?” (Enbiya, 30) ayetiyle, bilimin ortaya koyduğı şeyin aynısını söylemiştir.

Önceleri kâinat sabit zannedilirken, günümüz bilimi kâinatın genişlemekte olduğunu ortaya koymuştur. Buna Kur'ân'da “Göğü kendi ellerimizle biz kurduk ve biz (onu) elbette genişletiyoruz.” (Zariyat, 47) ayetiyle işaret edilmiştir.

Bir ayette “İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.” (Rahman, 19, 20) buyrulur. Hakikaten de, Kur'ân'ın bahsettiğı bu hadise yirminci yüzyılda bazı denizlerde müşahede edilmiştir. Peygamberimiz (sav) deniz kenarında yaşamamış, hiç deniz yolculuğı yapmamış biri olarak, böyle bir şeyi kendiliğinden bilmesi mümkün değildir. Öyleyse bu haberi bize bütün denizleri, her yönüyle bilen Allah haber vermektedir.

Bilimin keşfettiğı şeylerle örtüşen pek çok Kur'ân ayeti vardır. Bu konuda müstakil kitaplar da yazılmıştır. Bütün bunlar Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu gösteren delillerdir.

DÖRDÜNCÜ ESAS

MELEKLERE İMAN

İmanın altı esastan biri olan meleklerin varlığına iman, Allah'a imandan sonra gelen bir konudur. Meleklerin varlığına iman farzdır ve onları inkâr etmek küfürdür.

1. Melek Nedir?

Melekler için “Gözle görülemeyen, latif, nurani varlıklar” denilmiştir. Onlar da insanlar gibi, şuur ve irade sahibidirler.

Melekler, insanlar gibi imtihana tabi değildirler. Bu yüzden onlara nefis verilmemiş, şeytan da onlara musallat olmamıştır. Onlar, günah işlemezler (masumdurlar) Allah, onlara ne emretse itiraz etmeden yaparlar.

Onların hepsinin kendilerine göre belli makamları ve rütbe-leri vardır. Bu makam ve rütbeler sabittir, değişmez. Allah tarafından kendilerine verilen vazifeleri, ibadetleri yerine getirmekten, kâinata, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini müşahade etmekten çok büyük manevi feyz ve lezzet alırlar. Onlara verilen mükâfat, işte bu lezzetlerdir. İnsan sudan, havadan, ışıktan, yediği, içtiği şeylerden nasıl lezzet alıyorsa, melekler de Allah'ın emrini yerine getirmekten, zikirden, tesbihden, ibadet ve marifetten, Allah'a olan muhabbetlerinden öyle lezzet alırlar. Çünkü onlar nurdan yaratıldıkları için, gıdalarına nur kâfidir. Hatta nura yakın olan güzel, hoş kokular onların bir nevi gıdalarıdır ki, ondan hoşlanıyorlar.⁶³

63. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Sözlük, Altınbaşak Neşriyat, s. 139 (24. Söz, 4. Dal)

Şuur sahibi varlıklar içinde en çok ve en kalabalık olan varlıklar meleklerdir. Bu konuda Peygamber efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Gök, gıcırdamaktadır. Ve gıcırdamak, hakkıdır. Onda bir ayak yeri yoktur ki orada secde eden bir melek, bulunmasın.”⁶⁴ Bu konuda şöyle bir ayet vardır “Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir.” (Müddessir, 31)

İnsanların irade-i cüz’iyyesi olduğu gibi, meleklerin de irade-i cüz’iyyeleri vardır. Yaptıkları hizmetleri, bu irade-i cüz’iyyeleriyle yaparlar. Yalnız onlar insanlardan farklı olarak iradelerini hiçbir zaman şerde, günahta kullanmazlar. Çünkü onlar masumdur. Şerre kabiliyetleri yoktur. İradelerini yalnızca Allah’ın emri doğrultusunda kullanırlar. Yaptıkları bütün işler onların ibadeti hükmündedir.

Fakat insanların kudreti nasıl yaratılıyorsa meleklerdeki kudret de Allah tarafından yaratılır. Onların hakikî tasarrufları yoktur. Allah’tan başka hiç kimsenin îcâda gücü yetmez. Bu yüzden meleklerin fiilleri, yaratma yönünden Allah’a, kesb (kazanma) yönünden meleklerle nisbet edilir.

Mesela, Allah’ın emriyle yağmur yağdıran Mikâil (as)’dır. Fakat eğer Allah, Mikâil (as)’da güç ve kuvvet yaratmasaydı, o bu işleri yapamazdı. Bu yüzden yağmur yağdırma fiili, kesb yönünden Mikâil’e, yaratma (halk) yönünden Allah’a aittir.

Melekler, bir memlekette işleri yapan memurlara benzerler. Bilindiği gibi, her memleketin kendine has kanunları olur ve devlet memurları bu kanunları icra ederler. Kanunlar, kendiliklerinden memleketi idare etmezler. Kâinat memleketinde de, en küçüğünden en büyüğüne varıncaya kadar bütün faaliyetler kanunlara göre düzenlenmiştir. Kâinattaki kanunların bütününe “tabiat” denildiği gibi, İslâm dininde daha çok “şeriat-ı fitriye”

64. Tirmizi, Kitabü’z- Zühd, Bab, 9, hn: 2312 (Çağrı Yay.)

veya “şeriat-ı tekviniye” denilir. Allah’ın memurları olan melekler, bu kanunlara göre, kâinattaki varlıkları idare ederler.

2. Meleklerin Yaratılış Sebebi

Cenab-ı Hak, cemal ve kemalini görmek ve göstermek için bu mahlûkatı yaratmıştır. Melekler de bu hikmete binaen yaratılmıştır. Bediüzzaman hazretleri bu konuda şöyle der: “Her cemal ve kemal sahibi, kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek ister.”

Melekler de -ins ve cin gibi- şu âlem sarayının seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalaacıları ve şu saltanat-ı rubûbiyyetin dellâllarıdır. Küllî ve umumî ibadetleri ile kâinatın büyük ve küllî mevcûdâtın tesbihlerini temsil ediyorlar.

Evet, şu kâinatın durumu, onların varlığını gösteriyor. Çünkü kâinatı had ve hesaba gelmeyen dakik (ince) sanatlı süsler, manidar güzelliklerle ve hikmetli nakışlarla süslemesi; bilbedâhe ona göre tefekkür eden ve o güzelliklere hayran olan, takdir eden varlıkların görmelerini ister; vücudlarını, varlıklarını talep eder. Hâlbuki ins ve cin, şu nihayetsiz vazifeye, şu hikmetli nezarete, şu geniş ibadete karşı, milyondan ancak birisini yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve çok çeşitli olan şu vazifelere ve ibadetlere, nihayetsiz melâike çeşitleri lâzımdır ki, şu büyük âlem mescidini saflarıyla doldurup şenlendirsinler.

Evet, şu kâinatın her bir cihetinde, her bir dairesinde, ruhânîlerden ve meleklerden birer taife, birer ubûdiyet vazifesiyle vazifeli olarak bulunurlar. Bazı hadîslerin işaretiyle ve şu âlemdeki intizâmın hikmetiyle denilebilir ki: Bir kısım seyyar, gezici cansız cisimler-semada gezen yıldızlardan tut, ta yağmur katrelerine kadar- bir kısım meleklerin gemileri ve binekleridirler. O melekler, bu seyyarelere Allah’ın izniyle binerler, şehâdet

âlemini seyredip gezerler ve o bineklerin tesbihlerini, zikirlerini temsil ederler.⁶⁵

Bir de melekler, güzelliği anlaşılmayan Allah'ın bazı icraatlarında perde olmak için yaratılmışlardır. Şöyle ki:

Allah'ın bütün icraatlarında pek çok hikmetler ve güzellikler vardır. Fakat insanlar çoğu zaman bu hikmet ve güzellikleri anlayamazlar. Bu yüzden de Allah'a isyan ve itiraz ederler. Allah insanların isyan ve itiraz etmemeleri için, hikmeti anlaşılamayan icraatlarının önüne melekleri perde olarak koymuştur. Mesela, ölümden pek çok hikmet ve güzellikler vardır. Fakat insanların çoğu bu hikmet ve güzellikleri anlayamaz. Bu yüzden Azrâîl (as) ölümden Allah'a bir perde olmuştur. Bununla beraber, hastalıklar da Azrâîl (as)'a perde yapılmıştır. Ölüm vuku bulduğunda, insanlar bunu hastalıklara verirler ve Allah'a itiraz etmezler.

Bu konuda tabiinden Cabir b. Zeyd şöyle demiştir: Ölüm meleği, önceleri hastalık olmaksızın insanların ruhlarını alıyordu. Bu yüzden insanlar ölüm meleğine sövüp, lanet ettiler. O da, bunları Cenab-ı Hakka şikâyet etti. Allah da hastalıkları ölüm meleğine perde yaptı ve böylece o, unutuldu.⁶⁶

3. Meleklerin Varlığının İsbatı

Melekler latif varlıklar olduklarından gözle görülmezler. Fakat onların görünmeyişi, olmadıkları manasına gelmez. Çünkü gözümüzle göremediğimiz birçok şeyin varlığını kabul ediyoruz. Mesela, bazı mikroorganizmalar var ki, ancak mikroskopla görülür. Biz onların varlığını görmediğimiz halde, bilim adamlarına itimad ederek kabul ediyoruz. Elektriği görmüyoruz, fakat inkâr da edemiyoruz. Hava âleminde pek çok radyo dalgala-

65. Bediüzzaman Said Nursî, Sözlere, Altınbaşak Neşriyat, s. 176 (29. Söz)

66. İmam Suyuti, Ed-Dürrü'l-Mensur, Darü'l-Fikr, c. 6, s. 543.

rı, televizyon görüntüleri var. Fakat biz onları da göremiyoruz. Onları göremeyişimiz onların olmadığını göstermez.

Semavi dinler başta olmak üzere hemen hemen bütün dinler meleklerin varlığını kabul etmiştir. Peygamberler, hatta peygamber olmayan bazı insanlar da değişik zamanlarda onlarla görüşmüştür. Mesela, Cebrâîl (as) çoklukla Dıhye isimli bir sahabe şeklinde Peygamberimiz (sav)’in yanına geliyordu. Onu insanlar görüyorlar, fakat Dıhye sanıyorlardı. Onun gitmesinden sonra Peygamberimiz (sav)’in haber vermesiyle onun melek olduğunu anlıyorlardı. Bedir Savaşı’nda beş bin adet melek yardıma gelmiş, onları hem mümin hem de müşrikler görmüşlerdi. Bu konuda nakledilen haberler sayısızdır.

4. İnsanlar ve Melekler

Melekler, insanlarla alakadardılar. Onlarla ilgilenir, mümin olanları severler, onlara dua ve yardım ederler.

Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

“Arş’ı taşıyan ve arşın etrafında bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler ve müminler için de istiğfar ederler (Onların bağışlanması için dua ederler. Ve): Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve Sen’in yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler)” (Mümin, 7)

“Şüphesiz, Rabbimiz Allah’tır deyip sonra istikamet üzere olanların (Allah’ın yolunda sapmadan yürüyenlerin) üzerine melekler iner. Onlara: “Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarınızız.” derler.” (Fussilet, 30, 31)

5. Meleklerin Kısımları

Bitkiler ve hayvanların nasıl değişik türleri, cinsleri varsa, onlardan daha ulvi bir şekilde meleklerin de kendi aralarında sayılamayacak kadar çok çeşitleri, sınıfları vardır. Elbette bir yağmur tanesine görevli melek, güneşe görevlendirilmiş melek bir değildir. Burada kısaca âlimlerin yaptığı bazı sınıflandırmalardan bahsedelim.

Mukarrebûn, Allah katında kıymetli olup Allah'a yakınlaştırılmış Melekler demektir. Bu kısım melekler, âbiddirler yani daima ibadetle meşgul olurlar. Onlar, Allah'ın marifetine, muhabbetine dalmış olup yalnızca ona ibadetle meşguldürler.

5.1. Dört Büyük Melek

Cebrâîl (as)

Meleklerin en üstünü olup, peygamberlere vahiy getiren meleğin ismidir. Cebrâîl, Allah'ın kulu, Abdullah manasına gelen İbranice bir kelimedir. Kur'an'da Cebrâîl, Cibril olarak geçer. Ayrıca Kur'an'da Cebrâîl'e, Ruhu'l-Kudüs, Ruhu'l-Emin, Ruh, Resul gibi isimler verilmiştir. Kur'an'ın ifadelerine göre Cebrâîl, üstün ve kesin bilgilere ve karşı konulmaz bir güce sahiptir. Allah katında çok değerli olup, diğer meleklerin de kendisine itaat ettiği bir melektir.

İsrâfil (as)

İsrâfil (as) kıyametin kopacağı zaman sura üfleyecek olan melektir. İsrâfil (as) sura iki defa üfleyecek. Birinci üflemede yerde ve gökte bulunan herkes ölecek. İkinci üflemede ise bütün canlılar dirilecek ve mahşer yerine gelecekler.

Mîkâîl (as)

Mîkâîl (as), rüzgârlara, yağmurlara, bitkilere, tabiat olaylarına müvekkel olan melektir.

Azrâîl (as)

Azrâîl (as), ölüm meleğidir. Eceli gelenlerin ruhlarını Allah'ın emriyle O, alır. Kur'ân'da Azrâîl ismi geçmez. Kur'ân'da ondan “melekü'l-mevt” yani “ölüm meleği” diye bahsedilir.

Burada çokça sorulan şu soru üzerinde duralım. Dünyada bir anda yüzlerce insan ölüyor. Azrâîl (as), tek başına bütün bu insanların ruhunu nasıl alıyor?

Bu soruya iki şekilde cevap verebiliriz:

- a. Melekler ruhânî oldukları için, onlar bir anda birçok yerde bulunabilirler. Mesela, yüzlerce aynanın olduğu bir odaya girdiğimizde, bir kişi olduğumuz halde yüzlerce görünürüz. Güneş bir tane olduğu halde bir anda sayısız yerlerde görünür ve ısı ve ışığıyla hadsiz icraatlar yapar. Aynen bunun gibi, Azrâîl (as) nurani olduğundan bir anda yüzlerce yerde olup ruhları kabzeder, alır. Bunlar ona zor gelmez.
- b. İkinci bir görüşe göre Azrâîl'in (as) ruhları alma konusunda yardımcıları vardır. Kur'ân'daki “Birinize ölüm gelince elçilerimiz, bir eksiklik yapmaksızın onun canını alırlar.” (En'am, 61) ayeti can alma işini yapan meleğin birden fazla olduğunu göstermektedir. Azrâîl (as), bu meleklerin başkanı durumundadır.⁶⁷

5.2. Müdebbirât Melekleri

Müdebbir; çekip çeviren, planlayan, idare eden mânalarına gelir. Müdebbirat melekleri ise; kâinatın çekip çevrilmesiyle görevli olan meleklerdir.

Şu ayetler müdebbirat melekleri hakkındadır: “Toz durup savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işleri kı-

67. Bu konuda Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Mektubat, Altınbaşak Neşriyat, s. 229 (28. Mektup, 2. Mesele)

sımlara ayıranlara yemin olsun.” (Zariyat, 1, 4) “İş(ler)i düzenleyenlere yemin olsun.” (Nâziat, 5), “Saf saf dizilenlere, o haykırıp sürenlere ve o zikir okuyanlara, yemin ederim ki ilâhınız birdir.” (Saffat, 1, 4)

Müdebbirat meleklerini, semavat melekleri ve arz (Dünya) melekleri olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Gökyüzündeki küçük veya büyük bütün yıldızlar, gezegenler, gök cisimleri –mesela Güneş, Ay, Dünya- bu meleklerin idaresi ve kontrolü altındadır. Gökyüzündeki cisimlerin herbiri onların birer mescidi, birer mabedi hükmündedir.

Dünyadaki bütün varlıklara birer melek tayin edilmiştir. Bu konuya işareten bazı rivayetlerde “semadan yağan yağmur tanelerine bile müvekkel melekler olduğu” hatta “her şeye müvekkel bir meleğin olduğu” rivayet edilmiştir.

Müdebbirat meleklerini, cansız varlıklara, bitkilere, hayvanlara ve insanlara müvekkel olmak üzere 4 kısma ayırabiliriz.

Bazı rivayetlerde bir kısım melekler, melekü’l-cibal (dağlar meleği), melekü’l-bihar (denizler meleği) gibi isimlerle anılmıştır. Bu ifadelerden cansız bile olsa her varlığa meleklerin tayin edildiği anlaşılmaktadır.

5.3. İnsanlara Görevlendirilmiş Olan Melekler

Hayatın başlangıcından, sonuna kadar pek çok melek insanla ilgilenir. Hatta her insanla daima beraber olan 20 veya 360 melek olduğu rivayet edilmiştir.⁶⁸ İnsanla ilgilenen meleklerin bir kısmından bahsedelim:

68. Bkz. İmam Suyuti, Ed-Dürrü’l-Mensur, c. 4, s. 615.

5.4. İnsanın Şekillenmesine Görevlendirilmiş Melek

Anne rahminde insanın şekillenmesi, Allah'ın görevlendirdiği melek tarafından icra edilir. Bu konuda Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Nutfenin üzerinden kırk iki gün geçtikten sonra, Allah, ona bir melek gönderir. Melek, onu şekillendirir, kulağı, gözü, cildi, eti ve kemikleri yaratılır. Sonra melek “Ya Rabbi! Erkek mi olacak, dişi mi?” diye sorar. Rabbin dilediğine hükmeder, Melek de yazar. Sonra “Ya Rabbi! Eceli ne olacak?” der. Rabbin dilediğini söyler. Melek yine yazar. Sonra “Yâ Rabbi! Rızkı ne olacak?” der. Rabbin dilediğini hükmeder. Melek yine yazar. Sonra melek, bir sahîfe elinde olduğu halde çıkar, emr olunduğunun üzerine fazlalık ve noksan yapmaz.”⁶⁹

5.5. Kirâmen Kâtibîn

Kiramen kâtibin, “Allah katında kıymetli yazıcılar” manasına gelir. Bu melekler iki tane olup, insanın hayır ve şerle ilgili yaptıklarını kaydetmektedirler. Yalnız bu meleklerin iyilik ve günahları yazmalarının keyfiyeti, nasıllığı bizim için meçhuldür.

Bu konuda iki ayet şöyledir: “Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, kiramen kâtibin (Allah katında değerli, kıymetli yazıcılar) var. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitar, 10, 12) “İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 17, 18)

69. Müslim, Kitabü'l-Kader, Bab, 1, hn: 2645. (Aynı babda Müslim bir rivayette kişinin dört şeyinin -rızkı, eceli, ameli ve said veya şaki olacağını- da yazıldığını nakleder.)

Bu meleklerin yazdıkları, mahşerde insana bir amel kitabı olarak verilecek, bu melekler de onun yaptıklarına şahit olacaklardır.

5.6. Hafaza Melekleri

Hafaza melekleri, insanı önünden ve arkasından koruyan meleklerdir. Bu konuda bir ayet şöyledir “Onun (insanın) önünde ve arkasında Allah’ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır.” (Ra’d, 11)⁷⁰

Bu meleklerin insanları; cinlerden, yırtıcı hayvanlardan, haşerattan ve zararlı şeylerden korumak için görevlendirildiği söylenmiştir. Anlatıldığına göre bir adam Hz. Ali’ye gelip “Bir kısım insanlar seni öldürmek istiyorlar, onlardan kendini koru!” dedi. Hz. Ali ona şöyle cevap verdi “Her insanla beraber olan ve onu takdir edilmemiş şeylerden koruyan iki melek vardır. Fakat kader geldiğinde melekler kişi ile kaderin arasından çekilirler. Muhakkak ki ecel sağlam bir kalkandır (yani eceli gelmeyen ölmez.)”⁷¹

5.7. Münker ve Nekir

Kabirde insanı sorguya çeken iki melektir. Onlara “Münker ve Nekir” denilmesi, tanınmamalarından dolayıdır. Çünkü ölen şahıs onları daha önce hiç görmemiştir. Bu iki melek insana “Rabbini, dinini, peygamberini” sorarlar. Mümin kimse bu sorulara doğru cevap verir. Kâfir ise veremez. Münker ve Nekir’in sualleri hakkında pek çok hadis rivayet edilmiştir.⁷² Bu sorgu sualden sonra kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olur.

70. Tafsilat için Bkz. Muhtasar İbn Kesir tefsiri, c. 2, s. 273. İmam Suyuti, Ed-Dürrü'l-Mensur, c. 4, s. 615.

71. İmam Suyuti, Ed-Dürrü'l-Mensur, c. 4, s. 614

72. İmam Pezdevi, Ehl-i Sünnet Akaidi, Kayıhan y, s. 237 / Tirmizi, Cenâiz, Bab, 70 / Kettani, Nazmu'l- Mütenasir, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, s. 132, hn: 111.

5.8. Cennet Melekleri

Çeşitli ayetlerde cennet meleklerinden bahsedilmiştir. Bir ayet şöyledir “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında cennet bekçileri (olan melekler): Selâm size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler. (Zümer, 73) Cennet meleklerinin başkanı Rıdvan adlı melektir.

5.9. Cehennem Melekleri

Cehennem meleklerine Kur’ân’da “itip kakanlar” manasında “Zebani” denilmiştir (Alak, 18) Cehennem melekleri 19 adettir. (Müddessir, 30) Başkanları olan meleğin ismi “Malik”dir (Zuhruf, 77) Cehennem melekleri hakkında bir ayet şöyledir “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine emrettiği konularda ona isyan etmeyen ve kendilerine emredileni (eksiksiz) yapan melekler vardır.” (Tahrîm, 6)

6. Melekler mi, Yoksa İnsanlar mı Üstündür?

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, bütün peygamberler, bütün meleklerden üstün, yani Allah katındaki dereceleri daha yüksek ve faziletlidirler. Meleklerin resulleri ise diğer insanlardan daha faziletlidirler. Bu konuda âlimlerin ittifakı vardır. İnsanlardan takva ve amel-i salih sahipleri de derecelerine göre (meleklerin resulleri hariç) diğer meleklerden daha faziletli ve üstün kabul edilmişlerdir.⁷³

73. Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelâm, Bilmen y, 1972, s. 290.

7. CİNLER VE ŞEYTANLAR

7.1. Cinler

Cinler ateşten yaratılmış, değişik şekillere girebilen, gözle görülmeyen ruhânî varlıklardır. Kur'ân'da şöyle buyrulur: “Cinleri de (insanlardan) daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.” (Hicr, 27)

İnsanlar, cinlerden isti'dad, kabiliyet (yetenek) yönünden daha zengin olmakla beraber, bazı konularda cinler insanlardan üstündür.

Âlimlerin çoğunluğuna göre cinler, uzunluk, kısalık, bir mekânda bulunmak gibi sıfatlara sahiptirler. Bunların, beşerin gücünün yetmediği meşakkatli zor işleri kolaylıkla yapabilecek güce sahip olmak, insanlar tarafından bilinmeyen kendilerine mahsus bazı ilimleri bilmek, değişik şekillere girebilmek gibi özellikleri vardır.⁷⁴

Cinler de insanlar gibi şuurlu ve ibadetle mükellef varlıklardır. Bu konuda Kur'ân'da “Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 56) buyrulmuştur.

Cinlerden de iman edenler veya kâfir olanlar vardır. Kur'ân'da cinlerin kendi aralarında şöyle konuştukları nakledilir “Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk.” (Cin, 11) Onlar bu yönleriyle insanlardan farklı değillerdir.

Peygamberimiz (sav), insanlara gönderildiği gibi, cinlere de peygamber olarak gönderilmiştir. Bu yüzden ona “Resulü's-Sakaleyn” denilmiştir.

7.2. Şeytanlar

Şeytan kelimesi lügat olarak “Hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış, yanıp helake maruz kalmış” demektir. İstilahi olarak;

74. Vehbi Efendi, Hülasatü'l-Beyan, Üçdal Neşriyat, c. 15, s. 6174.

cinlerden olup insanları doğru yoldan saptırmaya çalışan azgın, ruhânî varlık demektir.

Şeytan denilince Âdem (as)’ı kandırıp, O’na yasak meyveyi yedirerek cennetten çıkmasına sebep olan İblis akla geldiği gibi, insanlardan ve cinlerden olup insanları şerre, batıla, günahlara sevk eden varlıklar da akla gelir. Bu yönüyle şeytan kelimesi hem özel isim hem de cins isim olarak kullanılır.

7.3. İblis-Şeytan

Allah, Âdem (as)’ı yaratıp meleklerle ona secde etmelerini emrettiğinde, melekler hemen secdeye kapanmışlar; fakat meleklerin içinde olan Şeytan diretmiş, kibirlenmiş ve secde etmemiştir. Allah’ın niçin secde etmediğine dair sorusuna da “Kendisinin ateşten, Âdem’in topraktan yaratıldığını, dolayısıyla üstün olanın, üstün olmayana secde etmesinin doğru olmayacağını” iddia ederek cevap vermiş ve Allah’a isyan etmiştir. Allah da bu kibir ve isyanından dolayı onu lanetlemiş, rahmetinden ve cennetinden kovmuştur. Bunun üzerine Şeytan:

“Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver” dedi.

Allah: “Haydi, sen mühlet verilenlerdensin. O bilinen güne kadar.” buyurdu. İblis: “Senin izzetine (mutlak kudretine) yemin olsun ki onların hepsini mutlaka azdıracam. Ancak onlardan ihlaslı kulların hariç” dedi. (Sad, 80, 83)

Şeytan lanetlenip cennetten kovulmasının ardından, Âdem (as)’ı kandırıp yasak meyveyi yedirdi ve Âdem (as)’ın da cennetten çıkmasına sebep oldu.

Âdem (as), eşi ve Şeytan'ın dünyaya indirilmesinin ardından dünyada insanın imtihanı başladı. Buraya kadar anlattıklarımız, Kur'ân'ın değişik yerlerinde sıklıkla anlatılır ve Âdemoğulları Şeytan'a karşı uyarılır.

7.4. Şeytanların Yaratılış Sebebi

Cenâb-ı Hakk'ın şeytanı, şerleri ve kötülükleri yaratmasının hikmeti nedir? Şerrin yaratılması şer, çirkinin yaratılması çirkin değil midir?

Hâşâ! Şerrin yaratılması şer değil, bilakis; şerrin tercih edilmesi şerdir. Çünkü bir şeyi yaratmak, icad etmek; o şeyin bütün neticelerine bakar. İnsanın bir şeyi kendi iradesiyle seçmesi, hususî neticelere bakar.

Meselâ, marketlerde bıçak satılır. Bıçağın satılması kötü değildir. Çünkü onunla pek çok hayırlı ve güzel işler yapmaktayız. Fakat birisi bıçağı satın alıp, onu adam öldürmekte kullanırsa bu kötü ve çirkindir. Bu çirkinlik, onu yanlış yolda kullanan şahsa aittir. Bıçağı satan şahsa ait değildir.

Meselâ, yağmur yağmasının binlerce güzel ve hayırlı neticeleri var. Birisi kendi hatasından dolayı yağmurdan zarar görse "Allah'ın yağmuru yağdırması rahmet değildir." diyemez, "Yağmurun yaratılması şerdir." diye hükmedemez. Bilakis, o, iradesini yanlış kullandığı için, yağmur onun hakkında şer oldu. Burada suç, (haşa) yağmuru yağdıran Allah'ta değil, hata eden insandadır.

Hem ateşin yaratılmasında pek çok hayırlar, faydalar var. Fakat birisi, yanlış düşüncesinden veya yanlış hareketinden dolayı, ateşten zarar görse "Ateşin yaratılması şerdir." diyemez. Çünkü ateş yalnız onu yakmak için yaratılmamıştır. Belki o, kendi irade-i cüz'iyyesini yanlış kullanmakla, hizmetkârını kendine düşman etmiş oldu.

Elhasıl: Hayr-ı kesir için, şerr-i kalil kabul edilir. (Herhangi bir işte hayır çoksa, şer az ise, hayrın çokluğundan dolayı o iş yapılır, az olan şerre bakılmaz) Eğer az miktardaki şerrin olmaması için, çok hayırları netice verecek olan bir iş terk edilse, o vakit, pek çok şer ortaya çıkar.

Meselâ; cihada, savaşa asker sevk etmekte, elbette bazı cüz'î, maddî ve bedenî zararlar ve şerler olur. Fakat o cihadda pek çok hayırlar vardır. Bu sayede Müslümanlar, kâfirlerin hücumundan ve istilâsından kurtulur. Eğer o az şer yüzünden cihad terk edilse, o vakit pek çok hayırlar yok olacağı gibi, pek çok şerler meydana gelir. (Memleketi düşman istila eder.) O ise tam bir zulümdür.

Hem meselâ, kangren olmuş ve kesilmesi lâzım gelen bir parmağın kesilmesi hayırdır, iyidir. Hâlbuki zâhiren bir şerdir. Parmak kesilmezse el kesilir. Bu ise, daha büyük bir şerdir.

İşte, kâinattaki şerlerin, zararların, belaların ve şeytanların ve zararlı şeylerin yaratılması ve icadları şer ve çirkin değildir. Çünkü onlar çok mühim neticeler için yaratılmışlardır.

Meselâ, meleklerle şeytanlar musallat olmadıkları için, terakileri yoktur; makamları sabittir, değişmez. Kezâ, hayvanlara da şeytanlar musallat olmadığı için, mertebeleri sabittir, noksandır.

İnsanlık âlemindeki mertebelerde ise, yükselmeler ve alçalmalar nihayetsizdir. Nemrutlardan, Firavunlardan tut, tâ evliyaların en üstünü olan siddıklara ve peygamberlere kadar gayet uzun bir terakki mesafesi vardır. İşte, kömür gibi olan süfli ruhları, elmas gibi olan yüksek, âli ruhlardan ayırmak, temyiz ve tefrik etmek için, şeytanların yaratılmasıyla ve sırr-ı teklif ve peygamber göndermek ile bir meydan-ı imtihan ve tecrübe ve cihad ve müsabaka açılmış. Eğer mücahede ve müsabaka olmasaydı maden-i insaniyetteki elmas ve kömür hükmünde olan istidatlar beraber kalacaktı. En yüksek makamdaki Ebû Bekr-i

Sıddık'ın ruhu, en aşağı derecedeki Ebû Cehil'in ruhuyla bir seviyede kalacaktı.

Demek, şeytanların ve şerhlerin yaratılması, büyük ve küllî neticelere baktığı için, icadları şer değil, çirkin değildir. İnsanın irade-i cüz'iyyesini kötüye kullanmasından kaynaklanan, hususi durumlardan oluşan şerhler, çirkinlikler insanın kendi iradesine aittir; Allah'ın icadına ait değildir.

“Eğer sual etseniz ki: Şeytanlar yüzünden insanların çoğu kâfir oluyor, küfre gidiyor, zarar görüyor. “El-hükmü li'l-ekser” yani “hüküm çoğunluğa göredir.” kaidesince, ekseriyet bir şeyden zarar görse o vakit şerrin yaratılması şer olmaz mı?”

Elcevap: Kemiyetin (adet çokluğunun), keyfiyete (kaliteye, kıymete) nisbeten ehemmiyeti yok. Asıl ekseriyet, keyfiyete bakar.

Meselâ, yüz hurma çekirdeği bulunsa, toprak altına konup su verilmezse yüz kuruş kıymetinde yüz çekirdek olur. Fakat yer altına konulup su verildiğinde, seksen çekirdek bozulsa, yirmisi hurma ağacı olsa diyebilir misin ki, ‘Suyu vermek şer oldu, çekirdeklerin çoğu bozuldu?’ Elbette diyemezsin. Çünkü o yirmi çekirdek ağaç olarak, yirmi bin hükmüne geçti. Sekseni kaybeden, yirmi bini kazanan zarar etmez, şer olmaz.

Hem meselâ, tavus kuşunun yüz yumurtası bulunsa, yumurta itibarıyla beş yüz kuruş eder. Fakat o yüz yumurta üstünde tavus oturtulsa, seksen yumurta bozulsa, yirmisi yirmi tavus kuşu olsa denilebilir mi ki, ‘Çok zarar oldu, bu muamele şer oldu, bu kuluçkaya kapatmak çirkin oldu, şer oldu’ Hayır, öyle değil, belki hayırdır. Çünkü o tavus milleti ve o yumurta taifesi, dört yüz kuruş fiyatında bulunan seksen yumurtayı kaybedip seksen lira kıymetinde yirmi tavus kuşu kazandı.

İşte, insanlık âlemine, peygamberlerin tebliğ vazifesiyle gönderilmesinden sonra, teklif ve imtihan başlar. İnsanların bir kıs-

mı, nefisleriyle ve şeytanlarla cihad ederler. Bunun neticesinde yüz binlerce enbiya, milyonlarca asfiya, milyarlarla evliya ve sayısız salihler ortaya çıkar. Bunlar insanlık âlemini şerefliendiren, güneşler, aylar ve yıldızlar hükmündedir.

İmtihan neticesinde, insanların bir kısmı da, nefis ve şeytanlara uyarlar, Allah'ı inkâr ederler veya münafık olurlar. İmtihani kaybederler. Bunlar sayı itibarıyla çok olsalar da, keyfiyet yönünden ehemmiyetsiz, zararlı hayvanlar hükmündedirler. Bunların Allah katında hiçbir kıymetleri ve ehemmiyetleri yoktur. Allah onlara zerre kadar değer vermez.⁷⁵

Okullarda imtihanlar yapılır. İmtihandan maksat çalışkan talebeyle, tembel talebeyi birbirinden ayırmaktır. Eğer imtihan yapılmazsa, çalışkanla, tembeli birbirinden ayırt etmek mümkün olmaz. Aynı zamanda çalışkanlar da tembelleşirler.

Cenab-ı Hak bu dünyada bizi şeytanla imtihan ederek, kim kendi rızasını tercih edecek, kim şeytana uyacak onları ortaya çıkarmaktadır. Eğer şeytan olmazsa, Hz. Ebu Bekir (ra)'la, Ebu Cehil'i birbirinden ayırt edemeyiz. İmtihanla hayırlılar, şerlilerden ayrılır. Mükâfatı hak edenle, cezayı hak eden ortaya çıkar.

75. Bediüzzaman Said Nursî, Mektubat, Altınbaşak Neşriyat, s. 31 (12. Mektup)

BEŞİNCİ ESAS

ÂHİRETE İMAN

Ahirete iman, kıyametin kopmasından sonra başlayacak olan ebedî âlemi ifade eder.

İslâmî ıstılaha göre kıyamet veya kıyamet günü iki manaya gelir: Birincisi; İsrâfîl (as)'ın sura üflemesiyle kâinatın düzeninin bozulması ve her şeyin alt üst edilerek mahvolmasıdır. İkincisi ise; İsrâfîl (as)'ın sura ikinci defa üflemesiyle, “ba'sü ba'de'l-mevt”in, yani öldükten sonra dirilmenin vuku bulması ve insanların kabirlerinden kalkarak mahşer yerine gelip toplanmalarıdır.

A. Kıyamet Alâmetleri (Eşrâtü's-Sâat)

Bir insanın ne zaman öleceğini kimse bilemez. Fakat yaşlılık, hastalık gibi haller ölümün belirtileridir. Bu belirtiler ortaya çıktığında kişinin ne zaman öleceği tahmin edilebilir.

Dünya da büyük bir insandır. Onun da kıyamet dediğimiz bir eceli vardır ve eceli gelince o da ölecektir. Bu ecelin ne zaman olacağı belli değilse de ölümüne delalet eden birtakım hastalıklar vardır. Biz bu hastalıklara “kıyamet alâmetleri” diyoruz. Peygamberimiz (sav), pek çok hadislerinde bu kıyamet alâmetlerinden bahsetmiştir. Bazı âlimler, bu hadisleri bir araya getirerek bu konuda müstakil eserler telif etmişlerdir.⁷⁶

76. Üstad Bediüzzaman, 5. Şua' adlı risalesinde bu konuları izah etmiştir.

Âlimler, Peygamberimiz (sav)'in kıyamet alâmetlerinden bahseden hadislerini iki kısma ayırmışlar: Birine kıyametin küçük alâmetleri, diğerine de kıyametin büyük alâmetleri demişlerdir. Burada hülâsa nev'inden onların bir kısmından bahsedeceğiz.

a. Kıyametin Küçük Alâmetleri

Her ne kadar âlimler, kıyametin alâmetlerini küçük ve büyük olmak üzere iki kısma ayırmışlarsa da kıyametin küçük alâmetleri de aslında büyüktür. Onları küçük görmemek gerekir. Onlara küçük denilmesi, kendilerinden kat kat büyük olan diğer alâmetlere nispetledir.

Bu alâmetlerden bazıları şunlardır: Dini konularda cehaletin, bilgisizliğin yaygınlaşması, sarhoşluk veren içkilerin çokça içilmesi, faizin, ahlaksızlığın yaygınlaşması, evlenmelerin azalıp, zina ve benzeri kötülüklerin çoğalması, çocukların anne ve babalarına isyan etmesi, akrabalar arası bağların zayıflaması, idarecilerin zulmetmesi, öldürme olaylarının artması...

b. Kıyametin Büyük Alâmetleri

Âlimler bazı hadislerden yola çıkarak, kıyametin büyük alâmetleri hakkında şunları sıralamışlardır:

1. Ye'cüc ve Me'cüc adında iki milletin yeryüzüne yayılarak yeryüzünü ifsad etmeleri.
2. Yahudilerin içinden Deccal denilen birinin çıkıp, Allah'ı inkâr etmesi, ilahlık dava etmesi. Ayrıca İslâm deccalı olan Süfyani denilen münafık bir şahsın İslâm âleminde fitneler çıkarması.

Peygamberimiz, Deccal hakkında şöyle demiştir: “Âdemin yaratılışı ile kıyamet arasında, Deccal (fitnesin)den daha büyük

bir hadise yoktur.”⁷⁷ “Allah’ın gönderdiği her peygamber mutlaka ümmetini çok yalancı ve kör (Deccal)’den korkutmuştur. Dikkat edin! O, kördür, sizin Rabbiniz kör değildir. Onun iki gözü arasında “kâfir” yazılıdır.”⁷⁸

3. Hazret-i İsa (as)’ın gökten inerek Deccalı öldürmesi, Peygamberimiz (sav)’in şeriatı ile amel etmesi.

Peygamberimiz, şöyle buyurmuştur: “Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki muhakkak ileride Meryem oğlu İsa, sizin içinize adaletli bir hakem olarak inecektir. O haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak, mal o kadar çoğalacak ki hiçbir kimse mal kabul etmeyecek. Bir tek secde dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlı olacaktır.”

Hadisi nakleden Ebû Hureyre (ra), şöyle dedi: “İsterseniz şu ayeti okuyunuz: ‘Ehl-i kitaptan hiçbir kimse yoktur ki (İsa’nın) ölümünden önce mutlaka ona iman edecek olmasın. Kıyamet gününde ise o, onlara şahitlik edecektir.’” (Nisâ, 159)⁷⁹

4. Mehdinin gelmesi, Süfyanî denilen münafık bir şahısla mücadele etmesi ve İsa (as)’la ittifak ederek, İslâm’ı bütün dünyaya yaymaları.

5. İsa (as) ve Mehdi zamanında İslâmî hayatın yaygınlaşmasından bir müddet sonra toplum hayatının tekrar bozulması.

6. Kâbe’nin yıkılması ve Kur’ân’ın yeryüzünden kaldırılması.

7. “Dabbetü’l-Arz” adında canlı bir yaratığın yerden çıkarak insanlara iman edip etmediklerini söylemesi.

8. Yemen tarafından korkunç bir ateşin çıkıp etrafa yayılması.

77. Sahih-i Müslim, Kitabu’l- Fiten, Bab, 25, hn: 2946 / Ahmed, c. 4, s. 20.

78. Sahih-i Buharî, Kitabu’l- Fiten, Bab, 26 / Ahmed, c. 3, s. 103

79. Sahih-i Müslim, Kitabu’l- İman, Bab, 71, hn: 242. (c.1, s.135) / Sahih-i Buharî, Kitabu’l- Buyu, Bab, 102, (c, 3, s. 40) Çağrı Yay.

9. Doğuda, batıda ve Arap yarımadasında birer büyük yer çöküntüsünün olması.
10. Müminleri nezleye tutulmuş ve kâfirleri sarhoş gibi yapacak bir dumanın çıkması.
11. Güneşin battığı yerden doğması.
12. Kıyametin kopuşu.

B. Kabir Hayatı

İslâm dinine göre, ölüm yokluk değildir. Ölüm esnasında ruh cesetten ayrılır. Ceset çürüyüp, dağılsa da, ruh varlığını devam ettirir. Ruhun varlığını devam ettirdiği âleme Kabir âlemi veya Berzah âlemi denilir. (Berzah aralık demektir. Kabir âlemi, dünya ile âhiret arasında olduğu için ona Berzah âlemi denilmiştir.)

Kabir âlemiyle ilgili bazı ayetler ve pek çok hadisler rivayet edilmiştir. Bu ayetlerden biri şöyledir: “Kötü azap Firavun’un adamlarını sardı. Onlar, sabah akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet çattığı gün, “Firavun’un adamlarını azabın en ağırına sokun” denir.” (Mümin, 45, 46)

Âlimler, Firavun’un adamlarının kıyamet öncesinde ateşe sunulmalarının kabir azabı olduğunu söylemişlerdir.

Bu konuda sayılamayacak kadar pek çok hadis vardır. Bir hadis şöyledir:

“Mümin kabrine konulduğunda ona bir melek gelir ve “Sen dünyada neye tapıyordun?” diye sorar. Allah o mümine doğruyu gösterir, o da “Allah’a ibadet ediyordum” der. Melek yine “Şu (peygamber denen) zat hakkında ne diyordun?” der. Mümin de “O Allah’ın kulu ve resulüdür” der. Artık bundan sonra kendisine başka bir soru sorulmaz. Sonra onu içinde ateş olan (cehen-

nemdeki) bir eve götürürler ve ona “Bu senin cehennemdeki yerin olan evindir. Fakat Allah seni korudu ve sana merhamet etti (imanı nasip etti) de, bu evi cennetteki bir evle değiştirdi” denilir. Mümin “Beni bırakınız gideyim bunu ailemi müjdeleyeyim” der. Kendisine: “(Hayır olmaz), sen burada kabrinde otur.” derler. Kâfir de kabrine konduğunda ona da bir melek gelip sertçe çıkışır ve “Sen dünyada neye tapıyordun?” diye sorar. O da: “Bilmiyorum” der. Melek de ona “Bilemedin ve hakka uymadın” der, sonra ona “Şu (peygamber denen) zat hakkında ne diyordun?” der. O da “(İnanmayan) insanlar ne diyorsa ben de onu derdim” cevabını verir. Bunun üzerine o melek onun kulakları arasına demirden bir tokmakla vurur. O adam öyle bir bağırır ki, insan ve cinlerden başka onu bütün yaratıklar işitir.”⁸⁰

Başka bir hadiste gelen meleklerin Münker ve Nekir adında iki melek olduğu söylenmiştir. Yine meşhur bir hadiste de, “Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçedir, ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur”⁸¹ buyrulmuştur.

C. Öldükten Sonra Dirilmenin İsbatı

Haşir Risalesi’nde öldükten sonra dirilme ile ilgili kuvvetli delillerle ortaya konulmuştur. Burada bazı delilleri kısaca ele alalım:

1. Kâinatta gördüğümüz faaliyetlerdeki bütün merhamet, hikmet ve adalet, Allah’ın Adil, merhametli ve Hâkim olduğunu göstermektedir. Bunlar da, Allah’ın insanı ebedî hayata mazhar edeceğini göstermektedir. Çünkü Allah, insan fitratına ebedî yaşama arzusunu koymuştur. Böyle bir arzuyu ona verip, sonra da onu ebedîleştirmemek, Allah’ın rahmetine, hikmetine, adaleatine ters bir durumdur.

80. Ebu Davud, Kitabu’s-Sünne, Bab, 27, hn: 4753.

81. Tirmizî, Kitabu Sıfatü’l-Cenne, Bab, 15, hn: 2549

2. Her hükümet kendisine hizmet eden memurlara mükâfat, isyan eden asilere de ceza verir. Kâinat memleketinde rububiyeti, kanunları hükmeden ilahi saltanatta kendine iman ve ibadet eden itaatkârlara mükâfat, isyan eden azgınlara da ceza vermesi gerekir. Bu dünyada bu mükâfat ve ceza nisbeten görünüyor ise de bütün yönleriyle tezahür etmiyor, görünmüyor. Mesela, namaz kılan, namazın mükâfatını, günahkârlarda günahlarının cezasını dünyada görmüyor. Öyleyse itaat edenin mükâfat, isyan edenin ceza göreceği bir başka memleket mutlaka olmalıdır.

Bu konuda Kur'ân'da şöyle buyrulur: “Yoksa kötülük işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde kendilerini, iman edip salih amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.” (Casiye, 21-22)

3. Bu dünyada çoğunlukla zalim izzetinde, mazlum zilletinde göçüp gidiyor. Zalimden mazlumun hakkının alınması için, âhiretin mutlaka olması gerekir. Burada tam gerçekleşmeyen adalet, âhirette, Mahkeme-i Kübrâ'da bütünüyle sağlanacaktır.

Bu konuda bir ayette şöyle buyrulur: “Mümin erkek ve kadınlara işkence yapıp sonra da tevbe etmeyenlere cehennem azabı ve yangın azabı vardır.” (Buruc, 10)

4. Dünyada Allah, bizlere öldükten sonra dirilmenin pek çok numunelerini göstermektedir. Mesela her gece uykuyla ölürüz, her sabah uyanarak tekrar diriliriz. Her kış mevsiminde dünya ölür, bahar ve yaz mevsiminde ise dirilir. Her yüzyılda bir nesil gider, yeni bir nesil gelir. Elbette her gece, her sene, her asır öldükten sonra dirilmenin numunelerini gösteren Allah, insanlara vaad ettiği öldükten sonra diriltmeyi de gerçekleştirecektir.

5. Kur'ân'da çoklukla kışın ölmüş kurumuş koca yeryüzünün baharda yeniden dirilmesi nazara verilir. Bu örnek haşrin en

açık delilidir. Kışın tamamen ölüp hiçbir ferdi kalmayan yüz binlerce canlı türleri,⁸² bahar geldiğinde nerdeyse geçen yılın aynısı gibi tekrar yaratılmaktadırlar. Mesela, kışın tamamı ölmüş bir kısım sinek türleri bahar geldiğinde emsalleri yaratılarak tekrar yeryüzünü dolduruyorlar. Hem kışın ölmüş gibi olan ağaçlara baharda yeniden hayat veriliyor; yaprakları, çiçekleri, meyveleri yeniden inşa ediliyor. Her bahar gördüğümüz bu haşır ve dirilişlerdeki olağanüstülük, Allah'ın hem varlığını hem ilim, irade, kudret ve hayat vermek sıfatlarına sahip olduğunu ispat ediyor. Öyleyse, her baharda yüz binlerce canlı türlerini yeniden yaratan, inşa eden, hayat veren, bir nevi haşreden Allah, elbette kıyamet kışı ile ölmüş olan insan türünü arkasından gelecek olan haşrin baharıyla diriltecek, ikinci defa yaratacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'in bahar mevsiminin haşre delil oluşunu zikreden ayetlerden biri şöyledir: “Şimdi Allah'ın rahmet eserlerine bak! Ölümünden sonra yeryüzünü nasıl diriltiyor? Muhakkak ki O, ölüleri diriltendir. Ve O'nun gücü her şeye yeter.” (Rum, 50)

6. Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna dair ortaya konulan bütün deliller, öldükten sonra dirilmenin de delilidir. Çünkü Kur'ân, öldükten sonra dirilmenin olacağını haber vermiştir. Onun hak olduğu ortaya çıktığında, haşrin de hak olduğu ortaya çıkar.

7. Allah, başta Kur'ân olmak üzere, bütün semâvî kitaplarıyla bizi niçin yarattığını bildirmiştir. O'na iman ve ibadet edeceklerine cenneti vaad edip, müjdelemiş, iman ve ibadet etmeyenleri de cehennemle korkutmuş ve tehdit etmiştir. Vaad ettiği şeyleri yaratmak kudretine son derece kolaydır. Bir ayette şöyle buyrulur: “İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi de, şimdi apaçık bir hasım kesildi? Yaratılışını unutarak bize bir de misal getirdi: “Çürümüş kemikleri kim yaratacak?” dedi. De ki:

82. Bediüzzaman Hazretleri, 400.000 'den ziyade bitki ve hayvan türünden bahseder. Tespit edilen yeni türlerle bu rakam bir buçuk milyonu aşmış durumdadır.

“Onları ilk defa yaratan kim ise O diriltecek ve O her türlü yaratmayı bilendir.” (Yasin, 77, 79) Allah’ın, kudretine son derece kolay olan ve vaad ettiği âhîret hayatını yaratmaması düşünülemez. O, itaatkâr kullarını cennetine, asi düşmanlarını cehenneme gönderecektir.

8. Peygamberimiz (sav)’in hak olduğuna dair ortaya konulan bütün deliller, öldükten sonra dirilmenin de delilidir. Çünkü Peygamberimiz (sav) de, öldükten sonra dirilmenin olacağını haber vermiştir. Onun peygamber olduğu tahakkuk ettiğinde, haşrin de hak olduğu ortaya çıkar.

9. Her alanın uzmanı, konusunu herkesten daha iyi bilir. Maneviyat alanının uzmanları da peygamberler, evliyalar ve asfiyalardır. Peygamberler davalarını mûcizelerle, evliyalar kerametlerle, asfiyalar güçlü delillerle ispat etmişlerdir. Öldükten sonra dirilmenin olacağında işte bu maneviyat alanının uzmanları, yüz yirmi dört bin peygamber, milyonlarca evliya, binlerce asfiya aynı davada ittifak etmişlerdir. Onların bir kısmı baş gözleriyle, bir kısmı ise kalp gözleriyle âhîret âlemlerini görmüş,⁸³ bir kısmı kesin delillerle varlığına hükmedip bize haber vermişlerdir. Hatta bu büyük zatların en büyüğü ve reisi olan Peygamberimiz (sav) Miraç Gecesi bizzât cenneti ve cehennemi görmüş, sonra dönüp bizlere haber vermiştir. Bütün insanlığı temsilen, Allah-u Teâlâ âhîret âlemlerini Peygamberimiz (sav)’e göstererek kendisini şâhid kılmıştır. Madem O, “gittim ve gördüm” diyor bundan daha sağlam, daha doğru bir haber olamaz. Elbette ölümden ve kıyametten sonra bütün insanlar oraya gidecekler, mükâfat ya da ceza göreceklerdir.

83. Biz televizyonla had ve hesaba gelmez şeyleri nasıl görüyor isek, Allah da makbul kullarına manevi televizyonlarla cennet ve cehennemin hallerini gösterir. Bunun herkese açık bir çeşidi uykuda, rüya esnasında cennet ve cehennemi görmektir.

Okuma Parçası

Musa (as), hem öğrenmek, hem de öğrendiğini diğer insanlara anlatmak için Cenab-ı Hakka, “Ya Rab! Bu mahlûkatı sen yarattın, niçin daha sonra onları öldürüyorsun?” diye sordu.

Cenab-ı Hak, sorunun cevabını hemen vermedi. Musa (as)’a “Ey Musa! Bir tarlaya buğday ek!” diye emretti. Musa (as) buğdayları ekti. Tohumlar, ekinler iyice olgunlaştığında orayı alıp onları biçmeye başladı.

Cenab-ı Hak, Musa (as)’a “Ey Musa! Bu buğdayları eken sen değil misin? Niçin şimdi onları biçiyorsun?” dedi.

Musa (as) şöyle dedi: “Ya Rabbi! Buğday ekmekten maksat, ürün elde etmektir. Ürünler olgunlaştı. Onları burada bırakmak doğru olmaz. Onun için bunları biçiyorum. Bir de, bunların içinde tane de var, saman da. Tane ile samanın birbirinden ayrılması gerekir. Çünkü tanenin saman ambarına konması uygun olmadığı gibi, samanın da buğday ambarına konması uygun olmaz. Mutlaka bunları ayırt etmek lâzım.”

Cenab-ı Hak “Ey Musa!” dedi. “Bana sorduğun sorunun cevabı da budur. Ben mahlûkatı dünyaya bir maksat için gönderiyorum. Maksat hâsıl olduktan sonra, onları dünyadan alıyorum. Dünyada vazifesi bitmiş olanların dünyada kalması doğru değildir. Bir de, halk arasında temiz ruhlar da var, topraklara bulanmış kirli, kara ruhlar da var. Buğdayları samandan ayırmak nasıl lâzımsa, iyi ile kötünün de birbirinden ayrılması gerekir.”

Mevlâna Celaleddin-i Rumî'nin Mesnevî'sinden.

D. Âhiret İnancının Faydaları

Fert ve toplum hayatında huzurun ve saadetin temeli âhirete imandır. Bunun yüzlerce delilinden yalnız dört tanesine işaret edelim.

Birinci Delil: İnsanlık âleminin yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız cennet inancıyla, onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere ve vefatlara karşı dayanabilirler ve gayet zayıf ve nazik vücutlarında manevi bir kuvvet bulabilirler. Her şeyden çabuk ağlayan gayet mukavemetsiz ruhlarında, o cennet ile bir ümit bulup sevinçle yaşayabilirler. Meselâ, cennet inancıyla bir çocuk “Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü, cennetin bir kuşu oldu. Cennette gezer, bizden daha güzel yaşar” der.

Yoksa her vakit etraflarındaki kendi yaşlarındaki çocukların veya büyüklerin –mesela anne ve babasının- ölümleri, o zayıf bîçarelerin endişeli nazarlarına çarpması; mukavemetlerini ve kuvve-i maneviyelerini yıkacaktı. Onların gözleriyle beraber ruh, kalp, akıl gibi bütün duyguları dahi ağlayacak, ya mahvolacaklar veya divane bir bedbaht olacaktı.

İkinci Delil: İnsanlık âleminin bir cihette yarısı olan ihtiyarlar, yalnız âhiret hayatı ile yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül edebilirler. Ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında sönmesine ve güzel dünyalarının kapanmasına mukabil bir teselli bulabilirler ve çocuk hükmüne geçen çabuk etkilenen, üzülen hassas ruhlarında ve mizaçlarında, ölüm ve zevalden kaynaklanan elemlere ve dehşetli ümitsizliklere karşı, ancak ebedî hayatın inancı ve ümidiyle mukabele edebilirler.

Yoksa o şefkate lâyıf muhteremler ve sükûnete ve kalben istirahat çok muhtaç o endişeli babalar ve anneler, ruhen öyle bir vaveylâ edecekler ve kalben öyle bir elem hissedeceklerdi ki bu

dünya onlara karanlıklı bir zindan ve hayat dahi sıkıcı bir azap olurdu.

Üçüncü Delil: İnsanların toplum hayatının en kuvvetli medarı olan gençlerin, delikanlıların, galeyanda olan şiddetli hissiyatlarını ve aşırı derecedeki nefis ve hevalarını tecavüzlerden ve zulümlerden ve tahribattan alıkoyan ve toplum hayatının güzel bir şekilde cereyanını temin eden (veya edecek olan); yalnızca cehennem inancıdır.

Yoksa cehennem endişesi olmazsa “El-hükmü lil-galib” yani “galip olan istediğini yapabilir” kaidesiyle o sarhoş delikanlılar, heveslerinin peşinde bîçare zayıflara, âcizlere, dünyayı cehenneme çevireceklerdi. İnsanlığı gayet süflî bir hayvanlığa döndüreceklerdi.

Dördüncü Delil: Dünya saadeti için âdeta bir cennet, bir sığınak, bir barınak; aile hayatıdır. Ve herkesin hanesi, onun küçük bir dünyasıdır. Ve o hane ve aile hayatının hayatı ve saadeti ise; samimî ve ciddî ve vefadarane hürmet ve hakikî ve şefkatli ve fedakârane merhamet ile olabilir. Ve bu hakikî hürmet ve samimî merhamet ise; ebedî bir arkadaşlık ve daimî bir refakat ve ebedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hudutsuz bir hayatta birbiriyle pederane, kardeşane, arkadaşane münasebetlerin bulunması fikriyle ve inancıyla olabilir. Meselâ imanlı bir şahıs der: “Bu eşim, ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta, daimî bir hayat arkadaşımıdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünkü ebedî bir güzelliği var, gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için her bir fedakârlığı ve merhameti yaparım” diyerek o ihtiyar karısına, güzel bir huri gibi muhabbetle, şefkatle, merhametle mukabele edebilir.

Yoksa geçici bir arkadaşlıktan sonra ebedî bir ayrılığa maruz kalan evlilik; elbette gayet suni, geçici, hayvan gibi bir cinsi yakınlık manasında ve mecazî bir merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir. Bu durumda başka menfaatler ve diğer galip hisler, o hürmet ve merhameti mağlup edip o dünya cennetini, cehenneme çevirir. Aile hayatında karı, koca arasındaki bağ yok olur.

İşte öldükten sonra dirilmeye imanın yüzlerce faydasından zikrettiğimiz dört delile diğerleri kıyas edilebilir. Beşerin idare, ahlâk ve toplum hayatıyla çok alâkadar olan sosyologların, siyasetçilerin, ahlâkçıların kulakları çınlasın! Gelsinler, âhirete imanın doldurduğu bu boşluğu ne ile doldurabilirler ve bu derin yaraları ne ile tedavi edebilirler?”⁸⁴

E. Öldükten Sonra Dirilme ve Âhîret Halleri

1. Öldükten Sonra Dirilme

İsrâfil (as)'in sûra birinci üflemesiyle kıyamet kopacak, bir müddet sonra Allah'ın emriyle ikinci defa sura üflemesiyle diriliş, yeniden yaratılış başlayacaktır. Bu diriliş göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda olacaktır. Kur'ân'da şöyle buyrulur: “Sizin yaratılmanız da tekrar diriltiğiniz de (kudretimize nisbetle) bir tek nefsin (yaratılması ve diriltilmesi) gibidir.” (Lokman, 28), “Kıyametin kopması (veya diriltiğiniz) bir göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha kısa bir zamanda olacaktır.” (Nahl, 77)

Öldükten sonra dirilme esnasında; cesetler yeniden teşkil edilecek, cesetlere hayat verilecek ve cesetlere ruhlar gelip yer-

84. Bediüzzaman Said Nursî, Şualar, Altınbaşak Neşriyat, s. 182.

leŖecek. Üstad Bediüzzaman, kısa bir zamanda bu üç hadisenin çok kolay ve süratli bir Ŗekilde olmasınđ Ŗöyle anlatır:

- a. Cesetlerin teŖkili; Bahar mevsiminde sayısız ağaçların yaprak, çiçek ve meyveleri, bitkilerin ve küçük hayvancıkların hiçten vücutlarının inŖa edilmesi, insan bedenlerinin de inŖasına örnektir.
- b. Cesetlerde hayatın yaratılması; bir düğmeyi çevirmekle milyonlarca lambayı bir anda yakmak mümkün olduğu gibi, sayısız insan bedenlerinde de, hayat çok süratli bir Ŗekilde yaratılır.
- c. Ruhların cesetlerde yerini alması; bir boru sesiyle dağılmıŖ olan ordudaki askerler nasıl çabukça sırada yerlerini alıyorsa, Allah'ın askerleri hükmünde olan ruhlar da süratle cesetlerdeki yerlerini alırlar.⁸⁵

2. HaŖir ve MahŖer

HaŖir; toplanma, mahŖer de; toplanma yeri manasına gelir. HaŖir meydanına "Arasat" da denilmiŖtir.

HaŖir esnasında yeryüzü düzlenerek, düz bir arazi haline getirilecektir. Bu konuda bazı ayetler Ŗöyledir: "O gün yeryüzü bir başka yere; gökler, başka göklere dönüşecek ve bütün mahlûkat bir ve gücüne karşı konulmaz olan Allah'ın huzuruna toplanacaklardır." (İbrahim, 48), "Sana dağlar(ın kıyametteki durumunu) sorarlar, de ki: "Rabbim onları ufalayıp savuracak. Böylece yerlerini dümdüz boş bir halde bırakacak. Orada ne bir çukur ne de bir tümsek göreceksin." (Taha, 105-107)

85. age. s. 31.

3. Mahşer Yerinin Dehşeti

Kur'ân'ın pek çok ayetinde mahşer yerinin dehşetli bir yer olacağı nazara verilerek insanlar ikaz edilmişlerdir. Onlardan bazıları şöyledir:

“Yaklaşmakta olan o felaket günüyle onları korkut! O gün yürekler gırtlaklara dayanmıştır, (kederlerinden) yutkunup dururlar. Zalimler için ne samimi bir dost ne de sözü dinlenecek bir şefaathçi vardır.” (Mümin, 18)

“Kulakları sağır eden o ses geldiğinde, İşte o gün, kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır. O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır.” (Abese, 33-37)

Mahşer yerinin etrafını cehennem kuşatacak, güneş bir mil kadar insanlara yaklaşacak, insanlar amellerinin durumuna göre tere batacaklar. Herkes kendini kurtarma derdine düşecek. Peygamberler bile kendi derdime düştüm manasında “nefsî, nefsi” diyecekler. İnsanlar peygamberlere şefaath etmeleri için müracaath edecekler. Her peygamber insanları bir başka peygambere havale edecek. En son Peygamberimiz (sav)'e müracaath edilecek ve Peygamberimiz (sav) insanlık âlemi için arşın altında secdeye kapanıp şefaatte bulunacak. Allah onun duasını kabul edecek. Bu kabulden sonra insanlara amel defterlerinin dağıtılması ve hesabın görülmesine başlanacak.⁸⁶

Mahşer yerindeki bekleme, hesap, kitap 50 bin sene olacak. Bu bekleme mümin kullara çok kısa gelecektir.

86. Sahih-i Buharî, Kitabu'l- Enbiya, Bab, 3 / Sahih-i Müslim, Kitabu'l- İman, Bab, 84, hn: 194, 195.

4. Amel Defterleri

Kiramen Kâtibîn adlı meleklerin yazdığı Âdemoğlunun amelleri, mahşerde bir amel defteri olarak kendisine verilecektir. Bu defterler kimine sağından, kimine solundan, kimine de arkasından verilecek ve insanın hayatı boyunca yaptığı iyilik ve kötülüklerin, küçük, büyük hepsini ihtiva edecektir. Bu konuda bir ayet şöyledir: “Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. “Vay halimize!” derler, “Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!” Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf, 49)

Amel defterleri bazılarına sağından, bazılarına solundan verilecektir. Bu bir ayette şöyle anlatılır: “Amel defteri kendisine sağından verilen kimse, kolay geçireceği bir hesaba çekilir ve arkadaşlarının yanına sevinçle döner. Ama amel defteri kendisine arkasından (sol eline) verilen kimse: “Mahvoldum.” diye bağırır ve çılgın alevli cehenneme girer.” (İnşikak, 7, 12)

Amel defterlerinin sağdan veya soldan verilmesi kişinin cennetlik veya cehennemlik olacağının ilk belirtileridir.

5. Hesap

İnsanların amel defterlerini almalarından sonra, dünyada yaptıklarının hesabını Allah’a vermeleri, bu hususta sorgu ve suale çekilmeleri demektir. Bu konuda pek çok ayet vardır. Bazıları şöyledir: “Bizim sizi boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?” (Müminun,

115), “O gün siz bütün nimetlerden hesaba çekileceksiniz.” (Tekasür, 8)

Peygamberimiz (sav) de şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlu Rabb’inin huzurunda beş şeyden hesaba çekilmeden ayakları kaymaz: Ömrünü nerede harcadığından, gençliğini nasıl geçirdiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, bildiğiyle nasıl amel ettiğinden.”⁸⁷

Başka bir hadis de şöyledir: “Kıyamet gününde kul amellerinden ilk önce namazdan hesaba çekilir. Eğer namazı iyi çıkarsa felaha ermiş, hesabı geçmiş olur. Eğer namazı iyi çıkmazsa zarar ve ziyana uğradı demektir. Eğer farzlarından bir noksan çıkarırsa Rab azze ve celle meleklerle hitaben “Bakınız! Kulumun nafilelerinden bir şey var mı?” der. Farzların noksanlığı onlardan tamamlanır. Sonra diğer amelleri de bu minval üzere cereyan eder.”⁸⁸

6. Mîzan

Mîzan, terazi demektir.

Kıyamet günü, insanların sevaplarını, (kıymetli, iyi amellerini) ve günahlarını (değersiz, kötü amellerini) ölçmek, tartmak ve miktarını sahiplerine göstermek için ilâhî bir mîzan, yani mahiyeti bizce bilinmeyen bir terazi, tartı aleti kurulacaktır.

Bu tartmak ve hesaplamak, adalet ve hakkın tecelli edeceğine işarettir. Herkes orada, ne kadar küçük de olsa hakkını alacak, böylece ilâhî adalet tam olarak tecelli edecektir. Bu hususlara işaret eden ayetlerden biri şöyledir: “Kıyamet günü için adalet

87. Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame, Bab, 1, hn: 2416

88. Tirmizi, Kitabu's-Salat, Bab, 188, hn: 413

terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez. (İnsanın yaptığı iş), bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz.” (Enbiya, 47)

Tartı neticesinde sevapları, iyilikleri ağır basanlar cennetlik, günahları, kötülükleri ağır basanlar ise cehennemlik olmaya müstahak olmuş olurlar. Şu var ki, imanı olup da günahı çok olanlar cehennemde günahları miktarınca kaldıktan sonra cennete girerler.

7. Şefâat

Şefâat; birisinin affedilmesi için, aracı olmak demektir.

Dinî ıstılahda şefâat; Âhiret gününde bir kısım günahkâr müminlerin affedilmesi ve bir kısım itaatkâr müminlerin de daha yüksek mertebelere ermeleri için Peygamberimiz (sav)’in ve diğer büyük zatların Allahü Teâlâ’dan niyâz ve dilekte bulunmalarındır.

Şefâat hakkında pek çok ayet ve hadis vardır. Bu konuda iki ayet şöyledir:

“O gün, Rahman’ın katında söz ve izin alandan başkası şefâat edemeyecektir. (Meryem, 87) “O gün Rahman’ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefâati fayda vermez.” (Taha, 109)⁸⁹

İslâm âleminde en geniş hadis koleksiyonu olarak kabul edilen, Kenzü’l-Ummal’de şefâat konusuyla ilgili 86 adet hadis kaydedilmiştir.⁹⁰ Bu 86 hadisin toplamı, kalbinde iman ve insaf olan herkese bir kanaat verecek mahiyettedir.

89. Ayrıca Bkz. Sebe, 23, Bakara, 255, Yunus, 3, Zuhruf, 86, Necm, 26, Enbiya, 28.

90. Bkz; Ali Müttaki, Kenzü’l-Ummal, c. 14, s. 390-415, 628-640

Yedi sahabeden sahih ve mütevatir olarak nakledilen bir hadiste Peygamberimiz (sav), “Her peygamberin Allah katında makbul bir duası vardır. Her peygamber duasını dünyada yaptı. Ben ise duamı kıyamette ümmetime şefâat için sakladım.”⁹¹ buyurmuştur.

8. Havz-ı Kevser

Mahşer günü Allah-ü Teâlâ'nın Peygamberimiz (sav)'e ihsan buyurduğu gayet büyük bir havuzdur. Suyu pek tatlı ve pek ferahlatıcıdır. Müminler bu sudan içecek, mahşerin dehşetinden meydana gelen hararetlerini bununla gidereceklerdir.

Bazı hadislerde her peygamberin bir havuzu olacağı ve her ümmetin kendi peygamberinin havuzundan içeceği belirtilmiştir.

9. Sırat

Sırat; yol demektir.

Mahşerdeki sıratı Peygamberimiz (sav); mahşer yeri ile cennet arasına ve cehennem üzerine kurulmuş “Kıldan ince” ve “kılıçtan keskin” bir köprü şeklinde haber vermiştir.⁹² Cennetlikler bunun üzerinden geçerler. Cehennemlikler üzerinden geçerken ayakları sürçer ve cehenneme yuvarlanırlar.⁹³

Âlimler, sırat köprüsünün hadislerde “kıldan ince, kılıçtan keskin” denilmesinin, bu köprüden geçmenin zorluğuna işaret olduğunu söylemişlerdir. Bu köprüyü geçmek kişinin iman ve

91. Kettani, Nazmü'l-Mütenasir Fil-Ehadisi'l-Mütevâtir, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, s. 244, hn: 300.

92. Ahmed, c. 6, s. 110 / Müslim sahabi Ebu Said El-Hudri'nin “Bana ulaştığına göre (cehennem üzerine kurulan) köprü kıldan ince kılıçtan keskincedir.” dediğini rivayet eder (Kitabu'l-İman).

93. Nureddin es-Sâbüni, Maturidiye Akaidi (el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn), s. 178.

amel durumuna göre değişir. Yunus Emre'nin bir şiirinde "Sırat kıldan ince, kılıçtan keskincedir / Varıp onun üstüne evler yapasım gelir" demesi, bu köprüden geçmenin salih kimseler için kolay olacağına bir işarettir.

Peygamberimiz, bazı insanların bu köprüden bir göz açıp kapayıncaya kadar süratli, bazılarının şimşek gibi, bazılarının rüzgâr gibi, kuş gibi, hızlı koşan atlar develer gibi değişik süratlerde geçeceklerini, bazılarının cehenneme düşeceklerini haber vermiştir.⁹⁴

10. Fetret Ehli

Sözlükte "zayıflık, sakinlik, kesilmek" anlamlarına gelen fetret kelimesi dinî terim olarak, daha çok İsa (as) ile Peygamberimiz (sav) arasında peygambersiz geçen dönem için kullanılır. Bu dönemde yaşayan insanlara da "fetret ehli" denir.

Eş'arî ve Maturidî âlimleri fetret ehlinin durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. İmam Maturidî'ye göre fetret dönemindeki insanlar Allah'ın varlığını ve birliğini aklen bulmak mecburiyetindedir. Aksi halde bu insanlar cehennemlik olurlar. İmam Şafii ve Eş'arî ise "Biz bir peygamber göndermedikçe azab etmeyiz." (İsra, 15)⁹⁵ ayetine dayanarak fetret dönemi insanların ne halde olurlarsa olsunlar ehl-i necat (yani cehennemden kurtulmuş kimseler) olacağını kabul etmişlerdir.⁹⁶

Bediüzzaman Hazretleri bu konuda şöyle der:

"Biz bir peygamber göndermedikçe azap etmeyiz." (İsra, 15), ayetinin sırrıyla; ehl-i fetret, ehl-i necattırlar (yani ce-

94. Sahih-i Müslim, Kitabu'l- İman,

95. Ayrıca Bkz. Maide, 19, Nisa, 165, Taha, 134

96. Bkz. Mahmud Alusi, Ruhü'l-Maani, Darü İhyâü't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, c. 15, s. 40.

hennemden kurtulurlar) Bilittifak, teferruattaki hatalarından sorumlulukları yoktur. İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Eş'arîce; küfre de girse usûl-i imanîde bulunmazsa yine ehl-i necattır. Çünkü İlahî teklif, peygamber göndermekle olur ve bundan haberdar olmakla teklif takarrur eder, kesinleşir. Madem gaflet ve uzun zamanın geçmesi daha önceki peygamberlerin dinlerini örtmüş gizlemiş, o ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevap görür, etmezse azab görmez. Çünkü gizli kaldığı için hüccet olamaz.⁹⁷

İmam Gazali insanları üç kısma ayırır. Birinci kısım: Peygamberimiz (sav)'in ismini duymamış, kendilerine İslâm tebliğinin ulaşmamış olduğu kimseler. Bunlar ehl-i necat olacaklardır. İkinci kısım: kendilerine İslâmiyet tebliğ edilmiş olanlar. Bunlar İslâm'ı kabul etmezlerse cehennemlik olurlar. Üçüncü kısım: İslâm'ın kendilerine yanlış tanıtıldığı kimselerdir. İmam Gazali "Kanaatime göre bunların durumu birinci gurupta olanların durumu gibidir" der.⁹⁸

11. A'râf

"Dağ ve tepenin yüksek kısımları" anlamına gelen A'râf, cennetle cehennem arasında bulunan surun ve yüksek kısmın adıdır.

Kur'an'da A'râf'da bulunanlarla ilgili olarak şöyle buyrulur; "İki taraf (cennetliklerle cehennemlikler) arasında bir perde ve A'râf üzerinde herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır ki, bunlar henüz cennete giremedikleri halde (girmeyi) umarak cennet ehline 'selâm size' diye seslenirler. Gözleri cehennem ehli

97. Mektubat, Altınbaşak Neşriyat, s. 269 (28. Mektup)

98. İmam Gazali, İslâm'da Müsamaha (Faysalü't-Tefrika Beyne'l-İslâm vez-Zendaka), Marifet y, İstanbul, 1990, s. 71-73.

tarafına döndürülünce: ‘Ey Rabbimiz, bizi zâlimler topluluğu ile beraber bulundurma.’ derler.” (A’râf, 46-47)

Âlimler, ‘A’râflıkların kimler olacağı konusunda farklı görüşler söylemişlerse de ekseriyet “Sevap ve günahları eşit olup cennete de cehenneme de girmemiş olanlardır” demişlerdir.

Bir kısım âlimler de, fetret döneminde olduğu gibi, herhangi bir peygamberin tebliğini duymadan ölen insanlarla, müşriklerin küçükken ölen çocuklarının da A’râfta olacaklarını söylemişlerdir.⁹⁹

A’râf, daimi kalınacak bir yer değildir. A’râftakiler bir süre bekletilecekler, sonra Allah’ın lütfuyla cennete gireceklerdir.

12. Cennet

Cennet, hatır ve hayale gelmeyen cismani ve ruhanî bütün lezzetlerle, nimetlerle dolu olan ebedî bir mükâfat yeridir. Cennet yaratılmış olup, şu anda da mevcuttur.¹⁰⁰

Cennet ehli, otuz üç yaşında, Âdem (as) boyunda, Yusuf (as) güzelliğinde, kalpleri Eyyüb (as) kalbi gibi olacaktır.¹⁰¹

Bazı hadislere göre, cennete en son girecek olan şahsa, dünyanın on misli bir yer verilecektir.¹⁰² Bazı cennet ehline ise, bin senelik bir cennet ihsan edilecektir.

Cennet sekiz kattır. En yüksek katı Firdevs cennetidir. Peygamberimiz (sav) “Allah’tan cenneti istediğinizde Firdevs cen-

99. Bkz. Ebu’l-Ferec İbnü’l-Cevzi, Zadü’l-Mesir, c. 3 s. 207, 208.

100. Taftazani, Şerhü’l-Akâid; Nureddin es-Sâbûni, el-Bidâye, s. 92.

101. Kenzü’l-Ummal, c. 14, s. 490, hn: 39382.

102. Müslim, Kitabu’l-Cenne, Bab, 83, hn: 308.

netini isteyiniz! Çünkü o, cennetin hem ortası, hem de en yüksek yeridir”¹⁰³ buyurmuştur.

Bu hadisten sekiz kat cennetin âdeta aşağıdan yukarıya doğru koni biçiminde olacağı anlaşılmaktadır.

Müminler, cennette pek çok nimetlere kavuşacaklardır. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah-u Teala “Salih kullarım için cennette öyle şeyler hazırladım ki, onları ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş, ne de beşerin kalbine (hayaline) gelmiştir” buyurdu. Eğer isterseniz Allah’ın (Kur’ân’daki) “Yaptıklarına karşılık (cennette) gözler aydınlığı olacak şeylerden neler gizlenmiş olduğunu kimse bilemez”¹⁰⁴ ayetini okuyunuz.” buyurdu.¹⁰⁵

Cennetteki nimetlerin en büyüğü ise Cenâb-ı Hakk’ı görmek ve O’nun cemâlini seyretmek olacaktır. Öyle ki bu bütün cennet lezzetlerinin üzerinde bir lezzet olacaktır.

Cennet hayatı ebedîdir. Peygamberimiz (sav) cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdiklerinde, cennetle cehennem ortasında bütün insanların göreceği bir mevkide ölümün bir koç suretinde getirilerek kesileceği “Bundan sonra size ölüm yok!” deneceğini, bunun cennetliklerin sevincini artırırken cehennemliklerin de üzüntü ve acılarını artıracaklarını bildirmiştir.¹⁰⁶

103. Buharî, Kitabu’t-Tevhid, Bab, 22.

104. Secde, 17

105. Buharî, Kitabu Bed’i’l-Halk, Bab, 8.

106. Buharî, Kitabu’r-Rikak, Bab, 51.

13. Cehennem

Kelime olarak “derin kuyu” anlamına gelen cehennem, âhirette kâfirlerin sürekli olarak, günahkâr müminlerin de günahları ölçüsünde cezalandırılmak üzere kalacakları azap yeridir. Cehennem yedi kattır. Cehennem de cennet gibi yaratılmış ve şu an mevcuttur.

“İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar yok mu, işte onlar Cehennem ehlidirler!”¹⁰⁷

“Kim bir kötülük yapar ve günâhı kendisini kuşatır (da kâfir olarak ölür)se, işte onlar Cehennem ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdır.”¹⁰⁸ gibi pek çok Kur’ân ayetleri bizlere cehennem azabını bildirmektedir.

Peygamber Efendimiz de (asm) cennet ve cehennemden haber verdiği pek çok hadis-i şeriflerinden birisinde şöyle buyurmuştur:

“Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. Oraya girebilmek bunları aşmakla mümkündür. Cehennem ise şehvet ve isteklerle çevrilmiştir. Oraya girmemek için bunlara sahip olmak (onlardan sakınmak) gerekir.”¹⁰⁹

107. Maide, 10

108. Bakara, 81

109. Tirmizi, Cennet ve Cehennemin özellikleri, 21

ALTINCI ESAS

KADERE İMAN

İslâm tarihinde kader konusunda, Ehl-i Sünnet, Cebriye ve Mu'tezile olmak üzere üç mezhep ortaya çıkmıştır. Cebriye ifrat ederek insan iradesini inkâr etmiş, her şeyi kadere nisbet etmiştir. Mu'tezile mezhebi de tefrit ederek kaderi inkâr etmiş, "İnsan kendi fiilini kendi yaratır." demiştir.

Ehl-i Sünnet ise, Kur'ân ve sünnetin izahları doğrultusunda mutedil bir yol tutmuş, kaderi kabul etmiş, fakat insanın hür bir irade-i cüz'iyyesi olduğunu, bu iradesiyle hayatta kendine bir yol çizdiğini, bununla beraber, iradesini kullandıktan sonra, fiillerini Allah'ın yarattığını söylemişlerdir.

Bu konuları sırayla ele alalım.

1. Kader ve Kazanın Tarifleri

Kader kelimesi lügatte "ölçme, takdir, tayin etme, gücü yetme" gibi manalara gelir.

Istılahi olarak "Allah'ın ezeli ilim ve iradesiyle her bir mahlûku doğumundan ölümüne kadar, bütün keyfiyetleriyle, - zaman, mekân, miktar, şekil, rızık, ömür, güzellik, çirkinlik, fayda, zarar gibi bütün yönleriyle- bilinmesi, takdir ve tayin edilmesidir." denilmiştir.

Kaza ise; ezelde ilim ve irade sıfatlarıyla tayin ve takdir edilen şeylerin, vakti geldiğinde Allah'ın kudretiyle vukua gelmesidir.

Kader Allah'ın ilim ve irade, kaza ise; ilim, irade ve kudret sıfatlarıyla ilgilidir.¹¹⁰

Kader için kâinatın planı, projesi, kaza için de, bu plan ve projenin tatbikat sahasına konulması, gerçekleştirilmesi denilebilir.

Her bir varlığın kaderi vardır. Bir bütün olarak kâinatın kaderi olduğu gibi, galaksilerin, dünyanın, canlı nevilerinin, her bir canlının kaderi vardır.

2. Kader ve Kazanın Delilleri

Kader ve kazanın pek çok aklî ve naklî delilleri vardır. Bunları sırayla ele alalım:

a. Kadere Dair Naklî Deliller

Kader ve kazayla ilgili ayet ve hadisler sayılamayacak kadar çoktur. Her şeyin levh-i mahfuzda yazılı, kayıtlı olduğunu ifade eden pek çok ayet vardır. Onlardan bazıları şöyledir:

“Göklerde ve yerde zerre kadar olanlar bile O'nun ilminin dışında değildir. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de şüphesiz apaçık Kitap'ta (Levh-i mahfuz'da)dır.” (Sebe, 3)

“Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak O, bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan taneyi, yaşı kuruyu -ki apaçık Kitap'ta (Levh-i mahfuzda)dır- ancak O, bilir.” (En'am, 59)

110. Yukarıda kader ve kazaya dair zikrettiğimiz tarifler Maturidi âlimlerine göredir. Eş'ariler kadere kaza, kazaya da kader manalarını yüklerler.

“Şüphesiz Biz her şeyi bir kadere (belli bir miktara, ölçüye) göre yaratmışızdır”. “İnsanların yaptıkları her şey kitaplarda kayıtlıdır. Küçük ve büyük, hepsi satır satırdır.” (Kamer, 49, 52, 53)

Bu konuda bazı hadisler de şöyledir:

Meşhur Cibrîl hadisinde Peygamberimiz (sav) imanın altı esasını sayarken, “Kadere, kaderin hayrının da şerrinin de Allah’tan olduğuna” imanı da saymıştır.

Peygamberimiz (sav)’in bir hadisi de şöyledir: “Allah’ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona “Yaz!” dedi, kalem de “Ne yazayım?” diye sordu. Allah, “Kıyamete kadar (olacak) her şeyin miktarını (kaderini) yaz!” buyurdu. (Kalem de olmuş ve olacak her şeyi Levh-i Mahfuza yazdı)” Hadisi rivayet eden sahabe Ubade b. Samit oğluna şöyle dedi “Ey evladım! Ben Resulullah (sav)’in “Kim bu inancın dışında ölürse o benden değildir.” Dediğini işittim”.¹¹¹

Sahâbelerden Abdullah b. Amr Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Allah, miktarları (varlıkların kaderlerini) semavat ve arzın yaratılmasından elli bin sene önce takdir etti.”¹¹²

Bu ve benzeri hadislerden anladığımıza göre; Allah, kâinatı yaratmadan önce, âdeta kâinatın plan ve projesini ilm-i ezelîsinde takdir etmiştir. Yedi kat sema, galaksiler, yıldızlar, yeryüzü, insanlar, hayvanlar, hücreler, atomlar nasıl olacaklarsa ve ne yapacaklarsa hepsi kaydedilmiştir. Sonra da icraat başlamıştır. Bu gün kâinattaki bütün icraatlar - atomlardan kürelere kadar her şey- bu ilahi plana göre yürümektedir ve yürüyecektir.

111. Ebu Davud, Kitabu’s-Sünne, Bab, 16, hn: 4700 / Tirmizi, Kitabu’l-Kader, Bab, 17, hn: 2155.

112. Tirmizi, Kitabu’l-Kader, Bab, 18, hn: 2156.

b. Kadere Dair Aklî Deliller

Levh-i mahfuza delil olabilecek en güzel örnekler; çekirdekler, yumurtalar ve insan DNA'sıdır. Bu örnekleri inkâr edemeyen, Levh-i mahfuzu da inkâr edemez. Şöyle ki:

Bir çekirdekte ağacın planı, yumurtada kuşun planı, insan DNA'sında ise insanın planı, bütün özellikleri Allah tarafından yazılmıştır. Çekirdekten, ağaç; yumurtadan, kuş; nutfeden, insan yazılmış plan ve özelliklere göre çıkarlar.

Levh-i mahfuzda da kâinatta olmuş veya olacak her şey yazılmıştır. Kâinatı büyük bir ağaca benzetirsek Levh-i mahfuz için, bu büyük kâinat ağacının çekirdeği diyebiliriz. Eğer kâinata büyük bir insan nazarıyla bakarsak, Levh-i mahfuz bu büyük insanın DNA'sıdır. Keza kâinat büyük bir kuş olsa, Levh-i mahfuz bu büyük kuşun yumurtasıdır diyebiliriz.

3. Kader ve İrade-i Cüz'iyeye

Yukarıda, “Kader, kâinatın ve her bir varlığın hayatının bir planı, kaza ise bu planın uygulanması” demiştik. Kader ve kaza'nın tarifi bu olmakla beraber, insanın ayrıca bir irade-i cüz'iyesi de vardır. İnsan hayatında hayır veya şer gibi konularda, bu hür iradesiyle tercihte bulunmakta, bu yönüyle kendi iradesiyle hayatına yön vermektedir. Konuyu teferruatıyla ele alalım. Şöyle ki:

İnsan hayatında bazı olaylar insan iradesinin dışındadır. Mesela ne zaman ve nerede doğacağımız, hangi anne ve babanın çocuğu olacağımız, erkek veya kız olacağımız, zekâ seviyemiz, duygularımız gibi konular bizim irademizi bütünüyle aşar. Bu konularda hükmeden yalnızca Allah'ın iradesidir. İnsan iradesinin bu konularda hiçbir fonksiyonu yoktur. Bu konularda zaten insan sorumlu da değildir.

Fakat insan hayatında iradesiyle tercih ederek yaptığı faaliyetler de vardır. Özellikle hayır ve şer konusunda insan “irade-i cüz’iyye” dediğimiz iradesiyle bir tercih yapmakta, ona göre Allah katında mükâfat ve cezaya hak kazanmaktadır.

Ehl-i Sünnet, âlimleri konuyu şöyle anlatırlar:

Allah, insanda hayır ve şerre kabiliyeti olan bir irade yaratır. İnsan, bu hayra ve şerre kabiliyeti olan iradeyi, hayır veya şerri tercih etmekte kullanır. Kullanılan bu iradeye “irade-i cüz’iyye”¹¹³ denilir ve bu irade insana nisbet edilir. İnsanın iradesini kullanmasından sonra fiil Allah tarafından yaratılır.

Burada kısaca Cebriye Mezhebi, Mu’tezile Mezhebi ve Ehl-i Sünnet arasındaki bazı farklar üzerinde de durmalıyız. Şöyle ki:

a. İnsanın Bir İradesi Vardır

İslâm tarihinde Cebriye denilen bid’at fırkası, insan iradesini bütünüyle inkâr etmiş, meydana gelen bütün olayların –hayır veya şer- Allah’ın irade ve kudretiyle meydana geldiğini, insanın rüzgâr önündeki yaprak gibi olduğunu, kendine ait iradesinin olmadığını iddia etmiştir. Cebriye Mezhebi’nin fikirleri akla, Kur’ân ve sünnete aykırı olduğu için İslâm toplumlarında pek taraftar bulamamıştır. Cebriye’nin görüşünü reddeden bir ayet şöyledir:

“Putâ tapanlar, ‘Allah, dileyseydi babalarımız ve biz, putâ tapmaz ve hiçbir şeyi haram kılmazdık.’ diyecekler. Onlardan önce-

113. İrade-i cüz’iyye için; “Herhangi bir şeyi yapmak veya yapmamak şıklarından birini tercih etmek” de denilmiştir. Ayrıca irade-i cüz’iyyeye, Azm-i Musammam, Meyl, Kesb isimleri de verilmiştir. Bkz. Abdullatif Harputi, Tenkihül-Kelam, s. 202 vd.

kiler de bizim şiddetli azabımızı tadana kadar böyle demişlerdi. Sen onlara ‘Bize karşı çıkarabileceğiniz bir bilginiz (bir deliliniz) var mı? Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve sadece tahminde bulunuyorsunuz.’ de. ‘Üstün delil Allah’ın delilidir. O dileyseydi hepinizi doğru yola erİştirirdi’ de.” (En’am, 148, 149)

Ayette açıkça müşriklerin iddiaları reddedilmiş, Allah’ın insanları iradelerinde hür bıraktığı, şirke gidenlerin hür iradeleriyle şirke gittikleri açıklanmıştır.

Ehl-i Sünnet dediğimiz Maturidî ve Eş’arî Mezhepleri kaderi kabul etmiş, hayır ve şerri insanların hür iradeleriyle tercih ettiklerini, fakat insanın tercih ettiği hayır veya şerri Allah’ın yarattığını söylemişlerdir.

Burada insanın irade-i cüz’iyyesinin varlığına dair bazı deliller sunalım:

1. Allah-u Teâlâ, Âdem (as)’dan Peygamberimiz (sav)’e kadar binlerce peygamber göndermiş, bu peygamberler insanlara Allah’ın emir ve nehiyelerini tebliğ etmişler, itaat edene mükâfat, isyan edenlere ceza olacağını haber vermişlerdir. Eğer insanların seçme özgürlüğü, yani iradeleri olmasaydı Allah’ın peygamber göndermesi, kitap indirmesi anlamsız olurdu. Bu konuda bir ayet, şöyledir: “(Biz) müjdeleyiciler ve (aynı zamanda) korkutucular olarak nice peygamberler (gönderdik) ki, o peygamberlerden sonra, insanların Allah’a karşı bir delil(ler)i(ma’zeretleri) olmasın! Çünkü Allah, Azîz (kudreti dâimâ galib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır” (Nisa, 165)

2. Keza Allah’ın insanlara hem peygamber gönderip hem de onları küfür ve isyana mecbur tutup, arkasından da onları cehenneme atarak cezalandırması, Allah-u Teâlâ’nın adaletine, merhametine, hikmetine tamamen zıttır. Bir ayette şöyle buyrulur “(Cehennemlik olan şahıslara şöyle denilir:) “Bu, yaptığını-

zın karşılığıdır.” Yoksa Allah kullar(ın)a asla zulmedici değildir.” (Al-i İmran, 182, Enfal, 51)

3. Kur’ân tarafından da pek çok ayette insanların iradeleri olduğuna dikkat çekilmiş ve cebir inancı reddedilmiştir. Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

- a. “De ki: “Gerçek Rabbinizdendir” dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Şüphesiz zalimler için, duvarları çepeçevre onları içine alacak bir ateş hazırlamışızdır.” (Kehf, 29)
- b. “De ki: “Ey insanlar! Rabbinizden size gerçek gelmiştir. Doğru yola giren ancak kendisi için girmiş ve sapıtan da kendi zararına olarak sapıtmıştır. Ben sizin üzerinize vekil değilim.” (Yunus, 108)
- c. “Semud kavmine, doğru yolu gösterdik, fakat onlar körlüğü, doğru yolda gitmeye tercih ettiler.” (Fussilet, 17)
- d. “Allah dileseydi onlar şirk koşamazlardı.” (Enam 107)

4. Her insan vicdanen kendisinde hür bir irade olduğunu hisseder. Mesela güzel ve çirkinle karşılaşınca güzeli; faydalı ve zararlı şeylerle karşılaşınca da faydalıyı seçeriz. Bu bizim hür irademiz olduğunu gösterir. Keza iki farklı şeyden birini tercih eden insan, neticeden memnun kalırsa “İyi ki böyle yapmışım.” der. Eğer netice iyi olmazsa “Keşke böyle yapmasaydım.” der. Fiillerinde ve seçimlerinde özgür olmayan insan ne “İyi ki böyle yapmışım” diyebilir ne de “Keşke böyle yapmasaydım.” diyebilir. Bu iki duygu bizim tercihlerimizi hür olarak, özgür irademizle seçtiğimizin, yaptığımızın psikolojik ve vicdani delilleridir.

5. Kaderin ne olduğunu anlamamış olanlar bazen işledikleri günahı veya hataları, kadere nisbet ediyorlar ve “Allah, yazdığı için biz yapıyoruz.” diyorlar. Hâlbuki Allah’ın yazması hiçbir zaman insanı günah işlemeye zorlayan bir durum değildir. Allah ezeli ilmiyle ileride bizim ne yapacağımızı bilmiş ve bunları

levh-i mahfuza yazmıştır. Fakat yaptığımız şeyleri Allah, yazdığı için yapmıyoruz, tam tersine hür irademizle bizim ne yapacağımızı Allah bildiği için yazmıştır. Allah'ın bizim ne yapacağımızı bilmesi ve yazması, bizi yapacağımız fiilleri yapmaya zorlamaz, mecbur kılmaz. Çünkü "İlim maluma tabidir", yani bilgi, bilinen şeye bağlıdır. Mesela, yarın güneşin ne zaman doğacağını bizim bilmemiz ve bunu takvimlere yazmamız, güneşi o saatte doğmaya mecbur etmez.

6. Allah'ın ilmi bizim ilmimiz gibi değildir. Biz ancak geçmişini biliriz, geleceği bilemeyiz. Hâlbuki Allah, ezeli ilmiyle hem geçmişini hem içinde olduğumuz zamanı hem de geleceği bütün özellikleriyle bilir. Mesela; senin elinde bir ayna bulursa sağ tarafındaki mesafeyi mâzi, sol tarafındaki mesafeyi ise müstakbel (gelecek) farz etsen, o ayna ne tarafa dönükse o tarafı gösterir.

Aynada görülenler yakınlık ve uzaklık itibarıyla değişik olur. Fakat o aynayı yukarıdan aşağıya bakar bir tarzda tuttuğumuzda, ayna sağ ve sol iki tarafı birden, bir anda tutar. İşte bu durumda aynada görülenlerin aynaya uzaklıkları eşit bir durumdadır. Hiçbiri için önce veya sonra diyemeyiz. Bizim bilgimiz –aynamız- geçmişe dönüktür ve yalnızca geçmişini bir sıra dahilinde bilebilir. Fakat geleceği bilemez. Hâlbuki Allah'ın ezeli ilmi tıpkı yukarıdan bakan ayna gibi, ezelden ebede kadar, geçmiş ve gelecek, olmuş ve olacak her şeyi, birden tutar, ihata eder, kuşatır. Bu bilgide öncelik ve sonralık gibi bir durum da yoktur.¹¹⁴

b. İnsan Fiilleri Allah Tarafından Yaratılır

Ehl-i Sünnet, insan iradesini kullandıktan sonra fiilin Allah tarafından yaratıldığını kabul etmiştir. Mu'tezile Mezhebi ise, "İnsan fiilini –Allah değil- kendisi yaratır" demiştir. Burada fi-

114. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Tılsımlar, Altınbaşak Neşriyat, s. 84. (26. Söz, Kader Risalesi)

illerin Allah tarafından yaratıldığına dair bazı deliller üzerinde duralım:

1. Bir ayette “Sizi ve sizin işlediğiniz amelleri Allah yaratmıştır.” (Saffat, 96) buyrulur. Bu ayete uygun olarak Peygamberimiz (sav): “Muhakkak ki Allah her iş yapanı ve onun yaptığı işi yaratmıştır.”¹¹⁵ buyurmuştur.

2. Değişik ayetlerde “Allah, her şeyin yaratıcısıdır.” buyrulur. (Bkz: Zümer 62, Gafir 62, En’am, 102) Bir ayet, şöyledir “Yoksa Allah’a, -Allah gibi yaratan- ortaklar buldular da yaratmaları birbirine mi benzettiler? De ki: “Her şeyi yaratan, Allah’tır. O, her şeye üstün gelen tek ilah’tır.” (Rad, 16.) Bu ayetten yola çıkarak insan fiilleri de “şey” kapsamına girdiğinden, onların da yaratıldığını söyleyebiliriz.

3. Herhangi bir şeyi yaratmak ilim, irade, kudret sıfatlarını gerektirir. Yaratıcı olanın her şeyden önce, yaratacağı şeyi bütün teferruatıyla bilmesi, sonra yaratmayı irade etmesi, istemesi, sonra da kudretiyle yaratması gerekir. İnsan fiillerinin hiç birinde bunları göremiyoruz. Dolayısıyla insan fiilleri, insan tarafından yaratılmış olamaz. Kur’ân’da şöyle buyrulur: “Hiç yaratan bilmez mi? O Latif ve her şeyden haberdar olandır.” (Mülk, 14)

c. Şerrin Yaratılması Şer Değil, Kesb Edilmesi (Kazanılması) Şerdir

Ehl-i Sünnet âlimleri insanın irade-i cüz’iyyesini sarf etmesinden sonra, bütün fiillerin –hayır veya şer- Allah tarafından yaratıldığını söylemişlerdir. Fakat şer olan fiillerin yaratılması konusunda “Halk-ı şer, şer değildir; kesb-i şer şerdir” yani, “Şerrin yaratılması değil, şerrin kul tarafından seçilmesi, istenmesi, kesb edilmesi çirkindir.” demişlerdir. Çünkü Allah’ın şerre rızası

115. Kenzü’l-Ummal, hn: 1319. (Hakim, Beyhaki ve Buharî’nin “Halk-ı ef’al-ı ibad” kitabından naklen)

yoktur ve şerri ancak insan istediği için yaratmaktadır. Bu yönüyle çirkinlik yaratmaya değil, kulun iradesine nisbet edilir.

“Halk-ı şer, şer değil, bilakis kesb-i şer şerdir. Çünkü yaratma ve icad, bütün neticelere bakar; insanın kesbi ise, hususî bir ilişki olduğu için, hususî neticelere bakar.

Meselâ: Yağmurun gelmesinin binlerce neticeleri var, bütünü de güzeldir. Bazıları iradelerini yanlış kullanarak yağmurdan zarar görse “Yağmurun icadı, rahmet değildir.” diyemez; “Yağmurun yaratılması şerdir.” diye hükmedemez. Bilakis iradesini yanlış kullanmakla ve yanlış kesbiyle yağmur onun hakkında şer oldu.

Hem ateşin yaratılmasında çok faydalar var; bütünü de hayırdır. Fakat bazıları iradelerini yanlış kullanarak, ateşten zarar görse “Ateşin yaratılması şerdir.” diyemez. Çünkü ateş yalnız onu yakmak için yaratılmamıştır; bilakis o, kendi sû’-i ihtiyarıyla, yemeğini pişiren ateşe elini soktu ve o hizmetkârını kendine düşman etti.”¹¹⁶

“İnsanın irade-i cüz’iyesi gerçi zayıftır, fakat Cenâb-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zayıf cüz’î iradeyi, külli iradesinin taallûkuna [ve kulun fiilinin yaratılmasına] bir şart yapmıştır. Yâni Cenab-ı Hak, manen ‘Ey kulum! İradenle hangi yolu istersen seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes’uliyet sana aittir!’ der.”

“Teşbihte hatâ olmasın, sen iktidarsız bir çocuğu omuzuna alsan onu serbest bırakıp “Nereyi istersen seni oraya götüreceğim.” desen çocuk, onu yüksek bir dağa çıkarmanı istese ve sen de götürsen. Çocuk dağda üşüse veya düşse ve sana “Beni buraya niçin getirdin.” dese elbette “Sen istedin.” diyerek azarlayacak ve bir tokat vuracaksın.

116. Şeytanların yaratılma sebebini anlatırken bu konuda geniş izah yapmıştık. Oraya müracaat edilebilir.

İşte Cenâb-ı Hak, Ahkemü'l-Hâkimîn, son derece zayıf olan kulun iradesini bir şart-ı âdi yapıp (kulun fiilinin yaratılması için) irade-i külliyesi ona nazar eder.”¹¹⁷

Bu izahtan da anlaşılacağı üzere, şerri insanın isteği üzere yaratan Allah'tır. Bütün mesuliyet de ona aittir.

4. Kader ve Ecel

“Ecel” belli bir vakit veya bu belli vaktin sonu, herhangi bir şey için belirlenmiş zaman dilimi manasına gelir. “Ecel” daha çok “Allah’ın her canlı için takdir ettiği yaşama süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti” manasında kullanılmıştır.

Kur’ân’da şöyle buyrulur: “Her ümmetin bir eceli (yaşayacağı belirli bir süresi) vardır; ecelleri geldiğinde onlar ne bir saat gecikebilir ne de öne geçebilirler.” (A’râf, 34) “Bir nefsin eceli geldiğinde, Allah, onu tehir edip asla geri bırakmaz.” (Münafikun, 11)

Bu ayetler açıkça insanlara belli bir ömür takdir edildiğini, bu ömür bittiğinde (eceli dolduğunda) bütün insanların öleceklerini ifade etmektedir.

Fakat acaba bir katilin öldürmesiyle ölen şahısların durumu bu ayetin kapsamına girer mi? Her insana belli bir ömür verildiğine göre, katil, ölen şahsı, öldürmeseydi ne olurdu? Eceli dolduğu için katil öldürmese yine de ölür müydü? Yoksa ezelden kaderi başka olurdu da, ona verilen ömür daha uzun mu olurdu?

Bu sorular etrafında bazı tartışmalar yapılmıştır. Konuya Ehl-i Sünnet’in, Cebriye’nin ve Mu’tezile’nin yaklaşımları değişik olmuştur.

117. Bediüzzaman Said Nursî, Tılsımlar, Altınbaşak Neşriyat, s. 84. (26. Söz, Kader Risalesi)

Ehl-i Sünnet âlimleri, nasıl fitri seyrini doldurarak ölenler, ecelleriyle ölüyorsa öldürülen şahısların da ecelleriyle öldüğünde müttefiktir.

“Kader, sebeple neticeyi beraber ele alır, taallûk eder. Yâni, kader “Şu netice, şu sebeple beraber meydana gelecek.” diye taalluk eder. Bu yüzden: “Madem filân adamın ölmesi, filân vakitte takdir edilmiştir. İrade-i cüz’iyesiyle tüfek atan adamın ne kabahati var, atmasaydı yine ölecekti?” denilemez ve denilmesi de yanlıştır.

Çünkü kader, ölen şahsın ölmesini, katilin tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farz edersen o vakit kaderin taallûk etmemesini farz etmiş olursun. O vakit ölmesine ne ile hükmedeceksin? Ya Cebrîye gibi sebebe ayrı, neticeye ayrı birer kader tasavvur etsen veyahut Mu’tezile gibi kaderi inkâr etsen Ehl-i Sünnet ve’l-Cemâati bırakıp dalalet fırkalarına girmiş olursun.

Netice olarak; biz ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet “Tüfek atmasaydı ölmesi bizce meçhuldür.” deriz.

Cebrîye’den olanlar “Atmasaydı yine ölecekti.” derken, Mu’tezile: “Atmasaydı ölmeyecekti” der.”¹¹⁸

5. Tevekkül ve Kader

Tevekkül lügatte; Aczini izhar ederek, başkasına itimat etmek, işini başkasına havale etmek, birini vekil tayin etmek manalarına gelir. İstılahta ise; herhangi bir işin olması için yapılması gereken ön hazırlıkları yapıp, sebepleri yerine getirip neticeyi Allah’a havale etmektir. Ayrıca “Gücünün yettiği şeyleri yapıp, yetmediği konularda Allah’a dayanmak, güvenmek.” de denilmiştir. Kişinin kendine düşen vazifeyi yapmadan işi Allah’a ha-

118. Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, age. s. 84. (26. Söz, Kader Risalesi)

vale etmesi tevekkül değil tembelliktir. Bu tür bir anlayış Kur’ân ve sünnet tarafından da reddedilmiştir.

Kur’ân’da “İnsan için ancak çalıştığı şey vardır.” (Necm, 39) buyrularak müminler çalışmaya teşvik edilmiştir. Peygamber efendimiz (sav) kendisine “Devemi (bağlamadan) bırakıp Allah’a tevekkül edeyim mi?” diye soran şahsa, “**Bilakis, Onu bağla ondan sonra tevekkül et!**” buyurmuştur.¹¹⁹

“Yanlış anlamayalım! Tevekkül, sebepleri bütün bütün reddetmek değildir. Belki sebepleri, Allah’ın kudretinin perdesi bilip riayet etmek gerekir. Sebeplere teşebbüs etmek ise, bir nevi fiilî dua olduğunu düşünüp neticeleri yalnızca Cenâb-ı Hak’tan beklemektir.”

Mesela çiftçinin tarlasını sürüp ekmesi, neticeyi ise Allah’a havale etmesi, hastanın doktora gitmesi, ilaçları kullanması ve şifayı Allah’tan beklemesi bir tevekküldür.

Şifayı veren Allah’dır. Fakat ilaçlar şifaya bir vesiledir, ilacın içinde şifayı Allah yaratır. Anlatıldığına göre Musa (as) hastalandı. İsrailoğulları onu ziyaret ettiler ve ‘Bu hastalığın ilâcı şudur, biz onunla tedavi olup şifa buluruz. Sen de onu kullan!’ dediler. Musa (as) “Allah beni ilaçsız şifaya kavuşturuncaya kadar tedavi olmayacağım” dedi. Allah Teâlâ ona “Sen, onların sana söyledikleri ilâçla tedavi olmadıkça sana şifa vermem. İlaçlar içine faydayı koyan da benim’ buyurdu. Bunun üzerine, Musa (as), onların söylediklerini yaptı ve hastalıktan kurtuldu.¹²⁰

Peygamberimiz (sav)’de bu konuda “Allah yeryüzüne hastalığı da, devasını da indirdi. Her derdin bir devası vardır. Tedavi olunuz! Fakat haramla tedavi olmayınız!”¹²¹ buyurmuştur.

119. Kenzü’l-Ummal, hn: 5687, 5688, 5689

120. İmam Gazali, İhya, Bedir y, c. 4, s. 515.

121. Ebu Davud, Kitabu’t-Tıp, Bab, 11, hn: 3876.

Kadere iman, tevekkülü netice verir. Bediüzzaman Hazretleri şöyle der: “İman, tevhid; tevhid, teslimi; teslim, tevekkülü; tevekkül, saadet-i dâreyi (dünya ve âhîret saadetini) iktiza eder.”

Pek çok ayette müminler Allah’a tevekkül etmekle emr olunmuşlardır.

“Bir şeye azmettin mi, artık Allah’a tevekkül et! Muhakkak ki Allah kendine tevekkül edenleri sever.” (Al-i İmran, 159)

“De ki: “Hiçbir zaman bize Allah’ın bizim için takdir ettiğinden başkası dokunmaz. O bizim Mevla’mızdır. Müminler yalnızca Allah’a tevekkül etsinler.” (Tevbe, 51)

Kader Risalesi’nde şöyle bir izah yer almaktadır:

Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki tarif edilmez. Yalnız şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam, bir padişahın geniş bir bahçe içindeki muhteşem sarayına girerler.

Biri, padişahı bilmez; çok garip şeylerle dolu olan bahçe ve sarayı, gasp ederek, hırsız gibi oraya yerleşmek ister. Fakat o bahçe ve sarayın iktiza ettiği, makineleri işletirmek, garip hayvanların rızıklarını temin etmek gibi zahmetli külfetleri, masrafları, idarenin zorluğunu görür, “Bu işlerin üstesinden nasıl geleceğim?” diye mütemadiyen ızdırap çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi olur. Her şeye acır. Hiçbir şeyi idare edemez. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da o hırsız, edepsiz adam, ceza olarak hapse atılır.

İkinci adam, padişahı tanır, padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçedeki, o saraydaki işlerin, bir nizâmın kanunuyla cereyan ettiğini, her şeyin bir programla, kemâl-i sühuletle işlediğine inanır. Zahmet ve külfetleri, padişahın kanununa bırakıp, kendi işine bakar kemâl-i safa ile o cennet gibi bahçenin bütün lezzetlerinden istifade eder. Padişahın merhametine, hikmetine

ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden her şeyi hoş görür, kemâl-i lezzet ve saadetle hayatını geçirir.¹²²

Bu misaldeki padişaktan kasıt Cenab-ı Haktır. Saray ve bahçe şu dünyadır. Birinci şahıs Allah'a inanmayan, kâinatın başıboş, sahipsiz olduğunu, olayların kendiliğinden olduğunu zanneden kişilerdir. İkinci şahıs ise, Allah'a iman eden, her şeyin Allah'ın izniyle, kader ve kudretiyle olduğunu bilen, itikad eden şahıslardır. Bu inanca sahip olanlar her olayda, her işte, bir hikmet ciheti olduğunu düşünürler. Allah'ın hikmet ve adaletine itimat edip, Allah'ın icraatlarına karışmazlar kendi vazifelerini yaparlar.

İşte, bu hakikate binaen Peygamberimiz (sav) “Kadere iman, üzüntü ve hüznüleri giderir” buyurmuştur.¹²³

6. Hayırlar, Allah'a; Şerler, Nefse Nisbet Edilir

Yüce Rabbimiz, “Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük ise, nefsendendir.” (Nisa, 79) buyurmaktadır. Bu ayete istinâden hayır ve sevapların kadere; şerlerin ve günahların ise cüzi iradeye nisbet edilmesi gerekmektedir.

Burada şu soru akla gelebilir: Hayırlar niçin kadere nisbet edilir de, şerler cüzi iradeye nisbet edilir? İkisinin de cüzi iradeye nisbet edilmesi gerekmez mi?

Cevaben diyebiliriz ki hayırda insan iradesinin rolü çok azdır. Hâlbuki şerler bütünüyle insana aittir. Konuyu bir misalle açalım. Şöyle ki:

Yüz kişinin çalıştığı bir ticaret gemisinin, bir şehirden, başka bir şehre pek çok ticarî eşyayı götürdüğünü ve neticede malların satılmasıyla 100 milyar kâr ettiklerini farz edelim. Geminin dümencisi “Eğer ben olmasaydım bu gemi buraya gelemez ve dola-

122. Bediüzzaman Said Nursî, age. s. 89. (26. Söz, Kader Risalesi)

123. Ali el-Müttaki, Kenzü'l-Ummal, c. 1, s. 106, hn: 481.

yısıyla bu kadar kârlı bir ticaret olmazdı. Bu yönüyle bu kârın % 99'u benim olmalı.” dese, gemide çalışan bütün arkadaşları ona itiraz edecekler, “Senin kadar biz de çalıştık. Biz olmasaydık sen de bu gemiyi buraya getiremezdin. Dolayısıyla kârı yüze bölmemiz gerekir. Senin hissen ancak % 1'dir” diyeceklerdir.

Dönüşte dümenci sarhoş olup geminin batmasına sebep olsa ve “Madem kârı yüze böldük, öyleyse zararı da yüze bölelim.” dese, arkadaşları ona “Kârda ortaklık, çünkü kârın ortaya çıkmasında herkesin hissesi vardı. Buradaki zararda tek mesul sensin. Çünkü hepimiz vazifemizi yaptık, sen yapmadın, senin hatan yüzünden bu felâket başımıza geldi. Dolayısıyla bütün suç ve zarar % 100 sana aittir.” diyeceklerdir.

Bu örnekte olduğu gibi insan vücudu bir gemi gibidir. İnsanın irade-i cüz'iyesi ise bu geminin dümencisi gibidir. Bir fiilin meydana gelmesinde insan iradesinin büyük rolü vardır, ama fiilin meydana gelmesi için yalnızca irade kâfi değildir. Fiilin meydana gelmesinde bütün azalarımızın, organlarımızın ve duygularımızın o fiile iştiraki vardır. Bu azalarımızı, duygularımızı ve onların sâyesinde meydana gelen fiilleri yaratan Allah'tır. Bunlar içinde insana nisbet edilen tek şey, yalnızca insanın iradesidir.

İnsan, iradesini hayra sarf eder ve hayrın meydana gelmesine vesile olursa yukarıdaki örnekte olduğu gibi, irade-i cüz'iyesiyle bu hayrın meydana gelmesindeki hissesi % 1'dir denilebilir. Fakat şerrin meydana gelmesinde irade-i cüz'iyenin hissesi %100'dür.

İnsanın, hayrın meydana gelişinde hissesi az olduğu için gururlanmaya hakkı yoktur.

Eğer insan iradesini şerre sarf eder ve şerrin meydana gelmesine sebep olursa âdeta gemiyi batıran dümenci neferi gibi bütün mesuliyet de ona ait olur.

Çünkü şerler ve günahlar, tahribat nev'indedir. Her ne kadar şer olan fiiller de Allah tarafından yaratılıyor ise de, bu yarat-

ma insanın isteğine (yani iradesine) bağılı olduğu için, mesuliyet de insana aittir. Bu yönüyle şer olan şeyi yaratmak şer değıl, şerri kesb etmek, istemek, kazanmak şerdir. Bu yüzden bütün mesuliyet nefse ait olur.

Hülasa; insan kendisinden sudur eden bütün iyilikleri, kemâlatı kadere (yani Allah'a) nisbet etmeli, bu iyilik ve kemâlatla gururlanmamalı, kibirlenmemelidir. Şerler ve günahları ise nefesine nisbet etmeli, mesul olduğunu idrak ederek Allah'a yönelip tevbe istiğfar etmelidir.

